panait ıstrati

angel dayı

türkçesi: yaşar nabi nayır

varlık

PANAIT ISTRATI

*

ANGEL DAYI

Anlatı Dizisi:
Varlık Yayınları, Sayı:

ISBN 975-434-

Kapak Düzeni:
Ofset Hazırlık: Varlık Yayınları
Baskı:

VARLIK YAYINLARI A.Ş.
Cağaloğlu Yokuşu 40/2 34440 İstanbul
Telefax: 212 522 6924 – 212 512 9528

Panait Istrati

Angel Dayı

Türkçesi:
Yaşar Nabi Nayır

I

ANGEL DAYI

Nisan başlangıcında bir akşam karanlık basarken, İbrail’den beş kilometre kadar ötede olan Baldovineşti köyü İsa’nın dirilişi yortusunun ilk gününü kutluyordu. Köylüler, avlularında kuru saz demetleri tutuşturuyorlardı; insanların en iyisinin hatırasını anmak için Ortodoks köylü âdeti üzere her yanda neşeli silah patlamaları uğulduyordu.

Dört kardeşin en büyüğü olan Zoitza ana ile biricik oğlu Adrian –on sekiz yaşında bir delikanlı–, üç günlük paskalya yortusunu geçirmek üzere şehirden gelerek ailenin en küçüğü Dimi Dayı’nın kulübesinde buluşmuşlardı. Zoitza ana, oğlunu dünyaya getirdikten birkaç ay sonra dul kalmış, elinin emeğiyle geçinerek bir daha evlenmemişti.

Dimi’nin kulübesinde fazla yer yoktu. Biçare köylü, genç yaşında, şimdiden kalabalık bir aile sahibi olmuştu, ama halim-selim bir kadın olan ablası, odanın bir köşesiyle yetiniyor, değişikliklerden daima hoşlanan Adrian ise, aldırış etmeden dayısıyla ambardaki samanlıkta yatmaya, onun hikâyelerini dinlemeye ve ona şehir hikâyelerini anlatmaya gidiyordu.

Bazen, Adrian bu yaşayış tarzına şaşardı:

– Sen ambarda yatıyorsun, karın da çocuklarınla; buna yaşamak denmez!..

– Ne yapalım, delikanlım; yoksa, deh, nasıl söyleyeyim sana? Çocuklar çabuk *geliyorlar*...

– Amma da sebep! Peki ambardan inince ne yaparsın?

–– Saz biçmek için bataklığa giderim...

– Ambara çıkarım...

– Ya çocukların nereden gelirler?

– Onları Allah gönderir...

Borş, kuzu kızartması, *kozanak* ve «kırmızı yumurta»dan ibaret geleneksel akşam yemeği biter bitmez, Dimi, sat demetini tutuşturmak ve kuru sıkı tüfek atmak için avluya çıktı. Bütün yumurcaklar peşinden gittiler, hatta büyükler bile.

Gece yıldızlıydı. Dimi, Galatz'a doğru giden trenin gürültüsünü dinledi de:

– Dokuz ekspresi, dedi.

Sazları tutuşturdu. Hemen dumanlı alevler, etrafında küçük kızıl şeytanlar gibi koşuşan bacaksızların baş döndürücü bağrışmaları arasında, dimdik göğe yükseldi. Sonra, her patlayışın ardından, dindar bir Ortodoks inancıyla: «İsa dirildi!» diyerek çiftesinin iki namlusunu havaya boşalttı.

O anda, Adrian'ın annesi, oğlunu kolundan tuttu, bir yana çekti, ona hâkim ve üzgün bir sesle emretti:

– Komşumuz papaz Stefan'a koş, benim tarafımdan söyle, hemen buraya gelsin. Sonra, Angel Dayı'na kadar git, onu buraya getir.

Adrian, annesi bir yılanı eliyle tutmasını söylemiş gibi, ürperdi:

– İyi ama, anne, biliyorsun ki, Angel Dayı, bize dargın, artık kimseyi görmek istemiyor.

– Zaten onun için gelmesi lazım ya; ona, seni ablan çağırıyor de. Çabuk koş!

Karanlıkta kayboldu.

*

Angel Dayı bu yoksul ailenin ikinci evladıydı.

Felaketli bir talihsizlik ona musallat olmuş, bu neşeli ve dindar adamı asık suratlı bir zındık yapmıştı. Derebeyinin topraklarına bağlı rençberler olan dört kız ve erkek kardeşin tek mülkleri baba kulübesinin direkleriyle yemiş ağaçları ve bağdı. Toprak onların değildi. Dul ananın yanında kalan küçük oğul müstesna, hepsi bir yana dağıldılar. İlk önce iki kız kardeş gidip meşru nikâhı umursamayan iki Rum'a kapatma oldular. Angel oğlan, dokuz yaşında iken, civardaki İbrail şehrinde bir şarap tacirinin yanına çırak girdi. Daha çocuk yaşta bile başkasının toprağında çalışmaktan derin bir tiksinti duyardı.

Cömert bir adam olan, hizmetini bol bol ödeyen ustasının yanında on yıl kaldı. Köyüne dönünce oranın en güzel ve en fakir kızına çılgınca aşık oldu ve hemen onu aldı. Miyopluğu dolayısıyla askere alınmadı, biraz toprak satın alarak köy dışında Galatz'a giden büyük yol üzerinde bir meyhane açtı.

İşleri yolunda gitti. Türklerle yapılan 1877 savaşının elverişli neticeleri ona çok yardım etti. On yıl içinde, dükkânından beş yüz metre ötede bir başka arazi satın alacak kadar servet yaptı; oraya en iyi yemiş ağaçları, çok geçmeden meşhur olan bir bağ dikti, ahırı, cins inekleri, kümesi, mandası, domuz ağılı vs. ile köyün en güzel evini yaptı.

Ama aile hayatında çok daha az mesut; hatta bedbaht oldu. Bir on yıl daha geçince kader ona bir felaket hazırladı. Karısı ahmak, hınzır, böyle bir evi idare etmekten aciz ve iğrenç derecede pisti. Çocuğu, yanında kazurat içinde yüzerken, içi sinekle dolu ağzı açık, saatlerce uyurdu. Hayvanlar susuzluktan kudururdu. Avluya, eve, ancak bir şey çalmak istemeyen kimse girerdi. Adrian, bir yaz günü, dayısının, evde sinek pislikleriyle sıvazlanarak gün ışığını geçirmez bir hale giren bütün camları kırdığını hatırladı. Kadın, bütün bu patırtı esnasında uyanmadı. Kocası yanından geçerken, horlayarak uyuyan karısına baktı, yüzüne okkalı bir balgam savurdu ve gitti. Kadın, uykusuna devam etti. Sert davranmakla kadının bu huyunu düzeltebileceğini sanarak sık sık karısını dövdü. Ama onu daha çok ahmaklaştırmaktan başka bir şey yapamadı. O zaman bütün hayvanlarını sattı, çekip gitti; ancak ayda bir defa oraya uğruyordu.

Kadının dünyaya getirdiği çocukları böyle bir ananın yanında yaşamaktan kurtarmak için, onları beş yaşına bastıkça birer birer elinden alıp ve Galatz’daki bir akrabasının yanına pansiyona verirdi, terbiyelerini yakından takip ederek, yılda beş altı kere kendilerini görmek için oraya giderdi. Bundan sonra, kendini karısına bağlayan son bağı, cinsel bağı da kopardı. Oraların en parlağı olması gereken ev, ancak en geniş insan ahırı oldu.

Evlilik hayatındaki bu talihsizliğinden sonra, ilkin metresler tuttu, ama hiç arzu duymadan, sırf intikam almak için, karısını tahrik etmek, «uyandırmak» için. Kadın söylenenleri dinledi, gözleriyle gördü, hiç oralı olmadı. Uykusu daha tatlıydı. Artık elini yüzünü yıkamak zahmetine bile girmiyor, yemek yerken uyuyordu.

Fakat, bu yorulmak bilmez, çalışkan adamın refahını kindar bir kıskançlıkla gören insanlar, aile hayatındaki bu ıstırapla tatmin olmadılar; kocanın bedbahtlığı onlara kâfi gelmedi.

Bir gece, insanlıkla ilgisi olmayan eller, yakalanmak korkusu olmadan güzel eve ateş verdiler. Angel Dayı, dükkânının arkasındaki odanın pencerelerinden, damı galvanizli saclarla kaplı evini alevlerin sardığını

gördü. Kendisini evini kurtarmaya çağıran insanların bağrışmalarına kulakları tıkalı kaldı; kendi kendine:

“Tek o da birlikte yansın da!” diyordu.

O yanmadı, yangından komşular tarafından kurtarılan güzelliklerinin ters yüzünü göstermek için bu kadını dünyaya getirmiş olan Yaradan, onu şiddetli bir zatürree ile canevinden vurarak Arafındaki tövbekârları korkutmak için yanına çağırıncaya kadar bu hal böylece devam etti.

Angel Dayı, tuhaftır ama, onun beklenmedik ölümü karşısında duygusuz kalmadı.

On beşinci yaşına basarken, meraklı kitaplar okumak, “Evrenin kaynağı”nı veya “Dünyanın teşekkülü”nü anlatmak için sık sık onu ziyarete gelen ve adamcağızın hudutsuz bir muhabbetle sevdiği yeğeni Adrian, onun böyle duygulu anlarına sık sık şahit oldu.

Nefis mehtaplı gecelerde, yangın yerinde birlikte gezerlerken, nice defalar dayısının, mendilini çıkarıp gözyaşlarını sildiğini görmüştü! Yıkılmış temel direkleri odalarda birikmiş yağmur suları içinde çürüyordu. Yanmış direklerin çapraşıklığı içinde eşya parçaları görünüyordu. Öte yanda, duvar parçalarından başka bir şey yoktu. Yangından kurtulan büyük ahır, pek çok kimsenin nazarına uğrayan bir davarı hüzünle anıyordu. Eski güzel avluda serbestçe boy atan sazlar, katırtırnakları, baldıranlar, adam boyuna çıkıyordu.

Bedbaht adam, sesi acıdan kısılmış, “Görüyor musun, Adrian,” diyordu, “bu mezarlığı görüyor musun? Bunun yarısı insanların, yarısı da kaderin eseridir. Bu mülk bana babamdan miras kalmış olsaydı, başkalarının bana haset etmelerini ve derebeylerinin sarayları dururken evimi kundaklamalarını gene anlayacaktım. Ama bu ev, yirmi yıllık yorgunluktan sonra, benim alnımın terinden doğmuştu. Bir lüks değil, gerekli bir şey, karısıyla birlikte, akılsız bir hayvan gibi değil de insan gibi yaşamak için her adama gerekli olan bir şeydi. Beni hiçbir zaman cimrilikle de itham edemezler; aç olan, evimde daima açlığını giderecek bir şeyler bulurdu; büyük bayramlar geldiği zaman da etrafı çocuklarla çevrili himayesiz dulu düşünürdüm; ona paskalya yumurtaları, yağlı çörek ve Noel domuzunun yağıyla budunu götürmeye giderdim. Sadaka dağıtmıyor, sadece vazifemi yapıyordum. Allah bana vermişti. Ben de, benim için fazla olanı veriyordum ve bununla da övünmüyordum. Buna hakkım yoktu, çünkü

iyilikte beni geçenleri de gördüm; bunlar, ekmeğini yolda rastladığı ilk aç insanla paylaşanlardı...

"Beni zengin olmak için müşterilerimi soymuş olmakla da itham edemezler. Ustamda görmüş olduğum dürüstlük örneğini takip ediyordum. Kârım büyük olduysa, sebebi, şarabımla rakımı, yerinde, dereler gibi aktığı zaman tedarik edişimdi. Fakat, kışın, bıyıklarından buz parçaları sarkarak kapımı açan arabacıya hiçbir zaman bir kardeşten başka bir gözle bakmadım. Onun donmuş ellerini sıkar ve ocağımın yanında ona yer verirdim. Onun hayvanları için bütün civarda eşi olmayan bir ahır yaptırmıştım; atların önüne attığım bir avuç saman için de asla para kabul etmek istemedim. Sattığım şarapla rakı, en iyi cinstendi ve herkesin yaptığı gibi çoğaltmak için bir damla su kattıysam iki gözüm önüme aksın. Bir adamın yeteri kadar içmiş olduğunu, hırsına kapılarak bunu geçmek, aklını içmek ve işinden geri kalmak istediğini gördü mü, ona kendi hesabıma bir kadeh doldurur ve yoluna devam etmesini tavsiye ederdim. Çok zaman, müşterime yolunu göstermek zorunda kaldım. Böylece, bir nevi uşaklığını ediyordum, öyle ya, şafaktan gece yarısına kadar onu bekleyerek vaktimi ayakta geçiriyordum. Dükkân kapandıktan sonra da biri kapımı çalarsa, bir hırsızla karşılaşabileceğimi unutur, yataktan kalkarak kapıyı açardım.

"Ama iyilik örneği olmak pek de bir işe yaramıyor, yeryüzünde yalnız nankörler yaşamasa bile, fenalık, onu mahvetmek için, yüz faziletliye karşılık ancak tek bir kötünün eline muhtaçtır. Bu el, kafama inmeye hazır, karanlıkta beni gözlüyordu. Hal ve vaktimin yerinde olmasını affedemezdi. Onun gibi avuç açmak veya vurmak için yaratılmış uyuz bir elden başka bir şey olmama tahammül edemedi ve tepeme indi. Bu iş kolay oldu; karım uyuyordu!"

"Ah Adrian! Burada kötü adamın eli, mahvetmek için, büsbütün kötü olan kaderin eline rastladı ve tahrip eserinin tamamlanması için ikisi birleştiler!.. Köyün en güzel kızını sevmek bir suç mu olmuştu? En çirkinini seven olur mu? Bilemem. Bugün bildiğim bir şey varsa; aşk beni körletmişti, yatağının altı süpürülmüş mü, kulaklarının ardı temiz mi, ayakları yıkanmış mı, bakmayı bilemedim. Adrian, yüreğin beni yakmış olan tanrısal ateşle tutuştuğu gün, sözlerimi hatırla ve kendini bütün benliğinle beşeri çirkefe teslim etmeden önce, benim yapmamış olduğumu yap: Yavuklunun yatağının altına bak, kulaklarının ardına ve cilalı kunduralar içinde saklı ayaklarına bak... Sözlerimi unutursan, burada gördüğüm mezarlığı hatırla,

gözerini bu harabelere çevir, insanların kayıtsızlığına savrulmuş bir lanet gibi biten şu yabani otlara, hayvanlarına ağlayan şu ahıra, göklere ıstırabını haykıran şu yıkık duvarlara bak, insanın ışıktan korkan köstebek gibi değil de, refah ve temizlik içinde yaşamak hakkını ilan ederek bir kulübeler sürüsünün yukarısında vekarla yükselen bir damın üstünde evvelce bir ayna gibi parlayan şu paslanmış ve bükülmüş koca sac yığınlarına bak. Burada gördüğün tabloyu hatırla. Ve kanın seni memleketin en güzel kızının dizlerine sürüklemek isterse, karşı koy, şu harabeleri imdadına çağır, kendi kendine, de ki:

"Angel Dayı köyün en güzel kızını körü körüne sevdiği, yatağının altına, kulaklarının ardına ve ayaklarının parmaklarına bakmadığı için hayatını mahvetti!

"Ve merhametsiz kaderi kendinden uzaklaştır!.."

Angel Dayı, karısının ölümünden sonra, birkaç yıl, bekçisiz binayı kendi haline bırakmakta devam etti. Çocuklar onu idare edecek vaziyete geldikleri gün, yine tekrar eski parlaklığını vermek niyetindeydi. Değerli nesi varsa, hepsini kaldırıp dükkânının etrafına yığdıktan sonra bir dindar, ama sattığı şaraba dilini daldırmak âdetini edinmiş bir dindar hayatı yaşamaya başladı.

İri, sağlam ve adaleli bir adamdı; vakur edası, güzel sakalı, kıvırcık ve kırçıl güzel saçlarıyla herkesin üzerinde tesir yapardı. İçeriye gireni tanımak için yüzünü onun yüzüne doğru yaklaştıran miyopluğu bu tesiri arttırdı. Temiz yürekliydi, ama bütün şahsi gayreti sayesinde yükselmiş olanlar gibi kendisine fazla karşı gelinmesine tahammül etmezdi. Çocukları kendisine şeref verecek vaziyete geldikleri gün, söylediğine göre, "harabeleri saraya çevirmek" hedefine erişmek için gayretini on misline çıkardı. Böylece, felaketine rağmen, zengin bir adam olarak tanılıyordu.

Ama gerçek serveti, saadeti, ümidi, üç çocuğundaydı: On yedi yaşında bir oğlanla, sekiz ve on yaşlarında iki kız. Oğlan ertesi yıl liseyi bitirecekti. Adrian'ın annesine:

"Sonra bakarız," diyordu; "mektepten çıkar çıkmaz orduda bir yıllık hizmetini görecek. Askerliğe istidadı varsa, onu bir zabit, vatanı korumak için kuvvetli ve zeki bir kol yapmak isterim; yoksa, canının istediği mesleği seçsin."

Kızlarını yalnız "ev kadını" yapmak, çeyizlerini verip şehirde evlendirmek istiyordu.

İnsan neler hayal eder...

Müthiş bir kış günü, tek başına tasavvurlarına dalmışken, dükkâna dört kişi, tanımadığı dört adam girdi. Angel Dayı, âdeti üzere onları tanımak için başını uzattı; ama yüreği, tehlikeyle temasa gelen salyangozun boynuzları gibi büzüldü: Yüzleri hoşuna gitmemişti.

Eli cebinden hiç eksik etmediği tabancasına sarılırken kendi kendine:

“Eğer bunlar namuslu adamlarsa artık yüreğime inanmayacağım.” diyor.

Adamlar:

– Merhaba Angel! diyorlar, dükkânın sıcak!

– Hoş geldiniz, yolcular! Hava kötü, ha?

Ama içinden ilave ediyor: “Hapı yuttuk bu sesler katil sesi.”

– Karnımız aç. Angel, hem içmek istiyoruz. Senin şarabın buzu eritirmiş diyorlar.

– Olabilir, dostlarım. Ama onun eritemediği bir buz bilirim.

– Hah, ha! Nekre adamsın be Angel. Peki nedir bu buz?

– Vallahi, sizin bilmeniz lazım: Ona “köpek yüreği” derler, ama tabir yerinde değildir, çünkü gerçek dostlar olan o zavallı hayvanlara hakarettir.

Bunu söylerken yanından bir adım ayrılmayan iki büyük çoban köpeğini gösterdi.

– Adam sen de! Kötü şeyler düşünüyorsun. Dünya o kadar fena değildir.

– Belki; ama insan, benim gibi yol boyunca meyhaneci olunca, her çeşidini görür ve geceleri bir gözü açık uyur.

Bu ihtar müşterileri kiminle alışverişleri olduğunu hissettirdi. Kendilerine yiyecek içecek verildi; domuz yağı, ekmek ve şarap.

Kendine mülayim bir insan süsü vermeye çalışan biri dedi ki:

– Angel, bize bodrumdan taze şarap getirmez misin?

Dayı, acı acı güldü ve düşündü:

“Ya, beni kapana tıkmak istiyorsunuz ha!”

Cevap verdi:

– Bir dakika önce beş litrelik bir çömlek çıkardım. Erbapsanız, kokusundan tanırsınız.

Bu cevap biraz planlarını bozdu, ama böyle engellere aldıracak haydutlardan değildiler. Bir lahza sonra, içlerinden biri “su dökmek” için dışarı çıktı ve Dayı, bunun tecavüze geçmek için bir işaret olduğunu anladı: Herif dışarısını gözetleyecekti. Angel’in rengi attı ve hazırlandı. Bir an silahını çekerek: “Eller yukarı!” diye haykırmayı düşündü. Ama yanılmış olabileceğini düşündü.

Birkaç dakika sonra bunu yapmadığına pişman oldu. Adamlar yüksek sesle muhayyel bir işten bahsediyorlardı. Kibrit istediler. Dayı, kendi kendine: “Yandık!” dedi.

Yüreği ve adımları metin, bir eli paltosunun cebindeki silahta, onlara doğru yürüdü. Sol eliyle kutuyu uzattı. Üç adamın en kuvvetlisi, dalgın bir tavırla konuşarak, kutuyu almak için ağır ağır elini uzattı; ama tam eli kutuya dokunacağı sırada bir sıçrayışta bileği bir mengene gibi kıstırdı; aynı saniyede, kurbanın cebinde patlayan silahla yıldırımla vurulmuş gibi yere devrildiyse de, ötekiler Dayı’ya silahını çıkaracak kadar vakit bırakmadılar. Kısa sopalarla kafa tasını kırdılar; zavallı adam yere yıkıldı. Bu esnada köpekler mütecavizlerin baldırlarını müthiş bir surette, fakat nafile yere paralıyorlardı. Köpekleri öldürdüler. Tezgâhta bulunan para, acele alındı ve haydutlar yerde hareketsiz yatan arkadaşlarını orada bırakarak kayboldular.

Angel Dayı, canilerden birini yaralamış olması, bir de kurban verdiği iki köpek sayesinde hayatını kurtardı. Köpekler diğer iki haydudun bacaklarını o kadar hırpalamışlardı ki, bunlar biraz daha dururlarsa kaçamayacaklarından korkmuşlardı.

Bir saat sonra oradan geçen arabacılar, kendi kanları içinde yatan Angel’le haydudu kaldırdılar. Birinin kafatası patlamış, öteki karnına bir kurşun yemişti, ikisi de henüz yaşıyorlardı; onları İbrail’e götürdüler ve orada her ikisi de kurtarıldı.

Elli gün hastanede yattıktan sonra, Dayı zayıflamış, ama yalnız kanını kaybetmiş olarak çıktı. Altı ay sonra hayatından daha değerli bir şey kaybedecekti: Tuna üzerinde bir kazada iki kızcağızını kaybetti; bir kayık gezintisinde devrilen kayıklar yüzünden onlarla birlikte daha birçok kimseler boğulmuştu.

Angel Dayı, bu olayda *merhametsiz kaderin* elini yakından gördü. Ama kader bu adama, *Allah adamın omuzlarına taşıyacağı kadar yüklemez!* diyen bir Romen atasözünün ifade ettiği bütün korkunçluğu tanıtmaya ahdetmişti. Kuvvetli bir insan omuzlarında ne felaketler taşıyabiliyor!

Mezarsız kalan iki kızın istirahatı için kilisede yaptırdığı bir ruhani ayinden dönüşte, dükkânına kapandı ve saatlerce elleri cebinde, dolaştı. Sonra kapıyı ardına kadar açtı, eşiğe çıktı, bir adamın yüzüne tükürür gibi önüne hızla tükürdü ve dedi ki:

– Al sana, sefil talih! Sen belimi büküyorsun ama ben işte doğrulup senin yüzüne tükürüyorum. Al sana!

Bir kere daha tükürdü.

Geriye oğlu kalmıştı, acıların ve içkilerin hükmü altındaki beyninin gecesini aydınlatan son alev. Kader alevi üfledi ve söndürdü...

Oğlunun bir süvari alayına girişinden on bir ya sonra ve alayda kalmak arzusunu bildiren mektubunun Angel'in eline geçmesinden yirmi dört saat sonra, insanların en bedbahtı, henüz mesut olarak, dükkânını kapıyor ve harap arazisini imar etmek için şehirde ustalar tutmaya gitmek üzere atına biniyordu. Daha iki yüz metrelik yol almamıştı ki, atı bir postacı yolda karşısına çıktı ve kendisine bir telgraf verdi. Yüreği bir tahminde bulunmadı. Rahat bir tavırla kâğıdı açtı ve okudu:

"Oğlunuz Aleksandr Angel, bir süvari hücumu esnasında atından düşmüş ve ölmüştür..."

Kâğıt ellerinden düştü; üzengileri üstünde doğrularak var kuvvetiyle haykırdı ve yıkılan bir sütun gibi, atından yuvarlandı.

Böylece Angel Dayı, kadehini sonuna kadar içmişti.

Bu en büyük felaketin felaketlerin sonuncusu olacağı sanılabilirdi. Hiç de öyle olmadı. Kendisi için kurtuluş sayılabilecek olan ölüm gelmedi ve kimse bu adamın neden kendini öldürmemiş olduğunu bilemedi.

Angel kendini öldürmedi. Ama en kuvvetli rakısından durmadan kadeh kadeh üstüne atıştırarak her gün ölüyordu. Kendi kendisinin en iyi müşterisi oldu.

Şefkatli baba, iyi vatandaş ve mutekit bir insan olan bu adamın çürüyüşünün seyri, bu satırları yazanın tanımış olduğu facialaların en acıklısıydı. Burada bunun ancak başlangıcı okunacaktır. Sonu –yürek paralayan fecaat– başka bir tarafta yer bulacaktır.

Delikanlı ölünce, cenaze töreninin kendi köyünde yapılmasını ve oğlunun orada gömülmesini istedi. Töreni bütün köy halkı takip etti ve tabut mezara konulacağı sırada tüfekler havaya boşaltılınca, hepsi göz yaşları içinde yere diz çöktüler. Saygı duruşunu yapan askerlerle subay ağlıyorlardı. Tek bir işi ağlamıyordu: Babası. Ayakta, başı açık, şapkası elinde, çukurunun kenarında duruyor ve dipteki tabuta bakıyordu. O esnada, kalabalığın arasından bir adam çıktı, onun ayaklarına kapandı, bacaklarını kucaklayarak haykırdı:

– Angell! Angel! Suçumu bağışla: Senin evine ateş veren benim!.. Cezamı ver! Ama, önce beni affet!

Angel Dayı, başını çevirdi, kızgın kömürler üstündeymiş gibi kıvranarak ve: “Beni affet de sonra öldür, hapse at!” diye haykırarak ayakları dibinde yuvarlanan adama uzun uzun baktı:

– Seni affediyorum, dedi ve yürüdü. Kimse peşinden gitmeye cesaret edemedi.

Evine gelince, kucağında İsa‘sı ve Meryem‘i temsil eden etrafı minyatür kilise ile çevrili ikonayı ve Kralla Kraliçenin bir de veliahdın portrelerini duvardan indirdi. Bir kazma aldı, bahçede bir çukur açtı, onları dibine koydu, üstlerini toprakla örttü.

Sonra, dükkânının dört duvarı içine kapandı, bütün benliğiyle kendini içkiye verdi. Gömülme gününden sonra tam bir yıl, içerde insan var mı, yoksa ev boş mudur, kimse bilmedi. Köylüler oradan geçiyorlar, perdeleri inik pencereler önünde diz büküyorlar ve yollarına devam ediyorlardı. O, geceleri, yanında bir köpekle dışarı çıkıyor, evinin harabeleri arasında dolaşıyor, tekrar yerine dönüyordu. Gündüz, sarhoş olmadan kadehlerini atıştırıyor, çenesini avuçlarına dayayarak perdelerin aralığından yanmış evin duvarlarına bakıyordu.

Bu korkunç matem yılı sona erince, dükkânı açtı. Birine istediğini veriyor, ötekine vermiyor, bunun sebebini kimse bilmiyordu. Yolcular, onun iradesine saygı gösteriyorlardı, felaketleri bütün civar halkınca malûmdu. Esasen bodrum, şarap ve alkol fıçılarıyla dolu olduğu için artık hiç yeni mal getirtmiyordu.

Adrian, annesiyle beraber, Angel‘in konuşmaya razı olduğu tek insandı. Dükkânın yeniden açılmasını takip eden yıl içinde, korka korka, iki defa Dayısını görmeye geldi. Daima penceresi önüne oturmuş, şişe ve kadeh önünde, kapı anahtarlarla kapalı, köpek yanı başında. Dayı dışarıya bakıyordu. Bir araba geçti, arabayı süren iki adam indi ve kapıyı çaldı. Angel yerinden kımıldamadı, adamlar gittiler. İkinci bir araba durdu. Bir adam, inmeden haykırdı:

– Angel, bir kadeh içebilir miyim?

Arzusu yerine getirildi.

*

Annesinin emri üzerine Angel Dayı‘yı almaya giderken, Adrian bu felaketleri düşünüyor ve kendi kendine diyordu ki:

– Anam, Dayı‘yı ininde çıkmaya kandırabileceğini sanıyorsa, yanılıyor.

Bu kolay iş değildi. Yalnız bir ziyaret değil, barışma gerekiyordu. Sekiz yıl önce, annelerinin ölümü üzerine, sefil bir miras meselesi yüzünden iki dayının araları açılmıştı. Münakaşanın harareti içinde, Angel, taksime razı olmayan ablasına karşı şunları söylemek hatasını işlemişti:

– Bir tesbip alıp, bunu anamdan geldiğini bilerek ikonaya asmak için anamdan ayrı bir miras istiyorum.

Sert bir adam olan Dimi Dayı, ona hakaretle mukabele etmişti; ağabeyisi kendisini tokatlamış ve küçük kardeş, büyüğünün kafasına bir sopa indirmek suçunu işlemişti. Angel Dayı:

– Herkesin önünde çizmemin tabanını öpmedikçe bir daha buraya gelmeyeceğim, sen de benim evime ayak basmayacaksın! Diyerek baba evinden çıkıp gitmişti.

O zamandan beri dargın kalmışlardı. Angel Dayı‘ya son darbeyi indirmiş olan ölümden önce, inatçı küçük kardeş, ağabeyisinden af dilemesini rica eden ablasının bütün yalvarmalarına aldırış etmemişti. Bu korkunç ölümden sonra, Angel‘in yalnızlığını böyle önemsiz bir şeyle bozmaya artık kimse cesaret edemedi.

Şimdi, Adrian‘ın annesi iki kardeşi mutlaka barıştırmak istiyordu. Hakarete uğramış olanın ayağına gidecek yerde, onu çağırırken, gururunu yumuşatmış olan ıstırabına, bir de kardeşleri üzerinde daima sahip olduğu hâkimiyete güveniyordu.

Adrian, Dayısının evi önüne geldiği zaman, akşamın saat sekiziydi. Köye bakan güney yönündeki pencerede ışık vardı. Adrian bu inik perdelerin ardındaki adamı düşünerek ürperdi. Pencereye yaklaştı ve kulağını oraya yapıştırdı. Yanan gaz lambasından başka hiçbir hayat eseri yoktu. Sabırsızlanan köpek Sultan, havladı. Dayının köpeği karşılık verdi, fakat perde kımıldamadı. Adrian kapıyı çalmanın boş olduğunu bilirdi. Burnunu cama dayadı ve çekinerek:

– Dayı! dedi, benim, Adrian, sana söyleyeceklerim var.

Bir dakika bekleyişten sonra perde aralandı. Dayı eliyle kapıya gelmesini işaret etti, sonra lamba elinde, kapıyı açtı. Adrian, Sultan’la birlikte girdi.

İyi aydınlanmış olan içeriye ilk göz atışında, yüreği daha çok burkuldu. Tanrının harika elinden uzak kalmış şeylerin hazinliği, senin ne kudretli bir

ifaden var! Artık ne tezgâhın üstünde kadehler, ne büyük masanın üstünde ekmek, ne kalın kalas parçaları gibi tavan aasılı isli domuz pastırması, ne sırığa geçirilmiş yuvarlak simitler. Toz, ıssızlık, ölüm sessizliği.

Bu yeni mezarlığın ortasında, sırtında paltosu, gene uzun boylu, ama kamburlaşmış heyhat, kamburlaşmış, eskiden muhteşem başını ve göğsünü bir arslan gibi uzatan adam, Angel Dayı yeğenine sakin bir tavırla bakıyordu. Adrian iki eliyle Dayı'nın serbest kalan elini aldı ve, adet üzere öptü. Neredeyse ağlayacaktı. Dayı, bir kelime söylemeden, onu odasına götürdü. Burada, aynı ıssızlık. Çıplak ve sararmış duvarlarda, artık o güzel taze kireç kokusu duyulmuyordu. Dağınık ve pis bir yatak. Onun da sanki her gece kendisini ezen, felaketlerle ağırlaşmış vücuttan sızlanır gibi bir hali vardı. Tuğla soba, isten kararmış çatlaklarını gösteriyordu. Tavanın çapraz direkleri de kararmıştı. İki tahta iskemle ve masa, bir de kayışından çiviye asılmış çifte, eşyayı tamamlıyordu. Masa üstünde, rakı şişesi ve bir kadeh, kutsal kitap, kurşun kalemi, ucundan iple bağlı küçük bir defter, bir bıçak ve başlanmış bir ekmek. Adrian'ın gözyaşları boşandı.

Bir iskemlede oturan Dayı, felaketten beri ilk defa olarak çocuğu kendine çekti, öptü. Erkekçe ama, eski gürlüğünü kaybetmiş ve bozulmuş bir sesle, ona, usulca dedi ki:

– Seni gördüğüme sevindim Adrian... Ama neden ağlıyorsun?

– Dayı... Olur mu bu?.. Paskalya günü... Kuru ekmek yiyorsun... Bu... olmaz!.. Bugün, köpekler bile yağlı çörekten pay alırlar...

Adrian gözyaşlarını sildi ve dayısının yüzüne bakınca, onun iyilikle, acıların öldürdüğü adamın katlanılmaz iyiliğiyle gülümsediğini gördü. Başı hemen hemen çıplak, sakalı ve saçları apaktı. Gömleği ile elbisesi pisti, düğmesizdi. Daha sönük bir sesle yeğenine cevap verdi:

– Seni ağlatan bundan ibaretse, merak etme, bana niye geldiğini söyle?

– Dimi Dayı'ya kin besleyip beslemediğini sormaya geldim.

– Ben artık kimseye kin beslemiyorum.

– Suçunu affedebilir misin?

– Benim artık kimseye affedecek bir şeyim yok.

Dayı “ekmek masanın üstünde”, veya “ dışarısı karanlık” derken gösterebileceği kadar kayıtsızlıkla cevap veriyordu.

Adrian, duraksadı:

– Öyleyse, dedi, anam beni, bu akşam Dimi Dayı'nın evine gelmeni rica etmek için gönderdi.

Zavallı adam, başını sallayarak:

– Anan seni... diye tekrarladı; anan bir evliyadır, Adrian.

Sonra bir lahza düşünür görünerek ilave etti:

– Ya sen, bu konuda ne düşünüyorsun?

– Dayı, bunu pekâlâ tahmin edebilirsin; bütün yüreğimle ben de istiyorum.

– Ya ötekiler? Onlar da istiyorlar mı?

– Elbette, herkes istiyor dayı.

– Pekâlâ, öyleyse ben de sizin istediğinizi istiyorum.

Bir ölüm gülümseyişi taşıyan dudaklardan dökülen bu “ben de sizin istediğiniz istiyorum” ne müthişti. Bu ne müthiş bir irade yıkılışıydı.

Köpeklerle birlikte çıktılar.

*

Adrian’ın geçerken kendisine haber verdiği papaz Stefan, artık kilisede hizmet etmeyen seksenlik bir adamdı; ama hâlâ köyünde hakem veya müşavir sıfatıyla büyük hizmetler görüyordu. Gözleri biraz zayıflamıştı, ama bacakları kuvvetçe bir delikanlınınkilerden aşağı değildi. Dimi Dayı’nın evine yakın oturuyordu. Bastonunu alarak, hemen onun kapısını çalmaya gitti. Fildişi sarısı bir sakalla çevrili nurlu yüzü görününce herkes ayağa kalktı ve herkes elli yıldan beri günahkârların dudaklarına uzattığı elini öptü. O kilisede talim görmüş sesiyle:

– İsa dirildi, çocuklarım, dedi.

Hep bir ağızdan ona cevap verildi:

– Gerçekten. İsa dirildi.

Adrian’ın annesi yerini papaza verdi, o da, bir hakkını kullanıyormuş gibi, teklifsizce yeri işgal etti. Kadın, ayakta kaldı, arkasını beyaz duvara dayadı, kollarını kavuşturdu.

Bu beklenmedik ziyaretten biraz şaşıran oradakiler, kendisinden bunun manasını sormak için gözlerini ablaya çevirdiler. Zayıf, dik duruşlu ve uzunca yüzlü kadın, hazır bulunanların üstünde iyilikle dolu bakışlarını gezdirdi ve şunları söyledi:

– Stefan baba, sizi, iki kardeşimi, birazdan geleceğini umduğum Angel’le Dimi’yi barıştırmaya yardımınızı istemek için çağırttım. Bildiğiniz gibi,

sekiz yıldır birbirlerine el vermezler, ekmek ve şarabı birlikte tatmadan en mübarek bayramları geçirirler. Buna tahammül edilemez. Size lekesiz bir kadın gibi görünmek istemem. Benim de günahım var, en büyüğü de kilisece kutsanmadan on yıl bir adamla yaşadıktan sonra babasız bir çocuğu dünyaya getirmiş olmamdır. Ama öyle sanıyorum ki, günahların da en kötüsü kindir, insanlar arasında ve hele iki kardeş arasında kin...

Dimi Dayı kızdı:

– Artık Angel ağama kin beslemiyorum, dedi.

Papaz:

– Bunu işittiğime memnun oldum, dedi, ama çok geç kaldın, Dimi.

– Evet, o bana haksızlık etti...

Papaz:

– Evet, sana haksızlık etti, diye doğruladı, ama sen ona karşı küfür işledin, ona vurdun ve ağabeyinin kanını akıttın. “Ağabeysine vuran küçük kardeş, öteki dünyada onu sırtında taşıyacak” diyen babalarımızın kutsal inancını unuttun; onlar ayın on dördünü görünce bu suçlunun yüzünü gördüklerini sanırlardı.

Dimi sustu. Ablası devam etti:

– Angel haksızlık etti, doğru. Biz üç kardeş ve kız kardeş her birimiz başımızı alıp giderek, onu terk ettiğimiz halde, Dimi’nin evde kalarak yıllarca ihtiyar anamıza baktığını unuttu. Onun için dördümüzün en fakiri olduğum halde, ben taksime razı olmadım. Bu taksim küçük kardeşi, karısı ve iki çocuğuyla onu sokakta bırakacaktı. Ama hali vakti yerinde olan Angel, onun yuvasını yeniden yapmasına yardım etmek istiyordu; Dimi’nin kusuru da burada başlar. Dimi, onurluydu, kardeşine bir şey borçlu olmak istemiyordu. Hatta öyle sanıyorum ki, daha o zamandan kendisine kin beslerdi. Kül altında gizli ateş gibi, kavga ve dövüşme yüreğinde uyukluyordu, sonunda dövüştüler. Şimdi zavallı Angel, bütün günahlarının kefaretini ödedi, insanlık namına bizde ne varsa, hepsini felaketler ondan aldı, artık o, ancak bedeni hâlâ yeryüzünde süründüğü için yaşayanlar arasında sayılıyor. Kendi hesabıma, ben ölmüş olmasını tercih ederdim, çünkü onun bugünkü hayatı ölümden beterdir. İçiyor, halbuki, asıl rakı onu içiyor; ruhunu içkiye teslim ediyor. Noel’den beri evine gitmedim, o da artık kimseye gitmiyor. Bir sefer, ona bu hayattan kurtulamazsa ölmesi kendisi için daha hayırlı olacağını söyledim. Bana “zaten ölmüşüm”, cevabını verdi. Fakat, sizin yardımınızla, onu içkiden kurtaracağımı hâlâ

umuyorum. Belki Stefan, onun üzerinde hayırlı bir tesir yapar. Eğer bu akşam gelirse, onu daha sık ziyarete gideriz. Onun için Dimi'den rica ediyorum, ondan alçak gönüllülükle af dilesin...

O anda, vurulmadan kapı ardına kadar açıldı, ve kapının çerçevesi içinde arkasında Adrian olduğu halde, Angel Dayı göründü. Vücudunu dik tutmak istiyor ve gülümsemediğini sanıyordu. Yıpranmış elbiseleri, omuzlarına atılmış buruşuk paltosu, çamurlara bulanmış pis çizmeleri, elinde koyun derisinden kalpağıyla, ihtiyar bir dilenciyi andırıyordu. Eski usulde selamladı:

– Akşamlar hayrolsun, canlar!

Bu hazin haliyle birdenbire ortaya çıkışı herkesi heyecanlandırdı. Dimi Dayı ile ablası ağlamaya başladılar. Dimi Dayı bedbaht ağabeysinin ayaklarına kapandı ve çizmelerini öptü. Öteki alkol kokan eller üstünde ağladı.

– Kardeşçiğim!.. Kardeşçiğim!.. Ne hale girmişsin!

Hiç heyecanlı olmayan Angel Dayı, kardeşini kaldırdı, onu da, kız kardeşini de öptü. Sonra, papazın elini öpmeye gitti kendi yaşındakilerin ellerini sıktı ve küçüklerine elini öptürdü.

Sonra, masanın öbür ucunda, papazın karşısında kendisine gösterilen yere oturdu. Takip eden sessizlik içinde, ağlamaya devam eden kardeşle kız kardeşin hıçkırıklarından başka bir şey işitilmiyordu.

Angel oturur oturmaz, gülümseme silindi, bakışı dondu:

– Niye ağlıyorsunuz? dedi. Bunun bir faydası yok.

Bir sessizlik oldu, kimse söz söylemeye cesaret etmedi. İhtiyar papaz, hemen kendisi kadar ihtiyarlamış olan biçare adamı zeki bir bakışla süzüyordu; iyilikle dolu, metin bir sesle dedi ki:

– Angel, mübarek paskalya günü, her gerçek Ortodoks Hıristiyanın söylediği selamı söylemeden buraya girmiş olduğunu sana hatırlatmama müsaade et.

Öteki, uzak bir diyardan geliyormuş gibi, sitemin farkına varmadığını belli ederek, sordu:

– Hangi selamı, baba?

Papaz bu farkına varmayışı anladı ve sükûnetle dedi ki:

– Hangisi olacak, mübarek sözümüz: İsa dirildi.

Angel, başını önüne eğdi, masa üstünde önünde duran bir ekmek kırıntısına parmağıyla dokundu, sonra başını kaldırdı ve cevap verdi:

– İsa’nın dirildiğine inanmıyorum! Ölüler dirilmez.

Kilise adamı, hep aynı sükûnetle, ama sesi biraz titreyerek dedi ki:

– Angel!.. Sen bir zındıksın! İsa bir “ölü” değildir, “Allahın oğludur ve bizzat Allahtır!..”

Angel, hiç telaş etmeden cevap verdi: «Nerden bileyim!»

Bunu söylerken, paltosunun cebinden yarım litrelik bir şişe, öteki cebinden bir kadeh çıkardı, herkesin gözü önünde, kadehi sükûnetle doldurdu, şişeyi yerine koydu. Kadehden bir yudum aldı, yutmadan önce ağzında çalkaladı, sonra, kadehi, düşmesinden korkuyormuş gibi itina ile maşada önüne koydu.

Herkes şaşkındı. Adrian’ın annesi bir eliyle gözlerini kapadı ve sessizce ağladı. Sükûnetini bozmaya imkân olmayan Angel, herkese verdiği dehşetin hiç farkına varmadı. En tabii harekette bulunmuş gibi, oradakilerin üzerinde sakin bakışlarını dolaştırdı. Üç yıla yakın bir zamandan beri günde yüz defa yaptığı bu hareket, onun için, gerçekten tabii bir hale gelmişti.

Papaz: «Zavallı Angel!» diye söylendi. «Sana acıyorum. Yalnız Hıristiyanlıktan değil, insanlıktan da çıkmışsın!»

Buna tek karşılık olarak, Angel, kadehi tekrar aldı, dudaklarına götürdü, bir yudum daha içti. Sonra, canı sıkılmış bir tavırla, kendi kendisiyle konuşuyormuş gibi, güç fark edilir bir inilti ile söylendi:

– Beni buraya ne diye getirdiniz sanki...

O zaman, sağına oturmuş olan ablası gözyaşlarını sildi, onun elini aldı ve bir çocuğa hitap ediyormuş gibi, dedi ki:

– Kardeşçiğim, seni tekrar aramıza almak, sevmek ve kendimizi sana sevdirmek istediğimiz için seni çağırttım... Artık hayatı sevmiyor musun? Artık hiçbir şeyi seviyor musun?

– Sevsem de, sevmesem de, hepsi bir... Ve hepsi boş... İyi ama abla, ne diye benimle uğraşıyorsun?

– Nasıl, Angel? Ben senin ablanım, senin derdin benim derdim demektir.

– Doğru değil. Sen kendi dertlerini çektin ve çekiyorsun, ama benimkileri değil.

– Yok, Angel, kanı bir olanların dertleri de birdir.

– Kan birliği diye bir şey yok; bir bacağımı kessem, benim kanım akar, seninki değil.

– Öyle ama, birlikte çektiğimiz acılar da var.

– Öyle bir şey yok. Allah göstermesin ama, yarın sen oğlunu kaybetsen, ben acırım, ama sen ölürsün.

Ablası, bu mantığa acı acı aklı yatarak sustu; Angel Dayı da biraz daha rakı içti.

Papaz, Kutsal Kitabın meşhur misalini tekrarladı:

– Angel, Eyüp Peygamberi hatırla! Onun felaketi, seninkinden aşağı değildi, ama yüreğini bozmadı. Düşün ki, Rabbin iradesini biz faniler bilmeyiz. Ne malüm, felaketlerinin seni sevgili kulları arasına koymak için Rabbimizin sana gönderdiği tecrübeler olmadığı ne malüm?

Angel iskemlesinde doğruldu, gözleri parıldadı. Papaza cevap vermek ister göründü, ama ağzından söz çıkmadı. Odanın bir köşesinde duran Adrian’ı çağırdı, onu soluna, iki dayısı arasına oturttu; sonra, biraz daha kuvvetli bir sesle dedi ki:

– Stefan kardeş, sizin din hikâyelerinizde hazin yalanlar olsa gerek. Kafam sana cevap verecek halde değil (papazla, senli-benli konuşuyordu); ama işte bu çocuk, yeğenimiz, o bizden çok biliyor...

Adrian sözünü kesti:

– Dayı, bu akşam sizin münakaşalarınıza karışmak istemezdim; henüz yaşım küçük, kanaatlerim, Stefan babanın gücüne gidebilir.

Angel Dayı bir elini Adrian’ın omuzuna koydu ve kendisini yatıştırdı:

– Oğlum, kimseyi gücendirecek değilsin. Biz burada bir aile meclisi, veya onun gibi bir şeyiz. Kitaplardan öğrendiklerini benim namıma anlatacaksın. Şimdi ben yalnız gerçek için yaşıyorum. Ama Kutsal Kitabı iyi, kötü iki yıldır okuyorum, büsbütün zihnimi karıştırmaktan başka bir işe yaramıyor. Adrian, bu Kitapta bunca hikmetin bir sürü masallar yanında yer almasına ne mana verirsin, mesela şu inanılmayacak Eyüp Peygamber masalı?

Papazın keskin bakışından ürken Adrian, cevap verdi:

– Kutsal Kitabın kişileri, tarihin kontrolüne girmezler de ondan. Kutsal Kitap, inananlar için bir iman kitabıdır: O senden *aramanı* değil, *inanmanı* ister.

– Ama söyle bakayım, bir babanın elinden, onu sınamak zevki için, bütün evlatlarını alan bir Allah‘a inanabilir misin? Böyle bir Allahın bir katil kalbi taşıması lazım!

Bu söz üzerine papaz, bir yeri yanmış gibi ayağa fırladı:

– Gidiyorum, dedi. Allahın tahkir edildiği bir ev artık benim yerim olamaz!

Angel sordu:
– Benim gibi bir Eyüp‘e yapabileceğin bütün yardım bundan ibaret mi? Üç çocuğum oldu, üçünü de kaybettim. Allahın beni böyle bir cezaya çarptırması için ne günah işledim.
– Bedbaht! Cenabı Hak, seni ebedi hayata mazhar olmuş mazlumları arasına almak istemiştir.
– Senin Cenabı Hakkın, hoşuma giden fani hayattan zevk almama müsaade etse de, beni ailesiz ve Allahsız bir sarhoş yapmasaydı daha iyi ederdi.
– Kimse Allahın hareketlerini muhakeme etmeye layık değildir!
Bunu söyleyerek, papaz etrafı takdis etti ve çıktı.
Papaz gider gitmez, ablası ona dedi ki:
– Angel, Stefan babaya karşı saygılı davranmadın, onun papaz olduğunu unuttun.
– Yok, abla, papazların sözlerine inanmadığımı kendisine söylemek için onun papaz olduğunu hatırlamam lazımdı. Artık Allahlarına inanmıyorsam, kabahat onlarındır.
Neden bize onu her an hayatımıza karışan gücü sonsuz bir kurucu gibi gösteriyorlar? Bu masal hiç de doğru değil. Ama gerçek başka tarafta olmalı. Nerede? Bilmiyorum. Bildiğim bir şey varsa, o da, niçin, nasıl olduğunu bilmeden ahmakça acı çektiğimiz, öldüğümüzdür. Şunu da biliyorum ki, bizim en büyük kusurumuz; saadetimize fazla düşkün oluşumuzdur, halbuki hayat bizim arzularımıza karşı kayıtsızdır, Mesutsak, tesadüfen, bedbahtsak, gene tesadüfen. Hayat denilen bu kayalık denizde, kayığımız rüzgârın keyfine tabidir ve maharetimiz pek az şeyin önüne geçebilir. Birini itham etmek veya bir şeye ümit bağlamak boş: İnsan, daha anasının karnından çıkmadan saadete veya felakete namzettir. Az hisseden veya hiç hissetmeyen adama ne mutlu! O, çok şey istemez, hayat da ona istediği kadarını verir. Hissedip isteyense bedbahttır: Hiçbir şey ona kifayet etmez.
Adrian, dayısını tekrar inine götürdü. Angel kapısının önünde durdu, ayrılacakları sırada Adrian‘a dedi ki:
– Adrian! Yakında öleceğim, içki barsaklarımı yaktı. Bana iyice bak ve ne zaman bir ayyaşın suratına tükürmek arzusunu duyarsan, hatırla ki, ben, dayın Angel, temiz adam ve temiz hayatı seven adam, ben ayyaş oldum ve ayyaş ölüyorum, bunda kimsenin suçu yoktur.

II

ANGEL DAYI‘NIN ÖLÜMÜ

İbrail‘den Baldovineşti köyüne giden, yeni düşmüş bahar yağmurlarının üzerinde yer yer çukurlar açtığı arızalı yolda Dimi Dayı‘nın iki beygirli arabası müthiş sarsılıyordu. Dayısının yanında, tahtanın üstüne oturmuş olan Adrian, karnının ağrıdığından şikâyet ediyordu ve tırıstan vazgeçilmesini rica etti. Artık koşmadıklarına sevinen beygirler, sabahın taze havası içinde kuvvetle soludular ve adi adımla yürüyüşe devam ettiler. O zaman, gevşemiş nalların gürültüsünü takip eden sessizlik içinde, Adrian, oturduğu yerde doğruldu, bu Mart ortasının kara ve sessiz, hâlâ kış uykusundan uyuşuk kırlarını bakışlarıyla derin bir haz duyarak, öptü.

Dimi Dayı saf ve dürüst, iyi bir köylü olmasına rağmen, konuşkan değildi ve etrafına sezdirmeden bakmak itiyadındaydı. Yedi yaşına kadar elinde büyümüş ve Mısır‘la Anadolu‘da iki yıllık bir seyahatten daha yeni dönmüş olan bu acayip yeğenine karşı duyduğu tecessüsle, gizlice onu süzüyordu. Adrian, çok geçmeden bunun farkına vardı ve keyfi kaçtı.

Biraz suratlıca:

– Dayı, dedi, şu anda ne yaptığımı öğrenmek istiyorsan, bana dönüp rahatça bakıver, ama hafiye bakışıyla değil. Hoş kaçmıyor bu.

Kendisine hitap edilen adam, cevap yerine, cebinden küçük bir domuz mesanesinden yapılmış tütün kesesini çıkardı ve sükûnetle bir sigara sarmaya koyuldu. Sonra, alaycı bir tavırla, sert tütün içemeyeceğini bildiği yeğenine keseyi uzattı. Adrian ona teşekkür etti ve güzel bir Mısır sigarası yaktı.

Köylü, fitili tutuşturmak için çakmağına vururken, mırıldandı:

– Sen artık *bizlerden* değilsin.

– Affedersin, dayı! Sana ateş vermeyi unuttum.

Bir an sonra, gözleri sonsuzluğa dalmış, ilave etti:

– Aklım birçok şeylerle meşgul de onan. İlkin, anamın o kadar canını sıkmış olan gürültülü dönüşüm... Unutmuş olduğum bu kara toprak, bir de,

Angel Dayı'yı dediğin halde görmek düşüncesi... Sahi, beni neden çağırmış, biliyor musun?

– Bilmem... Dün akşam bir arabacı ile bana haber gönderdi, seni bu sabah mutlaka görmek istiyormuş.

– Demek meyhanesi açık?

Dimi şaşkın bir tavırla yeğenini süzdü:

– Deli misin? diye alçak sesle azarladı. Üç yıldan beri yatakta olduğunu ve kurtların kendisini diri diri kemirdiğini söylediğim halde, kalkıp ta arabacılara içki vermesini mi istiyorsun? Hem o artık bir iskeletten ibaret, zaten, hepsini içti, tek başına hepsini içti.

Adrian, dehşetle ürpererek sarardı. Dayısı onu yatıştırmaya çalıştı:

– Onun yanından çıkınca hastalanmamak için kuvvetli olmalısın. Bu durumda bir adamı seyretmek hiç de hoş bir şey değil. Hali, Eyüp Peygamber'den de beter. Papaz Stefan'ın söylediğine bakılırsa Eyüp hastalığından kalkmış ve ölmüş çocuklarıyla çalınmış ineklerini canlı olarak bulmuş, ama Angel artık hiçbir şeyini bulamayacak ve bir daha kalkamayacak. Eyüp'ten beri zamanlar çok değişti. Allah artık mucize göstermiyor. Belki de bizim kabahatimiz yüzünden.

Adrian, boğazı düğümlenerek sordu:

– Ona kim bakıyor?

– Kimse... Yani, evet, yanında senin herhalde tanımadığın bir oğlan var. Kaç yıl oldu köye gelmeyeli?

– Altı yıl var.

– Öyleyse sana olanları anlatayım. Dört yıl kadar oluyor, günün birinde köyümüzde bir çocuk peyda oldu. Nereden gelmişti? Yalnız Allah bilir, o kadar kekemedir ki, söylediği on kelimeden birini anlamaya imkân yok. Köye paçavralara sarılı, vücudu çürükler içinde geldi. Haline acındı. Hıristiyan adamlar kendisini barındırdılar, beslediler ve ona ekmeğini kazanmak imkânını verdiler. Ama Allah ona karşı pek cömert davranmamıştı. Çocuk, iki koyunu muhafazadan acizdi; koyunları kaybediyor, elinde sopasıyla bir meczup gibi haykırarak ve işaretler yaparak geri dönüyordu. Karmakarışık sözlerinden kimse bir şey anlamıyordu. Böylece, kapı kapı dolaştı ve kıçına hayli tekme yedi. Nihayet kendini yolun tozları üstünde buldu. Angel, onu aldı, yanında alıkoydu. Aslını öğrenmek için jandarma vasıtasıyla tahkikat yaptırdı, ama bu da beyhude oldu. Şimdi Angel'in kalan mal-mülkünü çocuğa vasiyet etmiş olduğu

söyleniyor, zaten büyük bir şey kalmadı ya, fıçılar boş ve meyhane harabe halinde, fakat mirasçı fıçılarla meyhaneye layıktır. Küçük uşağın hizmeti de efendisinin ihtiyaçlarına layıktır ve bu belki dünyada eşi olmayan bir şey. Yumurcak, hem eğlenmek, hem zavallı kardeşin canlı cenazesi yanında boğulmamak için, kış yaz dışardadır. Yatağına mıhlı kalan ve vücudu hissiz bir yaradan ibaret olan Angel, her çeyrek saatte bir kadeh rakıya muhtaçtır. Artık şişeyi kaldıramıyor. Çocuk dışarda olduğu, Angel'in de onu çağırmaya sesi kâfi gelmediği için, ne icat etti bilir misin? Bizim jandarmalarınkine benzer bir düdük edindi, ne zaman ihtiyacı olsa, düdüğü çalar. Dışarda, yumurcak, bir saat gibi muntazamdır: Vakti gelince, açık pencere önünde oynamaya gelir ve düdüğe kulak verir. Yazın böyledir. Kışınsa, pencereler çivili, tıkalıdır, gene vaktini dışarda geçiren küçük maskara, kızak kaymaktadır. Ne yapsın? İkide bir, içeri girmek, çıkmak odayı soğutur, uşağın da canını sıkar. İşte günün birinde hasta duvarda pencere hizasında kadeh büyüklüğünde bir delik fark etti. Fakat delik dışardan samandan bir tıkaçla kapalı kaldı. Vakti gelince, dışardaki hastabakıcı bu tıkacı çıkarır.

"Tabii yumurcak bazen vazifesini unutur. O zaman, kaderiyle başbaşa kalan Angel, kadehine kavuşmak için o hasta haliyle oldukça uzun zaman düdük çalar. Hem onu değiştirme istese de, elinden gelmez. Bu sığıntı çürümüş bir adama bakmak için Allah tarafından gönderilmiştir, ağabeyin hastalığı da konuşmasını bilmeyen küçük serseriyi yaşatmak için icat edilmiştir.

"Malümun olsun: Eve yaklaşınca, içeriye haber gönder, çocuğun lafına aldırmadan girmeye kalkışma, elinin terazisi yoktur köpoğlunun. Sopasını kafana yemekte gecikmezsin. O sopayı hiç yanından ayırmaz.

Araba bir yol ağzında durdu. Dimi haber verdi:

– Buradan yaya gidebilirsin.

– Sen gelmiyor musun?

– Hayır; işim var. Hem yalnız gitmen daha iyi olur.

Adrian, dayısına veda etti. Angel Dayı'nın, bir ölü evinden daha uğursuz tasavvur ettiği meyhanesine doğru yürümeye başladı.

Yol balçıklıydı, adımlar sanki yapışkan bir hamura gömülüyordu. Önünde, ve her yanında, üstüne uzaktan uzağa mavi pencereli beyaz kulübeler serpilmiş kara, soğuk, rutubetli geniş bir ıssızlık vardı. Bütün damlardan uzun duman sütunları yükseliyordu.

Adrian o sıralarda yirmi beş yaşındaydı. Son altı yıl içinde ancak yılın birkaç ayını doğduğu şehirde geçirmişti; geri kalan zamanlar –gafilce fesatçı hareketlere karışmış olduğu– Bükreş‘te ve nihayet yabancı memleketlerde geçirdiği maceralı hayatı, annesine ve yeğeniyle çok ilgilenen Angel Dayı‘ya endişe veriyordu.

Büyük ayyaş, her dala konan ve hiçbir dalda durmayan ateşli haylazla bir kere görüşmeye çok defalar teşebbüs etmiş, ama buna imkân bulamamıştı. Adrian hayal gibi bir görünüp, bir kayboluyordu. Bu sefer tam zamanında çağırılmıştı; Dimi arabasıyla onu erkenden almaya gelmişti. O da razı olmak zorunda kalmıştı.

Evet, *zorunda kalmıştı*. Kara bahtlı adamı görmeye pek de hevesli değildi. Korkusu paskalya gecesinden, iki kardeşin “barıştıkları” geceden daha şiddetliydi. Ona öyle geliyordu ki, mukadderatını tayin ve kendisini mahkûm edecek bir mahkemenin huzuruna çıkmaktadır.

“Kadehini düdük çalarak istiyor!” Dayısının uğradığı felaketlerin şahikası saydığı bu nokta üzerinde duruyordu.

Düşüncelerini ve hele hastanın neden mutlaka kendisini görmek ve kendisiyle konuşmak istediği düşüncesini kafasında evirip çevirirken, ansızın kendini, köyün öbür yanında, vaktiyle meyhane denebilecek olan binanın yüz adım ötesinde buldu. O zaman adımlarını yavaşlattı ve heyecandan nefesi kesilerek, etrafı gözden geçirdi. Her şeyden önce, daima dışarda bulunan mahut hastabakıcı ve gardiyan çocuğu görmeyi merak ediyordu. Miyop gözleriyle evin civarını araştırdı. Etrafta hiçbir şey kımıldamıyordu. Uzakta, büyük Galatz yolu üstünde, arabacılar birbirlerine sesleniyorlar, öte yanda kurşun bir gök altında, ıssızlığa bir kat daha uğursuzluk katarak birçok kargalar havada dönüyorlardı.

Adrian bir suçlu, bir hırsız gibi yaklaştı. Meyhane damının taze sazla yarı yarıya yeniden yapılmış olduğuna dikkat etti. Eskiden arabacıların hayvanlarını barındıran büyük sundurma artık mevcut değildi. Onun yerinde ıslak ve çiğnenmiş küçük bir saman yığını vardı. Evin kendisi de eskisinden ziyade toprağa gömülmüştü; kapı ve iki pencere muvazenelerini kaybetmiş, bir yana kaykılmıştı. Pencere camlarına gelince, bunların pisliği, yanmış olan o güzel evde, Angel Dayı‘nın camları kırdığı zamankinden beterdi.

Adrian “temizliğe o kadar düşkün olan adam şimdi burada can çekişiyor!” diye düşündü.

Oralarda çocuğu görmediğinden, kapıya doğru ilerledi. O esnada acayip gardiyan, kocaman bir sopa sallayarak ve dayak yemiş bir köpek gibi sesler çıkararak, saman yığının ardından fırladı. Adrian, bu garip manzara karşısında sükûnetle durdu. Dizlerine kadar uzanan parça parça uzun ceketle gülünç bir kılığa girmiş, bir leylek gibi uzun bacaklı, ayakları çıplak ve çamurlu, bu çocuk, ince ve uzun bir boyun üstünde basık kabak şeklinde, omuzları arasında durmadan sallanan kocaman bir başı güçlükle taşıyordu. Adrian, hayretten başka bir şey hissedemedi.

İğrenerek, “Dayının inine girmek istiyorum,” dedi.

Piç kurusu, cevap yerine, kapının önüne dikildi ve sopayı kaldırdı; sonra yabancının ilerlemediğinden emin olunca, kapıyı açtı ve içeriye girerek kilitledi.

Adrian, duvardaki deliği örten saman tıkacı gördü, çekti ve kulağını oraya dayadı. Keskin, hayvani, avaz avaz bir haykırma kulaklarına çarptı, ama Angel‘in sesini duymadı.

Nihayet kapı gıcırdadı ve acayip insan, kolunu hem gülünç, hem de trajik bir işaretle uzatarak delikanlıyı içeri girmeye çağırdı.

Adrian, kendini, artık ateş yakmak için kesilmiş dalların deposundan başka bir şey olmayan eski meyhanede buldu. Eskiden pırıl pırıl parlayan meşe tezgâh, parçalanmış bir halde, şişeler, destiler, kulplu bardaklarla birlikte bir köşede yatıyordu. Saz damın geniş bir gediğinden gök görünüyordu. Bodrum yıkılmıştı, havayı küf kokusu dolduruyordu. Yağmurlar ve karlar dövülmüş toprak zemini bataklığa çevirmişti. Bu sessiz şeyler yoksulluklarını öyle haykırıyorlardı ki, Adrian yerinde mıhlandığını hissetti. Bir hayatın iflasını ifade eden bu tablo karşısında yüreği burkularak, kendi kendine:

“Burası böyle olursa, kimbilir asıl oda ne halde?” diye düşündü.

Kaçmak için duyduğu kuvvetli bir arzuyu yenerek, hasta odasının kapısını açtı.

Korkunç bir cenaze, pislik ve çiş kokusu. Amonyaktan yanan gözleri kapandı ve bundan önce ancak bir sırt, şişirilmiş bir sidik kesesine benzeyen parlak bir kafatası, iğrenç çuvallardan yapılmış bir yatağın kenarında sarkan kemikten ibaret bir kol görecek kadar zaman bulabildi.

Adrian bu iskelet elinin üstüne kapandı ve alnını oraya dayadı. El, buz gibiydi. Hasta kımıldamıyordu.

“Kalk... Adrian... Bana destek ol.”

Adrian titredi. Bu, bir insan sesi, Angel‘in erkek sesi değil, veremden ölmek üzere olan bir çocuğun hım hım miyavlamasıydı.

Şapkası elinde, ayağa kalktı ve odanın ortasında, yüzü hastaya çevrili, mütevazı, ayakta durdu. Bu hasta, dayısı Angel değildi, bu, mumyalaşmış hayalet yüzlü, kirpiksiz, uçurum gibi derinleşmiş çukurlarına gömülü kocaman, parlak göz bebekli, uzun ve bıçak gibi inceleşen burunlu, yarı açık ağızlı bir ihtiyardı. İki kulak arasında beyaz saçlardan bir halka ensesini çeviriyordu. Evvelce kıvırcık ve parlak bir siyahlıkta olan sakalı artık is beyazı bir yapağı yığınından başka bir şey değildi. Pis bir ceketin kollarında sallanan iki iskelet kolu, işte bir yorgan, çuval ve yırtık *kebe* yığınından çıktığı görülenler bundan ibaretti. Angel Dayı, bundan ibaretti.

– Şuraya... İskemleye... Otur. İğrendin mi?..

– Hayır, dayı; seni bu halde gördüğüme çok üzüldüm...

– Üzüldün mü?.. Neden?.. Ben üzülmüyorum.

– Ama, herhalde çok acı çekiyorsundur?

– Yanılıyorsun, Adrian... Artık acı çekmiyorum. Yalnız kafam yaşıyor; gerisini... hissetmiyorum. Gerisi... Bitti. Fakat kafa!.. Mükemmel şey!

Gözlerini yeğenine dikerek bir lahza sustu, sonra, inanarak dedi ki:

– Daha üç gün evvel ölecektim... Çünkü artık düşünecek bir şeyim yoktu, o akşam Jeremi geldi, bana senin döndüğünü haber verdi... Bunun üzerine seni bekleyerek sabrettim.

– Dayı! Neler söylüyorsun? Ölüm geldiği zaman, onu durdurmak elimizde değildir; istediğimiz zaman da gelmez. İntihar etmek istediysen o başka.

Angel safiyetle:

– Evet, dedi, evet... Bu tabii kanunu ben de biliyorum. Ama söyle, Adrian, –sen ki, kitaplardan birçok güzel şeyler öğrendin–, insan için artı öğrenecek bir şey kalmadığına emin misin?

Adrian:

– Hayır! dedi; daha öğrenecek şeyler var!

– Çok güzel... Bunların arasına Angel Dayı’nın şu gerçeğini de koy: Düşünce, ölüm kadar kuvvetlidir. Ölümü de yok edemez, ama onun rahatını bozabilir.

Delikanlı, hastanın hezeyanda bulunduğunu düşündü; hürmeten dinliyordu. Çıplak kafatasında, her istikamette boydan boya kendi

dükkânında yediği müthiş darbeleri gösteren damar damar kapanmış yara izleri görünüyordu.

Angel:

– Bu patlamış kafaya bakıyorsun, dedi. Bu yara dimağı sağlam olmayan bir insanı iki defa öldürebilirdi, çünkü insan dimağen ölür. Ölüm yaklaştığı zaman, kuvvetli dimağ direnerek mücadele eder, ölümle savaşa tutuşur ve bazı şartlarla bir an için ölümü uzaklaştırıp geciktirebilir. Mesela, o darbeleri yediğim gün, önüne geçilmez bir şekilde yaklaşan ve beni koma haline getirmek tehlikesini arz eden baygınlığın farkındaydım. Zahiren baygın olmama rağmen, dimağım dayanıyordu, cerrahların bütün söylediklerini işitiyordum, bir an bile yokluğun beni sarmasına meydan vermedim. Bu yokluk, ebedi olabilirdi! Bense hep hayatı düşünüyordum.

Angel nefes almak için bir an durdu. Adrian, Kahire'deki Bulak müzesinin firavunlarından biri karşısında olduğunu sandı, bir firavun ki, yeniden açılmış gözlerini artık kırpmıyor. Yüzün hareketli, kuru, saydam olan derisi, üzerinde kaydığı bütün kemikleri belli ediyordu. İnce bir parşömen tabakası gibi gerilmiş bu deri, her kımıldayışta yırtılacak gibi oluyordu.

Duvar tarafında saklı duran el, yavaşça kalktı ve bir iple küçük parmağa bağlı bir düdüğü ağzına götürdü. Ağır bir davranışla, Angel Dayı, kısa kısa birkaç kere düdüğünü öttürdü. İyice görülüyordu ki, hava ciğerlerden değil, sadece ağızdan geliyordu. Kol, göğsü örten çulun ortasına düştü. Korkunç şekilde açık gözler, onu duvara çivilemek ister gibi görünen bir şiddetle Adrian'ı süzüyordu.

O zaman Adrian, ayağa kalkarken:

– Dayı, dedi, bir şey mi istiyorsun?

– Otur yerine! Sen bana hizmet edemezsin.

O esnada meyhanenin kapısı sanki rüzgâr itmiş gibi açıldı, zorlu hastabakıcı odaya girdi. Efendi ile uşak, birkaç saniye bakıştılar; sonra uşak, yatağın ayak ucunda duran bir rakı şişesini aldı, bir kadeh doldurarak hastanın ağzına boşalttı.

Adrian bu sahneyi sesini çıkarmadan seyretmişti. Dayısından bir açıklama bekliyordu. Beriki, sarsılmaz bir kanaatle tekrar düşüncesini anlatmaya koyuldu:

– İddiamı nezaketen dinlediğini, inanmadığını görüyorum. Gücenmiyorum: İnsanın yaşamadığı şeyi anlaması güçtür. Dinle, bak... Üç

yıldır şu pis yataktan dışarı adım atamadım. Üç kış, üç bahar, bir o kadar yaz ve bir o kadar güz arka üstü yatıp kararmış tavanı seyrediyorum. Bu hayatımın en kuvvetle yaşanmış devresidir. Bir yıldan beri hemen hiç yemiyor ve uyumuyorum, altı aydan beri büsbütün hiç! Ne bir ekmek kırıntısı, ne bir saniye uyku. Ama içiyorum, şu rakıyı içiyorum. Gündüzleri, çocuk, gördüğün gibi boğazıma akıtıyor. Geceleri ölmemek ve zavallı mahlûku uyandırmamak için, masanın üstünde gördüğün ve alkola batırılan süngeri emiyorum. Sabah oldu mu, sünger dudaklarıma değmekten kurumuş ve yanmış bir hale geliyor.

Adrian yüzünü elleriyle kapadı:

– Dayı! diye haykırdı; ne korkunç bir yaşayış bu!

– Korkunç mu, diyorsun, yeğenim? Korkunç? Belki... Ama bu yaşayış mantıkidir, kaderime uygundur... Ben tam bir saadet, kolay bir saadet istedim; kendini beğenmiş, kibirli bedenin tatmin edilmesini istedim... Ve buna erişmek için haris mücadelelerde bulundum. Yemek yerken uyuyan bir kadın; saman gibi yanan gösterişli bir ev; kaybolan hayvanlar; ölen çocuklar; adamın kafasını sopalarla kırdıran altın ve ertesi gün kirlenen temiz bir gömlek edinmek için yirmi yıl didinmek. Bütün bunlar, kafamdan ayrılmış, üstünü örten çullar kadar bana yabancı olan bu beden için, şimdi çürüyen artık leşten bir şey olmayan bu beden için! Şu anda kurtlara olduğu gibi, kargalara da yem olmasını istediğim bu cesedin kölesi olarak bütün bir ömür, tam bir çeyrek asır geçirdim, çürümeyen ve kurtların dokunamayacakları bir kafaya, bir dimağa sahip olduğumun bir an bile farkına varmadım.

Harcadığı gayretten nefesi kesildiği için, hasta uzun bir süre sustu. Adrian, dayının bakışına güçlükle katlanarak, acaba bana sitemde mi bulunmak istedi, diye düşünüyordu.

Düşündüğü çıktı:

– Adrian!.. Seni neden çağırttım, biliyor musun? Senden hoşnut olmadığımı söylemek için!

Bu hitabın kamçısı altında genç adam irkildi:

– Benden hoşnut değil misin? Neden dayı?

– Çünkü sen, zevki sefaya düşkünsün! Çünkü sen, kafanın ışığını ve benim eski sözlerimi unutuyorsun!.. Benim gibi binlerce cahil faniler neyse ne, ama, bunu sen yapmamalısın, anlıyor musun dediğimi? En küçük yaşında dimağı nurlanmış olan sen bunu yapmamalısın. Hatırlıyor musun,

on beş yaşındayken –başka çocukların uçurtma uçurarak eğlendikleri yaşta!– sen temiz ve sevimli meyhanesinde Angel Dayı'ya gelir, astronomiden söz açar ve onu kendine hayran ederdin? Ben ve arabacılarım, göklerin hikmetini bize anlatan dudaklarına hepimiz ne büyük bir samimiyetle bağlanırdık? Ah! Bu eski günler! Onları dünmüş gibi görüyorum. Dışarda kar ve ayaz... Meyhanede tatlı bir sıcaklık, geveze rençberler, yaşama zevki... Domuz pastırmasını tartmadan hesaplamadan, gözetmeden keser, şarabı yüreğin cömertçe tahrik ettiği bir elle doldururdum... Yer, içer, Tanrı'ya şükreder ve bizim kainatımızı altüst eden, dünyaların sayısını çoğaltan, yıldızları ölçen ve papazların ahmaklığıyla alay eden seni dinlerdik!.. Hah!.. Hah!.. Ne hoşuma giderdi! Arabacıların da hoşuna giderdi bu. Biri sorardı: "Kim bu kitap gibi konuşan çocuk be?" "Kim olacak, benim yeğenim!" cevabını vererek, seninle ve hiçbir şey bilmeyen kendimle övünürdüm. "Ablamın, yirmi yaşındayken eşi bulunmayan o yosmanın biricik oğlu!.."

"Ve koca dekalitreyi yakalayarak, Haziran güneşinden kavrulmuş tarlalar gibi kuraklıktan yanan toprak kadehleri kendi hesabıma doldururdum.

....

"Ama dur! Bu müthiş hatıralar benden uzak, uzak olsun! Sen de Adrian, yeğenim, beni dinlemek, bana itaat etmek borcundur! İnsanı ezen, bedeni kangrene karıştıran ve kafayı unutturan hayattan hiçbir şey ummamalı, beklememelisin. Sürdüğün bu sefahat hayatı da ne oluyor? Bu ısmarlama elbise ne? Bu gösterişli yakalık ne? bu parlayan kolluklar ne? Nasıl? İlahi ışığı tanımış, Angel Dayı'nın korkunç sonunu bilen bir gencin bu yapmacıklara ihtiyacı mı var?"

Adrian, saygıyla başını eğdi. Dilinin ucuna kuvvetli deliller geliyordu, ama cevap vermeye cesareti yoktu. Sesini çıkarmadan, dayısının sertliğine şaşarken, beriki, düdüğü cenaze dudaklarını andıran dudaklarına götürerek, sabırla, ağır ağır ve nefes nefese, uşağı olacak zevzeği çağırmaya koyuldu, çocuk hemen geldi, kadehi doldurdu, içindekini bir deliğe boşaltır gibi, efendisinin ağzına akıttı, sonra elleriyle işaretler yaparak gitti.

Angel devam etti:

– Üç yıl oluyor, çetrefil bir olay kulağıma çalındı: Senin gibi bir aydına akran olmayan birtakım şımarık gençlerin arasına karışarak bir gece İbrail'de bir halk balosuna gitmiş, orada küçük bir kızı baştan çıkarmışsın. Hemen o gece kızla yatmışsın. Ertesi günü onu yüzüstü bırakıp Bükreş'e

kaçmışsın. On beş gün sonra, sorgu hâkiminin kararıyla polisler seni yakalamışlar. Nihayet, bir ay sonra “küçük kız kaçırmak” suçundan on beş gün hapis gibi yüz kızartıcı bir hüküm giymişsin.

Adrian kulaklarına kadar kızardı:

– Dayı, ben kimseyi “kaçırmadım”. Küçük kız arabaya kendi isteğiyle bindi. Bu işi ilk defa tecrübe etmiyordu. Bu oyunun asıl kurbanı ben oldum... Yoksa kanuna göre, üç yıl hapis yatmam gerekirdi.

– Belki... Ama bir küçük kızın “irade”si olamayacağını, ailesinin vasiliği altında bulunduğunu bilmiyor muydun?

– İnsan birlikte yatmak istediği kızı ailesinden istemez a.

– Öyle ama, seni ertesi günü hapse gönderecek kızlarla da yatılmaz.

Dayı bir cevap bekledi. Adrian sesini çıkarmadı. Öteki devam etti:

– Doğru bulmadığım hareketlerin bundan ibaret değil. Bu macera yüzünden ananın utancından ağır bir hastalığa yakalandığını biliyorum. Kızın ailesi gelip nikâh istemiş. Sen Bükreş’te sürterken, bütün mahalle çapkın bir oğulun anasına atıp tutuyordu. Bu senin umurunda değildi, o kadar ki, sıkıntıda olduğu için ondan para istedin. Kadıncağız, daha hastalıktan yeni kalkmışken, çamaşır teknesi üstünde iki büklüm çalışarak metelikleri biriktirmek ve senin yardımına koşmak zorunda kaldı... Eğer sen, buna ana sevgisi diyorsan, sözüm yok. Hem dahası var; göreceksin ki, her şeyi biliyorum... Senin tevkif edilmen, ananı pılı pırtısını toplayıp daha yüksek bir kirayı göze alarak, kış ortasında mahalle değiştirmek zorunda bıraktı. Sonra, hapisten çıkınca, gene sıvışıp gittin, işçi hareketine karıştın ve kendini tevkif ettirerek bir at hırsızı gibi dayak yedin. Netice: Bir ay sanatoryumda yattın, sıhhatin bozuldu. Mısır’da güya kendini tedavi ettirmek için bunu vesile ettin ve orada açlıktan geberecek hale gelince, ananı hatırladın. Ah Adrian: Sende hangisi daha eksik: Kalp mi, akıl mı? O sıralarda biçare abla, beni ziyarete gelmişti... Beti-benzi atmış, dermansız bir halde, oğluna göndermek için hayatında ilk defa olarak benden para istemeye gelmişti... Sana değil, ona, o zavallı mazluma acıdım ve ona seve seve kesemi açtım.

Adrian hıçkırıklarını tutamadı, kendini kokmuş yatağın ayak ucuna attı, dayısının etsiz ve soğuk elini yakaladı, hararetle öptü:

– Affet! Affet!.. Ben alçağın biriyim!

– Çok güzel. Pişmansın. Pişmanlık doğru yolu bulmaya yarar. Kendini ıslah etmeye çalış; seni şimdiden affediyorum; sen, benim Adrian’ım,

benim yeğenim, Angel Dayı’nın, karısının çok güzel, evinin çok muhteşem ve gömleğinin çok temiz olmasını istediği için şu pis döşeğin üstünde gördüğün dayının manevi evladı olacaksın. Ama, *basta!*

Artık yeter (Çev.).

Delikanlı, gözyaşlarını silip, yerine oturarak kekeledi:

– Ne yapmak lazım, dayı?

Angel, bir lanet savuruyormuş gibi, kemikten ibaret kolunu ağır ağır kaldırdı:

– Gururu okşayan her şeyden kaçmak, kibirli arzuları çiğnemek, çürüyen bedenin sesini susturmak, felakette tek desteğimiz olan dimağ sevgisine bütün ruhunla bağlanmak. İşte sana söyleyeceklerim bunlardır...

Adrian itiraza yeltendi.

– Ama dayı, sen dün sevmiş olduğun her şeyden bugün nefret ediyorsun...

– Doğru... Beni şu gördüğün hale getiren dün sevmiş olduğum şeylerdir.

– İyi ama, insan hoşuna giden şeyleri sever: Güzel kadın, sevimli ev ve temiz gömlek. İhtiraslarımız bunları ister, duygularımız bunları ister.

– Bunlar gerçeğin sadece dış görünüşü, Adrian!.. İhtiraslar ve arzular mesut etme kabiliyetleriyle uygun olmayan çığlıklar koparırlar.

– Bu kalbimizin çığlığıdır.

Hasta, kuvvetini tüketen son bir gayretle: “Kalbimiz bir hayduttur!” diye haykırdı. Sözleri artık bir insan sesine benzemiyordu, bunlar artık burundan çıkan ıslıklardan başka bir şey değildi. Bu cümleyi uzun bir sessizlik takip etti. Duvara çevrili başı ve kolları hareketsizlik içinde taş kesildi. Adrian, dayının son nefesini vermekte olduğunu sandı.

Hayır. Angel Dayı, hâlâ düşünüyordu. Tekrar Adrian‘e döndü ve dimağının trajik mücadelesini, sözlerden daha iyi ifade eden korkunç gözleriyle onu süzdü. Sonra, bakışlarını Adrian‘ın üstünde ayırmadan, Angel, ölümden korkmadığını yeğenine ispat etmek istiyormuş gibi, düdüğünü kuvvetli kuvvetli ve çabuk çabuk çaldı.

Çocuk koşarak geldi, dayı gene rakısını içti, beyaz dudaklarını yaladı ve eceli yenmiş olmasına gülümsedi...

*

– Kalbimiz mi? kalbimiz mi? Adrian... Ağlayalım ona! Durmadan çarpan bu bir avuç ete ağlayalım. Kendinde ebediyeti taşıtan, hiç şüphesiz daha bir iğne başından büyük değilken ebedi hareketin damgasını yiyen; büyüyen ve çarpan; yaratılışı anından ölümüne kadar, heyecanlanan, sevinen, azap çeken ve durmadan çarpan bu şalgam, bu şişkin yerelması. Hadi canım!.. Bu biçare hayduda karşı adi olalım. Oldukça kötülük eder, doğru, ama bunu cömertliğinden yapar. Ah! İşte hatıralar, hey gidi hatıralar!.. Neyse... Bu korkunç geçmiş yıllarla bir dakika daha yaşayalım.

....

“Gözyaşlarımın kaynağı kurumuş olmasaydı yirmi yıl önceki bana ağlamak isterdim... O sıralarda, saadetimin bayırını çıkıyordum ve kaynayan kanım bana yüz hayat birden yaşatıyor, etrafımda geçen şeylerden hiçbiri, neşeli olsun, kederli olsun, bana yabancı gelmiyordu. Şenliklerde de, dövüşlerde de Angel Dayı daima hazırdı. İlk ve son şarap kadehini içen bendim!.. Çünkü, –hey Ulu Tanrım!– Ateş kesilen boğazımızdan aşağı inen “İsa kanı”nın lıklıkları içinde çene kemiklerinin çatırdadığını duymak güzel şeydir, seninle alay eden bir rezilin kaburgalarını kırmak da güzel şeydir. Bizim eğlentilerde “İsa kanı”nın sık sık biz fanilerin kanına karıştığı malümdur. Sana anlatacağım Noel bayramında da böyle oldu...

“Hem sen, herhalde bunu biraz hatırlayacaksın, çünkü o zaman altı yaşındaydın ve kavgaya sen de karışmış bulundun.

....

Şarap.

“Ah o bizim Hıristiyan yortularımız!.. İnsan ne zavallı bir mahlûk doğrusu!.. Zaman onu sarsıyor, duygularını değiştiriyor ve ruhunu harap ediyor, halbuki hayvanlar geçen zamanla hiç değişmiyor, hep aynı kalıyorlar.

“Bugünün sümsükleriyle kıyaslayınca, gençliğimin o koç yiğitlerine aslanlar dememek gelmiyor elinden adamın!.. Aralarında beceriksizler de vardı ama, onlarla kimse meşgul olmazdı, varlıklarıyla yoklukları birdi. Petrov, Kazasu veya Naziru‘nun bir meyhanesinde biri bizim köyün adını andığı zaman, herkesin aklına gelen birkaç adamdı: Evvela yiğitler yiğidi Jeremi; sonra... ne yalan söyleyeyim, Angel!.. Daha sonra arkadaşım Nikolay, Vladimir, Uzun Kosta ve daha az ün salmış birkaç kişi; hepsi de işte olsun eğlencede olsun, hovardalıkta osun, dövüşte olsun, eşsiz kişilerdi hani!.. Bugünse...

“Adrian be!.. Tükür benim yerime, çünkü ben artık tüküremiyorum! Bugün ortalık, gölgelerinden korkan, karılarından dayak yiyen cücelerle dolu...

“O Noel gecesinden bir gün önce, eve yüz litrelik bir fıçı şarap, altı tane yağlı idiş horoz ve lahana üstünde kızartılmak üzere altı tane de süt domuzu getirttim.

“Sofraya oturacak bir düzine kadar boğaz için bunları çok bulacaksın. Üçüncü kızartma lokmasında mideleri bulanan ve yarım litre şaraptan sarhoş olan zamane verimlileri için belki. Bizim için... bu da bir şey miydi!..

“Geçen yıl ölen Stefan, Kutsal Kitaplarla dört İncil‘i ezber bilen papaz, gözümün önüne geliyor... O zaman altmışını geçmişti, bir şempanze kadar sağlam dişleri ve bir horoz kadar erkekliği vardı. Karısı –sağlam yapılı ve şakayık yüzlü iri yarı bir kadın– on sekizinci çocuğuna gebeydi, öteki, on yedinin hepsi de hayatta ve sıhhattaydı. Ah!.. Papazın ağzına dolan salya yüzünden kısa ve acele okunan duadan sonra bu “ilahi” çiftin çenelerini bir görmeliydin!.. Papazın çenesi butları, kemikleri, kıkırdakları, sanki ayçiçeği çekirdeği gibi öğütür, tuzla buz eder, bu sırada gür sakalı değirmen taşı gibi göğsü üstünde dönüp dururdu.

“Papazın yanında, –kutsal güne saygı duyan, tırnaklarının ucuna kadar sofu– anam ‚sarma‘larımızın kıymasıyla cenkleşirdi... Sert ve kurnaz olan kardeşim Dimi, ustaca en yi parçaları seçerdi... Jeremi seçmeden ve çiğnemeden ne bulursa boğazına atar, dili de bedeni gibi uzun olan Uzun Kosta ile alabildiğine uzun kollarını sofranın her yanında dolaştırır, her şeyi tırtıklar, az konuşur ve ‚ağızlarını boşlukla doldurmak için‘ başkalarını konuştururdu:

“– Stefan baba, oburluk mubah mıdır?

“– Mubahtır, oğlum, mubahtır.

“– Günah değildir ya?

“– Ağıza girenler değil, ağızdan çıkanlar günahtır...

“– Bize Büyük Kana‘dan bir fasıl anlatsana...

“– Birazdan...

“Ve şiddetle oynayan çenelerin gürültüsü, bir domuz ağılında yem zamanını hatırlatarak, durmadan devam eder, tıka basa doldurulmuş göbeklerin yellenmeleri de masanın bir ucundan öbür ucuna kadar iki tahta sırayı sarsar dururdu.

“Yedi erkek, altı kadın dikdörtgen masanın iki yanındaki on iki yeri işgal ederdi. Masanın baş yanında, yüzü Doğu‘ya çevrili olarak, papaz Stefan dev gövdesiyle hâkimdi. ‚Şeytanın rakamı‘ olan on üç kişi olduğumuza üzülürdük, ama bize içi dağıtan cüceyi cemiyetimizden saymakla avunurduk. Bu, on litrelik toprak testiyi masanın etrafında güçlükle dolaştıran şen ve nükteci, geçkince bir adamcağızdı.

“O vakit, ağızlar yemekten kesilince, zihinler eğlenceye ve boğazlar sürahilere çevrildi. Köpüklü şarap oluk gibi aktı, onunla birlikte hikâyeler de. Sonra, Dimi, hünerli parmakları arasına uzun çoban kavalını aldı ve papaz da dahil olduğu halde, herkes ortaya fırladı. Bardaklar ve tabaklarla dolu masanın etrafında çılgınca bir hora başladı ve bütün ev sarsıldı. Oyun bitince, papazla karısı, yüzleri kan ter içinde bize bir itidal örneği teşkil etsin diye, gittiler. Biz de bu örneğe uyarak zevki sefaya bir kat daha hız verdik!..

Ama benim o gece düşündüğüm yalnız yiyip içmek ve eğlenmek değildi... Çok önemli bir olay olacaktı ve bu olayın önemi kimsenin gözünden kaçmıyordu. Hatta bu mesele orada hazır bulunan erkekleri son derece alakadar ediyor ve onları hemen birbirine eşit iki kısma ayırıyordu.

“Ananı tekrar kocaya vermek meselesi görüşülüyordu; ben bu iş için orada hazır bulunan oldukça varlıklı ve dul bir köylü olan dostum Nikolay‘ı tercih ediyordum. Jeremi ile Kosta da onun namzetliğini savunarak ve bana yardım etmek için gelmişlerdi. Halbuki anan, tamamıyla serbest değildi. O zaman kardeşim olacak o Dimi hınzırı, benimki yerine kendi gözdesini geçirmişti. Bu, gene Nikolay adında pek sempatik bir adamdı. İbrail‘de balıkçı dükkânı vardı, çok kazanıyor ve refah içinde yaşıyordu. Dimi‘den başka, vahşi tabiatı ve Herkülvari kuvveti yüzünden hepimizin korktuğumuz amcazademiz Tudor da onu himaye ediyordu. Tudor, kendi Nikolay‘la adeta kardeş gibiydi.

“Birbirine diş bileyen rakipler şöyle karşılıklı sıralanmışız, benim tarafımda dört kişi, karşı tarafta üç, ama Tudor kolayca en kuvvetlilerden ikisi ayarında sayılırdı. Anan, onların sırasında oturuyordu, fakat onların Nikolay‘ına ne kadar muhabbeti vardı ve bu adama ne dereceye kadar sözlüydü, bilemem. Bununla beraber, ananın, geçim zorluğu içinde, balıkçının kendisine daima cömertçe verdiği hediyelerden birçoğunu kabul etmiş olduğu biliniyordu.

“Şu zavallı abla ne acayip mahlûktu!.. Otuz yaşında, yeni evlenmiş bir genç kız kadar güzel; hoş mizaçlı, neşeli, ustaca oynamasını ve şarkı söylemesini bilen bu kadın, hürriyetine dokunuldu mu, kendisini kocaya vermekten laf açıldı mı, hemen hırçınlaşır, en neşeli bir günü bile zehrederdi. Hep bunlar senin yüzünden: Yani, kocasının sana karşı sert davranabileceği düşüncesi, onu bir kaplan gibi yırtıcı yapardı. Senin sayende onu elde etmek de, kaybetmek de kabildi ve o akşam sen mihenk taşı oldun.

“Benim dostum Nikolay, seni severdi ve seninle oynamak için sık sık bize gelirdi. Siz iyi arkadaştınız, bu da bizi lehimize büyük bir koz teşkil ediyordu. O Noel gecesi, sen yatağında gürültünün derecesine göre uyuyup uyanırken, Nikolay sana şekerler vermekten geri durmadı. Bu, ananın hoşuna gitti ve ötekini kıskandırdı. Bu oyuna nasıl son vereceğini bilemeyen adam, cebinden bir altın lira çıkardı ve sana atarak:

“–Al, Adrian, bununla on kilo şeker alırsın!.. dedi.

“Dostum, genç kızların hoşlanmadıkları mesleğini ima ederek dedi ki:

“– Öyle... Ama, o şekerler de balık kokar!..

“Öteki, köylünün işini kastederek:

“– Ne olsa, gübre kokusundan iyidir, dedi.

“Bu kinayeli aflar, gece yarısına doğru, sözlerimizden şarabın mesul olduğu bir sırada ortaya atıldı. Tudor‘un derhal tepesi attı. Asıl en kötüsü, hiç de sarhoş olmayışıydı. Ne halde olduğunu anlamak için abdest bozmaya dışarı çıkarken, ayaklarına ustaca bir çelme taktım; düşmedi.

....

Angel‘in soluğu tükenmişti. Anlatmak onu yoruyordu. Birdenbire sustu. Yüzü hiçbir şey ifade etmiyordu, ne heyecan, ne yorgunluk. Hep aynı hareketsizlik hep aynı korkunç açık gözler. Tekrar düdükle çocuğu çağırdı ve kadehini doldurttu. Sonra, daha dinlenmiş bir sesle, tekrar başladı:

“Bugün düşünüyorum da, insanların ihtiraslarını gözden geçiriyorum da, kendi kendime diyorum ki; biz acaba ipleri elinde tutan ve bizi canının istediği gibi oynatan bir iblisin kurbanları değil miyiz? Çünkü, o akşam azıcık makul insanlar olsaydık kolayca fark ederdik ki, ananın evlenmeye hiç de niyeti yoktu. Ama, şarap, bir de kalplerimizdeki hırs yüzünden buna aldırış etmedik ve çok geçmeden, laftan lafa, derken, birini evlendirmek değil, sadece dilsizler gibi dövüşmek istediğinin farkına vardık.

“Erkekleri birbirine düşürmekten hınzırca zevk duyan ve gençliğinde uğrunda birçok kafalar yarılmış olan anan, iblise o kadar yardım etti ki, kanımız ateş aldı ve bu ateş az kalsın onu da yakacaktı. Balıkçının kıskançlığını bildiği için, o zamanlar moda olan ve her kıtadan sonra *Nikolay* adının nakarat halinde tekrarlandığı saçma bir halk türküsünü söyleyerek iki Nikolay’ı kışkırttı:

Hay, hay, hay
Öp beni, *Nikolay!*..

“Evet, *öp beni Nikolay*, ama ikisinden hangisi?.. Herkes bir an önce işi hacamata getirmek için elinden geleni yaparken benim Nikolay adaşıyla alay ediyor, göz kırpıyor ve masanın altında, ananın ayağına ayağıyla dokunuyordu. Tudor haykırdı:

“– Vay anasını be!.. Çıngar çıkacak?..

“– Evet!.. diye haykırdım; çıngar çıkacak?..

“Anam kalktı. Masayı düzeltiyormuş gibi görünerek, el altında bulunan bütün bıçakları topladı, ama yalnız Tudor‘un kuşağına geçirilmiş müthiş bir kama ile silahlı kaldığını fark edince, onu istemeye gitti:

“– Tudor!.. Yavrum!.. Ver bana kamanı!..

“Onurlu olan Tudor, kamasını çıkardı ve kapıya fırlattı. Kadıncağız onu alıp götürdü. Sonra okunmuş su getirerek, odayı takdis etti, tütsü yaktı ve dua etti:

“– Ulu Tanrım!.. Kuyruğunu sokup adamların arasını açmaya gelen şeytanı bu evden kov!.. Onu çöle defet Yarabbi!.. Bugün doğan olunun başı için biz günahkârlara acı!

“Ve anana yalvardı:

“– Çık buradan, kızım!.. Git de ocağın ateşini biraz kurcala... Hem dua et!.. Nasıl Havva büyük günaha sebep olduysa, şimdi de şerre alet olan sensin...

“Bütün erkekler ‚şerre alet olan‘ın gitmesine razı olmadılar. Jeremi dua taklidi ile söylendi:

“– Bı-ra-kın-bi-ze-şer-re-â-let-o-lan-gü-ze-li! Şer-re-â-let-o-lan-gü-zel-siz-biz-er-kek-ler-ne-ya-pa-rız?..”

“Anam ağlamaklı bir tavırla dedi ki:

“– Jeremi!.. Başınızı gözünüzü yaratacaksınız!..

"– Ca-nı-mız-is-ter-se-bı-ra-kın-ba-şı-mı-zı-gö-zü-mü-zü-ya-ra-lım!.."
"Dimi'nin kavalı çılgınca çınladı. Sesler ve sözler, parmaklarında ve dudaklarından aktı:

Dul-du,dul-du,dul-du...
Dolu kadehe can kurban!..
Dul-du, dul-du,dul-du...
Ne sevilir yaşlı değil, genç olan!..
Dul-du, dul-du, dul-du...

....

«Bir hamlede, herkes ayağa fırladı ve *Sarba*'nın şiddetinden yer sarsıldı. Dimi, oynarken bir yandan çalıp, kükrüyordu:
Sıçra, opinka... Hızlı vur!..
Hudutlardan duyulsun sesi!..
Dul-du...

«Uzun Kosta:
Güzel şarap, mübarek tembellik.
Örekeyi kötü atların içinde unuturlar!..
Çarık.

"Abla, çapkın bir eda ile:
Ne severim yiğit adamı
Kırda yatıp dinlenirken!..

"Tudor, kışkırtmak ister gibi:

Ne severim vurup kırmayı,
Düşmanı yere vurmayı!..

"Onların, Nikolay'ları haykırdı:

Şarap kötü; ölçü ufak,
Ama meyhaneci kadın kıyak!

“Benim Nikolay da bizi utandırdı:

Oynatmayın fazla kaltağı,
Yellenirse kokutur ortalığı.

....

“– İçelim! İçelim! Kadehlere hücum!..

“– Kardeşçe içelim!..

İkişer ikişer, kollar birbirine geçmiş, başbaşa verilmiş, şarap bardakları dudaklarda, kardeşçe içtik. Ananın –tesadüfen yanında bulunan– dostum Nikolay‘la kardeşçe içtiğini görecek kadar vakit bulmuştum ki, o lahzada Tudor‘un bardağı havayı yararak, dostumun kafasında parçalandı.

“Bu bir işaret, bir kıvılcım oldu... Onu müthiş bir kargaşalık takip etti!.. Bardaklar, tabaklar ve diğer eşya gülleler gibi öteye beriye uçtu... Masalarla sıralar devrildi; gaz lambası düştü, kırıldı ve söndü... Karanlıkta kaldık... Camları ağartan yıldızlı gökle karın soluk akisleri altında, göğüs göğüse bir çarpışmanın en şiddetlisi görülebilirdi. Yedi adam, yedi akraba ve dost, bir kelime söylemeden, bağırıp çağırmadan ve neden olduğunu bilmeden olanca kuvvetiyle birbirine yapıştırıyor, kinle birbirinin başını, gözünü yarıyordu, dövüşten vazgeçmek kimsenin aklından geçmediği bir sırada, onların Nikolay‘larının küskün ve şakacı sesi duyuldu:

“– Hay Allah kahretsin!.. Ulan, sabaha kadar dövüşecek değiliz ya!.. Ben susadım!..

“Bir elektrik düğmesine basılmış gibi, kavga duruverdi!.. Artık usanmış olan bir kavgacının bu beklenmedik sözünü samimi gülüşmeler, heyecanlı tasvip nidaları karşıladı...

“– Işık!.. Işık!.. Asıl şarap!.. Kadınlar neredeler?.. Nerede cüce?..

“Korkuya kapılarak kaçmış olan kadınlar, ellerinde mumlarla içeri girdiler, ama anan, seni de beraberine alarak ortadan kaybolmuştu. Avluda, ambarda, ahırda yapılan bütün araştırmalar boşuna oldu. Tek serveti ve tek kaygısı olan seni kucağına alıp, gece yarısı, kara, soğuğa ve kurtlara aldırış etmeden İbrail‘in yolunu tutmuştu!.. Bağımsızlığına düşkün ve biricik oğlunu büyütmeyi tek görev bilen dul kadın, mütevazı evine dönüyordu!.. Onun içir artık eğlence bitmişti. Ertesi günden itibaren zahmetler başlayacaktı...

“Ama bu onun bileceği işti. Bizim işimiz hemen gideni unutmak, odayı temizlemek, şarap getirtmek ve Dimi‘nin kavalına uyarak fırtınalı bir *Kindiya*‘ya girişmek oldu. Hepimiz ceketsiz, yüz, göz kan içinde, elbiseler yırtılmış, kinler yatışmış ve neşe son haddine varmış olarak, yaralarımızı umursamadan, sımsıkı bir şekilde birbirimize yaslanmış, çılgınca bir hora tepiyorduk. Cüce de, bir eli kalçasında, ötekiyle kafasına yerleştirdiği ağır dekalitreyi denkleştirerek ve kıçına indirdiğimiz tekmelerden korunarak halkanın ortasında oynuyordu.

....

“Sabaha karşı, tıkanmaktan patlayacak halde, zilzurna sarhoş, –tek başıma, şubama sarılmış– diz boyu karla güreşerek ve bu kıyamet gününü aklıma bile getirmeden evimin yolunu tutuyordum.”

Hasta sustu... Sonra uşağı çağırdı ve bir kadeh rakısını yuvarladı, bu esnada Adrian, dinlediği olaylarda bir hata eseri arıyordu:

– İlahi bir cezayı gerektirecek ne günah işlediğini göremiyorum, dayı... Sen, hissettiğin gibi yaşamaktan başka bir şey yapmış değilsin ki...

Angel gülmek istedi, ama yüzü korkunç bir buruşma ile yeğenini dehşete düşürmekten başka bir şey yapamadı:

– Ne günah işlediğimi görmüyor musun? Zavallı dostum, bunu görmek için daha ne lazım?.. Korkunç şeyler anlatmam mı? Öyleyse, işte daha kısa ve daha inandırıcı bir şey:

“Daha karımı, aldatmak suretiyle uykusundan uyandırabileceğimi sandığım zamanlardaydı. O ele avuca sığmaz ihtirasla Kozma‘nın oğlu olduğuna şüphe olmayan Jeremi, bana bu hususta cazip fırsatlar hazırladı. Babası bir papaz tarafından öldürüldüğünden beri papazların can düşmanı olan bu adam, kilise adamlarının karıları ve kızlarını baştan çıkarmaktan hoşlanırdı; altmış yaşında bir meşe kadar genç ve güzeldi, yirmi yaşında bir delikanlıdan fazla süksesi vardı.

“Jeremi, bana yolu ve Kazasu‘daki aşk yuvasını gösterdi. Oraya varmak için atla yarım saat gitmek kâfiydi. İlk defa bu yolu bir şey arıyor görünmeden geçtik. Güya bir meslektaşın dükkânında bir iki çakıştırmaya gidiyorduk; meyhaneciler meslektaşlarının şarabını tadıp tenkit etmekten hoşlanırlar.

“Güz mevsimindeydik... Taze şarap, güzel *pastırma*. Papazın karısına gönderdiğimiz bir köy çocuğu vasıtasıyla kadın Jeremi‘ye mübarek kocasının seyahatte olduğunu bildirdi. Sık sık yerinde bulunmazdı.

Kazasu‘nun tek papazı olduğu için, evinden uzaklarda, civardaki sayısız köylerde, kendisine ihtiyaç gösteren işleri görmeye giderdi. Ahalinin ibadeti, batıl itikatları ve hurafelere düşkünlüğü için, onun vücuduna ihtiyaç vardı. Papazı çağırmak için ne vesileler icat etmezlerdi: Bir vaftiz için, nikâh için veya ölüm vakası için hep çağırırlardı; doğurmak üzere olan bir kadının veya bir ineğin acılarını hafifletmek için aynı ciddiyetle onu çağırırlardı; perili evlerden, hortlakları kovmak, kısır bir tarlayı vaftiz etmek; ölüler için toplanan sadaka merasimine başkanlık etmek; kangrenli bir uzvu, çok içen bir kocanın elbiselerini bir delinin veya bir saralının başını okuyup üflemek. Nihayet, malümdu ki, dini vazife biter bitmez, zavallı papaz, takdise yarayan aletleri koltuğunun altına alarak, cerre devam etmek üzere beygirine biner ve ancak geceleyin evine dönerdi ve bir müşküle uğrayanlar orada da kendisini rahat bırakmaz ve mahallenin nazar boncuğuymuş gibi onu evden eve sürüklerlerdi.

“Adrian, söylemeye hacet var mı ki, bu namuslu, dürüst, imanı uğrunda yorulmak bilmeden çalışan adam, kendisine yaptığımız fenalığa müstahak değildi... İkisi de birer şıllık olan bir karıya ve kıza büsbütün layık değildi...

“Muhakkak ki, ölmeden önce Tanrı‘nın sillesini yiyecek olan Jeremi‘nin peşinden sürüklenerek, papazın kızının –ki, işi daima dolaşmak olan bir köy postacısının karısı idi– siyah sakalına, kıvırcık saçlarıma, temiz gömleğime ve cilalı çizmelerime güzel gözlerini süzmesinden bir horoz gibi kabardığım gün işte bunu düşünmek aklımdan geçmemişti!.. Ne hemcinsime yaptığım fenalığı, ne de kendi ruhumu felakete sürüklediğimi düşünememiştim...

“Bu nevi zevkler için yaratılmış bir adam olmasam da bu macera hoşuma gitti. O kadar hoşuma gitti ki, tekrar oraya döndüm.

“Zaten bu iki yılan, yanlarında cinsi arzudan başka her şeyi unutturacak soydandı. En faziletli kullarından birinin vücuduna bu şehvet yaralarını neden musallat etmiş olduğunu yalnız Allah bilirdi. Papazın karısı, erbap ağzıyla, Allah‘ın bile bunu bilmediğini iddia eder ve bize bu ilahi beceriksizliği hoş bir tarzda izah ederdi:

“– İnsanın yaratıldığı gün, Allah‘ın yalnız olmadığı, İblisin de orada bulunduğunu bilirsiniz, diyordu bize... İblis, her şeye karışıyor, her yanda hazır olmak istiyor ve elinden geldiği kadar kendini müdafa eden Tanrı‘yı durmadan taciz ediyordu. Allah‘ın, en mükemmel eseri olmasını istediği insanı yaratmak için yoğurmakta olduğu ilahi hamurun göz kamaştırıcı beyazlığını görünce İblis, bunu kirletmek için dayanılmaz bir arzuya

kapıldı. Ama, Yaradan çok dikkatli davranıyordu. O zaman, Tanrı‘nın iyi niyetini aldatan şeytan, bir bulutun ardında gizlenen güneşi göstererek ona süratle şu suali sordu: “Ey sen ki bu kadar akıllısın, neden zayıf bir buluta koca bir yıldızın ışığını örtmek ve yeryüzünü karanlığa bürüyerek hüzünlü bir hale getirmek gücünü verdin?” Yaradan izah etti: “Yeryüzünde her şeyin çeşitli ışıklar altında görünmesi; insanın hiçbir şey hakkında kesin bir kanaati olmaması, benim kudretimden başka her şeyden şüphelenmesi için böyle yaptım.” İblis dinledi ve güya mahcup olmuş gibi göründü, ama bu esnada ilahi hamura kuyruğuyla dokunmaya muvaffak oldu ve hamur derhal esmerleşti. Tanrı, bunu gördü ve şaştı. Şeytan söylendi: “Ne diye şaşıyorsun; ışık değiştiği için hamurun esmerleşti!” Allah tuzağa düşürüldüğünü anladı ve onurundan mantıki hareket etmek istedi. Hamuru kalıba döktü, ona insanın şeklini verdi, üzerine üfledi ve Adem‘i meydana getirdi... Ama heyhat ki, ona şer karışmıştı!.. Bu şer, bizim mayamızda var, işte bu...

“İşte bu!.. Evet, işte parlaklığıyla kalbi ok gibi delen o nemli göz bebekleri... İşte bıyığın sürtünmesini ve erkeğin diş geçirmesini bekleyen sabırsız dudaklar... İşte bu daha çok göze çarpmak için iyice gizlenmiş memeler... İşte iki kadın, işte iki erkek, işte tamamıyla şeytanın kuyruğuna boyun eğmiş dört mahlûk!.. Artık bizde Tanrı‘nın maksadını hatırlayacak hal kalmamıştır!.. Artık ne fazilet, ne ar ve haya, ne de saygı vardır!.. Tepeden tırnağa şeytanın kocaman kuyruğunun hâkim olduğu iki kadın ve iki erkek karşı karşıyadır!..

“Ben dişledim, Adrian, yasak meyveyi dişledim! Bu meyve bana lezzetli geldi, o kadar lezzetli ki, hemcinslerime karşı daha iyi davranmaya başladım. Uykusundan dolayı karıma göz yumdum, artık onu dövmedim. İhtiyacı olanlara karşı cömertliğim, beni soyanlara karşı hoşgörüm arttı. Sabahtan akşama dek hazdan sarsılıyordum...

“Ama işte!.. Ve bu *işte* bambaşka şeydir... *Çünkü*. Tevrat der ki, *her şeyin bir zamanı vardır; gülmenin zamanı vardır, ağlamanın zamanı vardır, öpmenin zamanı vardır ve öpüşmelerden uzaklaşmanın zamanı vardır...* Bu zaman geldi çattı.

“Kavurucu bir yaz günü, öğleden sonra, Jeremi ile birlikte papazın evinde yasak ve geçici zevki tadıyorduk. Bu, köyün dışında, tek tenha bir evdi. Postacı işine gitmişti, papaz da “ayın birinde” kendi bölgesindeki meskenleri vaftize çıkmıştı. Kendimizi her türlü baskından masum sanıyor

ve ilahi hamurda şeytanın kuyruğunun değmiş olduğu tarafı zevk içinde yaşatıyorduk ki, Allah‘ın intikamcı eli kapıyı açtı ve kapının çerçevesi içinde papazla damadı iki müthiş hâkim gibi göründüler! Dimdik ve dövüşken bir tavırla, üstleri başları toz içinde, yüzleri sapsarı, birincisi elinde takdis edilmiş bir su taşınan küçük tencereyle su serpmeye mahsus aleti; öteki, boğumlu bir bastonla mektup çantasını tutuyordu.

“Onlar ses çıkarmadan eşikte durakladılar, ama biz, dört suçlu, odanın bir köşesine sıçradık, Jeremi bir bıçak alarak kendini savunmaya hazırlanmıştı; ben, utancımdan taş kesilmiştim; iki adın, riyakâr bir tavıra boyun eğmişlerdi. Tanrı‘nın sesi, hakarete uğramış, ama felaketini metanetle karşılayan adamının diliyle hitap etti.

“Aşağı yukarı, şunları söyledi:

“– Allah taksiratınızı affetsin, ahlaksızlar!.. Sizin de Allah taksiratınızı affetsin, hayasız kadınlar! Sen Jeremi, bırak o bıçağı, çünkü bir papaz, kendisine yapılan fenalık ne olursa olsun, evine veya herhangi bir eve intikam almak için girmez!.. Haklıyı haksızı muhakeme etmek Allah‘ın işidir... Kalpsiz, hayasız, merhametsiz adam, sana bütün söyleyeceğim bundan ibarettir. Ama sana Angel, daha bazı şeyler söyleyeceğim, çünkü sen, kalpten de, hayadan da, merhametten de mahrum değilsin Angel, aile hayatında bedbahtsın, biliyorum... Ama başkasının felaketiyle mi avunacaksın? Kendimden bahsetmiyorum. Cinsi bir saadet arzu etmiş olan günahkâr bedenimi cezalandırmak için *Güzel ve akılsız bir kadının, bir domuz yavrusunun burnundaki altın halka olduğunu* bana hatırlatmak için Allah‘ın her gün biraz daha ağırlaştırdığı bir haçı taşımaya gücüm var benim. Ama şu yanımda duran, Allah‘ın gazabı yüzünden damadım olan, evlilik saadetine öldürücü bir darbe yediği için, ölü bir yaprak gibi titreyen gence bak. Bu darbeyi ona indiren sensin, kalpten de, hayadan da, merhametten de mahrum olmayan adam. Ona bak Angel ve bil ki *yoldan çıkanlar içini ağır bir ceza vardır!..* Allah‘ın orta malı diye yarattığı şu kadını yalnız kendime tahsise kalkmakla ben bu yoldan ayrılmıştım... Şimdi cezamı görüyorum... Şu delikanlı dürüst bir sevgiyi ayakları altına alıp, kollarını orta malı olacak bir kıza, benim kızıma açmakla, yoldan ayrılmıştı... Şimdi cezasını görüyor... Angel, sen de cezanı bulacaksın!.. Sana kötülük dilemiyorum, ama kötülük kendindedir; çünkü, beşeri ihtirasın mezbeleyi pak sanarak içine düşmesi mubahtır, ama bile bile

pisliğe bulaşmak mubah değildir. Hadi, çıkın buradan!.. Allah taksiratınızı affetsin, ama Allah‘tan ve *uyumayan kurtlar*dan korkun.

Romence: Vermii cel neandormiti, hiç uyumayan kurtlar.

«İşittin mi, Adrian?.. Uyumayan kurtlar!.. Nah, işte onlar!.. Şurada, canlı cenazemle birlikte üstlerini örten şu partalların altında... Bir yıldan beri, beni yavaş yavaş yiyorlar... Bir yıldan beri bende canlı olarak dimağımdan, kafamdan başka bir şey kalmadı...

«Angel Dayı’nın işi bitti!.. Her şey mahvoldu!.. Güzel evinden, güzel çocuklarından; temiz gömleğinden, kara sakalından; cilalı çizmelerinden artık eser yok... Yorgunluk ve hastalık nedir asla bilmemiş olan vücut mahvoldu!.. Korkunç haydutların haklamaya muvaffak olamadıklarını uyumayan kurtlar hakladı!..

«Yalnız dimağım dayanıyor... Oğlumun mezara indirildiği gün başlayan gece, sonsuz bir gece içinde bana sönmez bir fener vazifesi gören odur... Ama fener parlamaya başladı... Bütün yağ ona gitti, başka şey için kalmadı... Her şey onun için, onun alevi için... Böylece necata erdim!..

«Dünyaya sahip olmak istemiş olan yetmiş kilo faydasız balçık! İşte şimdi şurada cansız yatıyor!.. Bunca ihtiyaç, bunca arzu, bunca gürültü ve bu derece az ebediyet!.. Allah’ım, şaheserinde neden bu kadar beceriksizlik gösterdin!.. Sade kafamız bize yeterdi. Dimağın içinde bulduğum sonsuzluğu başka nerede bulabildim?.. Ve bizim tek ebediyetimiz olan bu sonsuzluğun bir hiçe indirilmiş, bir kum tanesi gibi iskeletin bir köşesine tıkılmış olduğunu düşünüyorum da!.. Gürültüye boğulan bütün ev... Gece, gündüz kafa patlatan bir davul... Mabedi tutuşturmak isteyen, ama ancak onu dumana boğan, zehirleyen ve oturulmaz bir hale getiren bir saman alevi...

«Yedi yıldır, düşünülebilecek her şeyi düşündüm... Ahdı-atik’le Ahdı-cedid’i üç kere okudum... Tevrat bir saatlik sohbet içinde hayat hakkında söylenebilecek olanların hepsini söylemiştir; durmadan on bin yıl konuşulsa bile, bundan iyisini ve bundan ziyadesini söylemek asla mümkün değildir. *Hiç şüphesiz bu da kendini beğenmişlikten, rüzgâr peşinde koşmaktan başka bir şey değildir!*.. Bu bilgenin biraz saadet bulduğu yerde de bundan eser yoktur. Hayatta zevk bulmak değil, bu zevki devam ettirmek gerek; halbuki, hayatta devamlı hiçbir şey yoktur... Hem asıl önemi bunun ne işe yarayacağını bilmektir...

“İşte bunun için, ben hayattan el çektim ve yüzümü ölüme çevirdim.

“İnsan artık zevk duymadığı zaman ölmüştür... Ben üç yıldır ölüyüm... Ama ancak altı aydır açık göz bebeklerim ebediyete dikildiği günden beri hürüm... Devamlılığı orada buldum. Gündüz, gece umurumda değil... Ben her yerdeyim; her şeyi görüyorum; her şeyi hissediyorum; hiçbir şey bana dokunmuyor... Saadet ve ıstırap hürriyete karşı bir engeldir.

“Birkaç defa az kalsın öbür dünyayı boyluyordum, ama her sefer tam zamanında farkına vardım. İnsan farkına varıyor. Sonsuz şeyin başlangıcı yaklaşınca insanın kusacağı geliyor ve burnunun ucunda ağırlık duruyor... Bir saniyelik bir dikkatsizlik, her şey bitmiştir...

Bir seferinde hayat ve ölümle kendime göre eğleniyordum. Bu geçen kıştı. Vakit gece miydi, gündüz mü, bilmiyorum; çoktan beri benim için bunun hiçbir önemi yoktur... Geziniyordu0m... Mazimin hoş bir hatırası beni hayata çekiyor, bir başka hatırası da ölüme doğru itiyordu. Uzaktan gelen bir çığlık, beni iğrendirdi: Bu, Noel arifesinde boğazlanmakta olan bir domuzun acıdan haykırışıydı... Öö!.. Dizimi kaç domuzun üstüne dayamış olduğumu hatırlıyorum; uzun bıçağı nice defalar, almak istediğim neticeye göre, sol koltuğun altında vuran yüreğe veya boğazın yumuşak boşluğuna ustaca daldırmıştım... Çok kere sıcak kan, yüzüme fışkırırdı... Hayvan, debelenir, sonra gözleri kararırdı; artık ölmüştür; ona bir şamar vurur ve sevilen bir kadının kalçasını okşar gibi hayata dostça bir şamar indirirdim...

“Bu düşünce beni hüzünlendirdi... Dünya silindi... Artık ne hatıra vardı, ne mekân... Dimağımı tatlı bir uyuşturucu tembellik sardı... Midemden bir düğüm yükseldi... Gözlerimin arasında bir ağırlık... Gidiyordum. *İsabet!* dedim...

«Birden, penceremde hep bir ağızdan haykıran üç çocuk sesi işitildi:

Sabahlar hayrolsun, Noel baba!..
Sabahlar hayrolsun, Noel baba!..
Sabahlar hayrolsun, Noel baba!..

«Sonra kapı ardına kadar soğuğa ve hayata açıldı ve benim deli oğlan, yanında üç çocuk olduğu halde, ölümün hâlâ kanat sürttüğü odama girdi. Adet üzere, Noel’i selamlayarak köyde dolaşan çocuk kafilesini uğursuz meyhaneye getiren oydu... Yedi yıldır bu neşeli sesler, pencerelerime yaklaşmamıştı... Onlara verilmesi adet olan ceviz, keçiboynuzu simit, incir gibi şeylerden hiçbiri bende yoktu...

«Çocuklara bozuk para dağıttım... Bana ‘sağlıklar’ dilediler ve soğuk hava ile hayatı da birlikte götürerek gittiler...

«Onların ardından bakarken, ölümü unuttum da, ağlayacağım geldi... Köyde Noel vardı... Ve Angel Dayı’nın, bu dindar adamın *Noel babayı selamlayan* çocuklara verecek tek cevizi, tek inciri, tek simidi yoktu.»

*

Angel Dayı’nın ağzı, bir kulağından öbür kulağına kadar yayılarak sarımtrak-kara renkte ölü kafası dişlerini meydana çıkardı. Adrian, hastanın son nefesini mi verdiğini, yoksa sadece ağlamak mı istediğini bilemedi. Yatağın kenarına bırakmış olduğu eli, yerdeki rakı şişesine doğru etrafı yoklayarak giden intizamsız bir hareketle titremeye başladı. Adrian anladı:

– İçmek mi istiyorsun, dayı?

İstediğini yapmak için ayağa kalktı.

– Evet... Çabuk... Boğuluyorum...

Adrian, kadehi doldurdu ve bunu açık ağıza boşalttı. Hastayı büyük bir üşüme almış gibi, birbirine vuran iki sıra dişi arasında kadeh sarsıldı.

Rakı derhal tesirini gösterdi. Alkolik yatıştı.

– Birazdan öleceğim, Adrian... Sana tek miras olarak şu nasihatta bulanacağım: Küçük zevklere bütün kuvvetinle ve henüz vakti geçmeden karşı koy. Bize en çok acı çektiren odur... Oysa, ne yazık! Küçük zevkler bütün ömrümüzü onlara hasretmemizi isterler. Yaktığı zeytinyağı fıçısına karşılık, bize bütün verdiği bir zeytin tanesidir. Bu azdır. Çok az. Köpekler sevmekte bizden geri kalmazlar, ama akılda bizi geçerler.

«Jeremi’nin babası ve bizim uzak akrabamızdan olan Kozma’nın hayatını anlatarak sana insan çılgınlığına bir misal vermek isterdim. Bu kadar uzun bir hikâye için kendimde kuvvet hissetmiyorum... Bir gün, Jeremi bunu sana, benden iyi anlatabilir...

«Ama Kozma’yı mazur görürüm, bu mazeret kendim için daha az, senin içinse hiç varit değildir. Kozma akılsızdı; ben, ancak yarım akıllıyım; sense, yirmi yaşında, bizim elli yaşında bilmediklerimizi biliyordun; biliyordun ki, zevkler bize bütün hayatın onlardan ibaret olduğunu, onların dışında hiçbir şey bulunmadığını sandırırlar, halbuki, doğru olan bunun tersidir. Ben, bunu çok geç anladım... Kozma ise, hiçbir zaman anlamadı.»

Adrian, fikrini söylemeyi uygun gördü:

– Dayı, bilgi belki büyük bir ihtirası yener ama, adamı da birlikte mahveder.

Angel sinirlenerek sordu:

– Mahvolmaktan ne kastediyorsun?

– Kaderi olan hayattan başka bir hayatı kendine zorlayan adama mahvolmuş diyorum.

Angel başını salladı:

– Mahvolmuş adam buna mı derler? Ya kaderi olan hayattan başka bir hayatı kendisine zorlamayan adama ne dersin?

Adrian, hastayı kışkırtmaya cesaret edemedi, ama öteki tekrar sordu:

– O adama ne dersin, yeğen?.. Söylemek istemiyor musun?.. Kendine kaderi olan hayattan başa bir hayat zorlamayan adama Angel demezler mi?.. Sen tanır mısın o Angel Dayı'yı?.. Kaderimi yaşamakla nereye varmış olduğunu bilmek ister misin?.. Öyleyse, aç üstümü, Adrian!.. Hadi, aç şu paçavraları, kendine kaderi olan hayattan başka bir hayat zorlamasını bilmemiş olan Angel Dayı'yı seyret! Kaldır, bak, güzel yeğenim! Göreceğin şey, seni bir sürü laftan çok inandıracaktır! Kaldır!

Adrian kekeledi:

– Kusura bakma, dayı... Korkuyorum.

Angel son bir kuvvetle:

– Sana emrediyorum, aç üstümü de bak!

– Affet, dayı, acı bana!

Angel, titreyerek, sol elini güçlükle dudaklarına sürükledi ve düdük çalmaya başladı. Çocuk derhal geldi ve rakı vermek istedi. Hasta, ona:

– Yok... Onu istemedim... Önce beni temizle, dedi.

Alık oğlan yatağın üstündeki pılı pırtıyı şiddete yere atmaya başladı; ve vücut meydana çıktıkça, müthiş bir pis koku odayı kaplıyordu. Sonuncu örtü kalktığı zaman Angel haykırdı:

– Yaklaş, Adrian, yaklaş da sana her zaman beslediğim muhabbet aşkına bak!

Adrian, dehşet içinde yaklaştı, deli çocuk hastanın ayak ucunda bir jandarma gibi dikilerek ona yer açtı. Ama genç adam iki sıra hareketsiz, mavi, korkunç, bacak kemikleriyle içi boşalmış havsalayı görür görmez, gözleri çıplak başlarını yarılmış deriden dışarı çıkaran kemikleri fark eder

etmez derhal iki eliyle yüzünü kapadı ve «Amanın!.. Amanın!.. Angel Dayı bu mu?» diye haykırarak kapıya koştu.

O anda, sert yüzlü, sakallı, sağlam yapılı, yakışıklı bir ihtiyar odaya giriyordu. Adrian onun geniş göğsüne çarptı. Ziyaretçi, Adrian'ı iki eliyle kucakladı:

– Ne var Adrian?.. Dayından mı korkuyorsun?

Bu sözler üzerine, Angel yüzünü yeni gelene çevirdi ve haykırdı:

– Jeremi!.. Jeremi!.. Tut onu1.. Bırakma!.. Yalvarırım... Burada... burada... hemen şimdi... ona, Kozma'nın korkunç hayatını anlatmanı istiyorum... Ölmeden önce bunu dinlemek istiyorum... Bir delikanlıya ihtirasların çılgınlığı hakkında gerçeği söylemeni istiyorum... Kozma'nın aldatıcı bahtiyarlığı ve gerçek ıstırapları... Nafile zevkleri ve diş gıcırdatmaları... İşkenceye sokmak zevki için insan bedenini yaratmış olan çılgın Tanrı'nın vahşetini ona göster... Nefsin kasırgasına kapılıp sürükleneni bekleyen felaketi... göster ona Jeremi... Söyle ona... Ona... ona... Kozma'dan bahset!..

Birdenbire Angel sustu. Gözleri tavana dikildi. Elleri kasıldı.

Gözleri tavandan ayrılmadan ekledi:

– Söyle... Jeremi... Kozma'nın kim olduğunu anlat.

Adrian, bağırmak istedi. Ama Jeremi eliyle onun ağzını kapadı. Sonra korkunç bir şekilde gözlerini belerterek Adrian'ın bir elini aldı, kelimeleri tane tane söyleyerek ve kâh ölmekte olana kâh Adrian'a bakarak gür bir sesle başladı:

Kozma zamanının en ihtiraslı adamıydı... Onun hayatı yıldırımlarla dolu bir fırtına oldu... Kalbi büyük saadetler ve insanın tahammül edemeyeceği ıstıraplar tanıdı. Kozma, haksızlıkları, zorbalıkları ve hataları yüzünden ölümle cezalandırıldı.

....

Jeremi durdu, Adrian'ın elini bıraktı ve Angel Dayı'nın hareketsiz yüzüne eğilerek bir lahza baktı. Sonra, gözleri Adrian'a dönük olduğu halde, apaçık tavana dikili iki göz bebeğine iki parmağıyla dokundu. Fakat Angel Dayı'nın gözleri esrarlı ebediyet üzerine gene açık kaldı.

III

KOZMA

Jeremi, dehşete kapılan Adrian'ı harap meyhaneye sürükledi. Orada, girerken yere atmış olduğu yüklü bir heybeyi uzun, tozlu masanın üstüne koydu, heybeden kiloluk bir ekmek, ortası yağlı iri bir parça jambon, kocaman bir baş soğan ve bir bıçak çıkardı. Sonra, tahta kanepeye oturarak, inanılmayacak adam, soğanı yumruğuyla ezdi, ekmeği uzunluğuna ve genişliğine yardı, jambonu parçaladı ve Adrian'a kendisi gibi yapmasını işaret ederek, koca koca lokmaları ağzına atmaya koyuldu.

Adrian, davete cevap vermeden, bir tahta sıraya çökerek alnını kavuşmuş kollarına dayadı. Jeremi, ısrar etmedi ve önündekilerin hepsini yedi. Yalnız bir defa bodruma gidip beş litrelik bir şarap testisiyle dönmek zahmetine katlandı ve şarabı kendisine kadeh vazifesi gören toprak çanağa boşalttı.

Yarım saat içinde, ekmek, jambon, soğan ve şarabın yarısı boğazının yolunu tutmuştu. Adrian başını kaldırdığı zaman, Jeremi piposunu tüttürüyor ve aklın bıyıkları altından gülümsüyordu. Genç adam acayip bir canavar seyreder gibi ona bakıyordu. Jeremi bu bakışa beyaz kaşlarını, kır yelesini ve onun üstünde küçük bir kuru ot yığını gibi duran kalpağını kımıldatarak cevap verdi. Çocuk gözleri kadar duru iri kara gözleri, bu vahşet manzarası içinde tek muhabbet alametiydi: Bu gözler, en güvenilir, en samimi bir dost diliyle konuşuyordu. O vahşi sakal, o katı ve çamurlu elbiseler, o yakası bir iple düğümlenmiş kirli gömlek ve bir öküzü öldürecek kuvvette ayı pençeleriyle, geri yanı hayvanlıktan ibaretti. Çerçeveyi tamamlamak için sanki Adrian'ın bir vahşet deliline daha ihtiyacı varmış gibi, Jeremi şarapla dolu maşrapayı yakaladı, bir yudumda içti ve çiğnenmiş kırıklarını masaya tükürdü.

İhtiyar, bir büyücü, Adrian, büyülenmiş bir insan durumunda, iki adam göz göze bakışıyorlardı.

– Bu yüzü tanımıyor musun, delikanlı? Geçmiş günlerinin gecesi bu yüzden en küçük bir hatıra taşımıyor mu? Bir sefer, müthiş bir kış gecesi, köye varmadan az önce yolda soğuktan yarı donmuş bir kadına rastladım ve

onu arabaya aldım. Yolda bana yüreğini açtı ve derdini anlattı: Duldu, beş yaşlarındaki çocuğu esrarlı bir hastalıktan eriyordu, iyileşmesine umut kalmamıştı... Kulübesine geldik; Küçüğün kemikten ibaret elceğizlerini tuttum; bakışlarımı gözlerinden ayrılmayan gözlerine diktim ve içimden bir gök gürültüsü sesiyle haykırdım: *Ey hayata hâkim olan şeytani kuvvetler! Bu çocuğun iyileşmesini istiyorum! Sen iyi olacaksın, küçük, artık ağlamayacaksın, uyuyacaksın, anlıyor musun? Selamet, sıhhat, hayat seninle olacak. Amin!* Yavrucak benim ellerimden artık unutmuş olduğu uykunun kollarına düştü. İyileşti, işte gözümün önünde durduğu gibi uzun boylu, yakışıklı bir delikanlı oldu! Bu yüzü tanımıyor musun, delikanlı?..

– Bu mucizeyi yapan esrarengiz adam siz misiniz, Jeremi?..

Jeremi başıyla tasdik etti. Adrian, onun kıllı ellerinden birini aldı ve öptü. Elde bir ıslak köpek kokusu vardı. Dışarda sisle karışık ince bir bahar yağmuru yağıyordu. Saz damda meyhanenin bir köşesine açılmış gedikten sis ve ince yağmur sakin bir savruluşla içeri giriyordu.

Alık çocuk, soluk soluğa odaya girdi ve ürkmüş bir yüzle iki adama baktı. Jeremi ona dedi ki:

– Şimdi, sana yapacak bir şey kalmadı burada... Git, yavrum, git ağır başını demiryoluna yasla. Omuzlarının taşıyamayacağı kadar ağır, başın kadar ağır bir hayattan kurtulmuş olursun... Git, dediğimi yap: Senin iyiliğin için söylüyorum.

Çocuk geldiği gibi ortadan kayboldu.

– Hayat yükünü taşıyacak omuzları olan sana, Adrian, babam Kozma’nın hayatını anlatacağım.

*

«Hatıralarımın en eskisi dünyanın başlangıcında geçer, yetmiş yıl önce, en uzak çocukluğumun uzak dünyası. İnsan yetmiş yıl önce yaşanmış günlerini hatırlarsa, dünyanın başlangıcı diye işte ona derler.

«Bir ağaç kütüğüne oturmuş bir gölde kendini seyrediyordum, burnumun dibinde dolaşan sinekçiklere aptalca bakan üç haftalık bir köpek yavrusu gibi. Etrafımda tepeleri bulutlara karışan dimdik ağaçların ormanı. Bu ağaçları ben ancak sırtüstü yatarak seyredebilirdim. Pek uzakta olmayan bir yerde kaynaşan bir çağlayanın gürültüsü. Karşıda, şalvarlı, iri yarı

adamlarla renk renk çizgili eteklikler giymiş kadınların yüksek sesle konuşup eleriyle işaretler yaparak girip çıktıkları bir kulübe. Ansızın, kulübede bir bağrışma oluyor ve güzel eteklikli kadınlar kaçışıyorlar. Sonra adamları bir telaştır alıyor; işte onlardan biri, en irisi ve benimle en çok meşgul olanı koşa koşa geliyor; sonra ortalık süt liman oluyor. Hepsi gidiyorlar, yalnız en irisi ve onun kadar iyi tanıdığım biri müstesna, fakat ne garip şey! En irisi daha az kuvvetlisi olan ötekinin sırtına biniyor ve ikisi birlikte yere yuvarlanıncaya kadar avluda ona kendini gezdirtiyor. Ben bundan bir şey anlamıyor ve gölde kendimi seyretmeye devam ediyordum.

....

«Bu ilk hatırayı takip eden hatıra, daha sarihtir. Artık söz söylüyordum. İki adamdan daha iri olanını *Kozma* diye çağırıyor, ötekine *Eli* diyordum. Onlara karşı kayıtsızdım, yalnız beni bir atın sırtına bindirip gezdirdikleri zaman iş değişiyordu. O zaman duyduğum haz çok kuvvetli olduğu için, onları tokatlardım. Bunun dışında, yalnız yaşardım. Şimdi biz bir su kenarındaydık ve bu su, o kadar genişti ki, öteki kıyıyı güçlükle görebiliyorduk. Sarkık dallı ağaçlar ağır ağır akan suya yapraklarını daldırırdı. Zaman zaman, küçük denklerle tepeleme yüklenmiş kayıklar içinde yabancı adamlar gelirdi de çok canım sıkılırdı: Benim bu kayıklardan birine binmek ve onlar gibi suyun üstünde kaymak arzusunu duyduğumu hiçbiri anlamazdı; ama bir sabah, onların dikkatsizliğinden faydalanarak, boş bir kayığa bindim, kayığı bir ağaca bağlayan ipi çakımla kestim ve işte sular üstünde kayıyordum –ilkin ağır ağır, sonra daha hızlı– en sonra akıntı beni sürüklemeye başladı. O kadar memnundum ki, tokatlayacak kimse olmadığı için, kendi yanaklarımı tokatladım.

«Geniş su yüzü, bir ufuktan çıkıp öbür ufukta kaybolan uçsuz bucaksız bir kuşak. Güneş onu gümüşlüyor, yaldızlıyor, dalgalandırıyordu. Suyun yüzünde yalnızdım ve tek bir arzum vardı: Daha hızlı gitmek. Ne yazık ki, bir kayık peşime düştü ve Eli, beni yakaladı. Kozma'nın önüne getirildiğim zaman o, bana anlamadığım bir şeyler söyledi, çünkü onu dinlemiyordum, ama hemen ağır ellerinin arkadan omuzlarıma yasladığını duydum. O zaman artan ağırlığa bütün kuvvetimle dayandım, sonra Kozma'nın nefesi ensemi yaktı, bacaklarım çatırdadı, yarı baygın bir halde yere yıkıldım. Yanağımdan öpülmek ne demektir henüz bilmiyordum, ama o sabahtan sonra Kozma'yı sevmeye başladım. O sabahın gecesi, onu daha çok sevdim, çünkü Eli'nin verdiği tehlike haberi üzerine, Kozma kulübeye gaz döktü ve

bana ateş vermemi emretti, hemen dediğini yaptım. Az sonra, Eli'nin kucağında doludizgin uçar ve Kozma'nın atının nallarından fırlayan çamur yüzüme sıçrarken, alevleri görmek için arkama baktım da kendi kendime: *Bunu ben yaptım*, dedim.

....

«Yaz göklerinde sakin, parlak ve tam başımız üstüne asılmış gümüş bir tepsi gibi yuvarlak ay, her üçümüzün yüzünü ve iki yanına yüksek köknarlar sıralanmış yeşil sahayı aydınlatıyordu ki, ansızın, Kozma ası hüviyetiyle bana ayan oldu: Koruyucu ve zalim. Belki dokuz yaşında vardım ama, bir yabani ördek kadar sağlamdım. Bütün mevsimlerin açık havası, bütün bölgelerde geçen avare hayat ve bütün iklimler beni katılaştırmıştı. Hastalık nedir bilmezdim, (hâlâ da öyleyimdir). O muhteşem ve unutulmaz gecenin sabahı, başımıza büyük bir iş açılmıştı. Kozma, hiç sebep yokken ve hiç sebep göstermeden, kaçakçılar için çok elverişli bir konaktan uzaklaşmak emrini vermiş, hepimizi, silahlar ve eşyalarla birlikte, bu haşin, sarp, ıssız yere, herhalde şeytanın öz yurdu olan bu yere getirmişti. Bu nidi karar bütün adamların canını sıktı, hakları da vardı: İnsan, ne kadar kellesi koltuğunda gezenlerden olsa da, aile hayatı kaçakçıya tıpkı yosunun ağaca sarıldığı gibi sarılır. İnsan ahbaplar peyda eder, sever ve sevdiklerine bağlanır. Tabii tehlike gerektirince her şeyi bırakıp kaçar, ama kaçarken kanayan kalbinden birer parça bıraktığı da muhakkaktır. Yalnız Kozma hürriyetten başka bir şeye bağlanmazdı.

«Yalnız o, –şefkat derecesinde aşık olmasına rağmen– ardında gür yelesinden bir tek saç bile bırakmazdı. Eli de kalbine hâkimdi, ama kalbisi kendisini fazla taciz etmediği için buna muvaffak oluyordu; yalnız akıl ve hikmeti severdi; o çetenin akıl hocasıydı. Kaçakçının en büyük serveti olan hürriyetin bile üstünde akıllıydı o.

«Oğlanların yavuklularını okşadıkları bir sırada verilen hareket emri, hemen umumi bir isyan mırıltısıyla karşılandı. Kozma iki tabancasını çekti ve gürledi:

«– Ben üç sayana dek karılar ortadan kaybolsun! Atına son atlayacak olan da yavuklusunun peşinden gitsin!

«Kadınlar, bayırın yamacından teker meker inerek gözden kayboldular. Erkekler boyun eğdiler. Sekiz saat, tek mola ile, durmadan yürüdük.

«Şimdi, çete uyuyordu... Mehtabın tatlı çağlayanı içinde yüzen orman düzlüğünde ilk uykumuzdan yeni uyanmıştık. Kozma bir haberci

bekliyordu... Haberci geldi. Başkan sordu:

«– Nasıl? Hakkım var mıymış, yoksa ben ahmağın biri miyim?

«Köylü yaklaştı ve elini öptü:

«– Hakkın varmış Kozma... Ondan sonraki yemekte, *Kırk Serdar* senin konak yerine kalabalık *potera* ile geldi.

Kırk Serdar: Türk idaresi altında hafif süvari kıtası kumandanına verilen isim.

Potera: Haydutları takip eden ücretli askerler kıtası.

«Kozma, koltukları kabararak burun deliklerini şahadet parmağıyla karıştırdı ve Eli'ye emretti:

«– Terk edilen yavuklulara dağıtılmak üzere buna otuz düka say! Bizim aşıklara gelince, kellerini kurtardıklarına şükretsinler: Nerede olsa kendilerine yavuklu bulurlar!

«Eli parayı verdi ve sustu... Sustu ama, söylenecek sözü olan bilgenin o rahatsız edici tevekkülü ile sustu. Eli, bir şey düşünüp de söylemedi mi, Kozma haksız olduğunu önceden bilirdi. O, Kozma, yanılsın. Buna, Kozma katlanamazdı!

«– Eli! Susman canımı sıkıyor... Söylesene. Ama dikkat et: Haklı isen gebertirim!..

«– Beni gebertebilirsin, Kozma, bu haklı olmama engel olmaz.

«– Öyleyse, kalk, sırtını dön!..

«Eli kalktı. Kozma onun sırtına bindi. Eli, yüz kiloluk ağırlığın altında iki büklüm bir halde, meydanı dört dönmeye başladı. Bir çubuk tüttürecek kadar müddet dayandı, sonra yere doğru eğilmiş burnunun ucundan ter damlamaya başladı. Ne biri, ne de öteki tek kelime söylemiyordu ve ay gölgelerini çayır üzerinde dolaştırıyordu. Birden Eli, bir hırıltı çıkardı, sarsıldı ve yere yıkıldı. Kozma, onu bıraktı, yere bağdaş kurdu ve Eli'yi seyrederek çubuğunu tüttürdü. Fakat Eli'nin kımıldadığını görür görmez, Kozma bir köknar ağacına doğru yürüdü ve başı aşağıda, ayaklarıyla vücudunun yarısı yukarıda ağaca dayalı olarak yerleştirdi:

«– Eli, söyle bakalım düşünceni.

«Sapsarı kesilen Eli, yüzünü siliyor, çubuğunu yakıyor ve alçak sesle söylüyordu:

«– Kozma sevdanın yaraladığı yürekleri para onarmaz; gücendirir.... Senin cömertliğin *Kırk Serdar*'ın cömertliğine benziyor. O bizim kızlarımızdan birinin ırzına geçtiği zaman, ona bir dizi altın verir, kız da

dizisi ve ayıbıyla birlikte kendini bir kuyuya atar. Kozma, senin cömertliğin, *Kırk Serdar*‘ınkinden daha iğrenç: O, bir zorbadır; hiçbir kız ona kendini vermez; sen, bir asisin, sana masumlar kendiliğinden koşarlar. Sen, onları neyle mükâfatlandırıyorsun? *Kırk Serdar* gibi, altınlarla! Kozma, sen kuvvetlisin, ama haklı değilsin.

....

“Eli sustu ve ferahladı. Bir gece kuşunun haykırışı, köknarların üstünde geceyi ürpertti. Orman düzlüğü yavaş yavaş karanlığa gömülürken, Kozma‘nın yüzü morlaşıyor ve güzel sakalı göğsün ezdiği çenenin altında buruşuyordu.

*

“Kozma‘nın oğlu olduğumdan benim haberim yoktu. Eli‘nin de onun kardeşi olduğunu bilmiyordum. Ama, günün birinde şeytan bizim güzel ahengimize kuyruğuyla dokundu ve sır meydana çıktı... Bu olay, mehtaplı ormanda geçirilen geceden iki yıl sonra geçti.

“O gün, gene üçümüz Tuna civarında bir söğüt korusunda bulunuyorduk. Kozma, bana tepeden tırnağa yeni elbiseler giydirdi, bir kuzu çevirtti ve onu güzel kırmızı şarapla ıslattı.

“Yemekte bana:

“– Bugün on bir yaşındasın, Jeremi! dedi. Bugün atıma binmeye layık olup olmadığını bana ispat edeceksin. Önümüzdeki yıl sana, çubuğunu vereceğim, iki yıl sonra da tüfeğini.

“Hazımdan sonra, beni ata bindirdi, özengileri ayaklarıma göre ayarladı ve hareket emrini vereceği sırada, hayvanın arka tarafına bir biber soktu. Canı yanan hayvan, bir ok gibi fırladı, herhalde canını yakanın at sineği olduğunu düşünüyordu, ben de gelecek yıllar çubuğumla tüfeğimi kazanmayı düşünüyordum. Eyere sarılmış, yeri seyrediyordum ve yerin sıvı haline gelmiş olduğuna kanaat getirdim. Eli‘nin atı üstünde Kozma‘nın ardımdan dörtnala geldiği işitiliyordu. Yorulan ve duran her şey gibi, benim at da, soluk soluğa ve titreyerek, üstü köpük içinde, durdu.

“Söğüt korusuna dönüşümüzde, Kozma, bana kırmızı şarapla dolu *ploska*yı verdi ve dedi ki:

“– Ben on sayıncaya kadar nefes almadan içeceksin.”

“Şarabı içtim. Ve on saymayı bitirdiği zaman, *ploska* boştu, ben doluydum, ikimiz de yosunlar üstüne devrildik. Dünya da devriliyormuş gibi oldu. Sonra uyumuşum.

“Uyandığım zaman güneş batmıştı. Kozma ile Eli arasında küçük bir ateş titriyor, onların kıllı yüzlerini kararmış ve hareketsiz tunç yüzlere çeviriyordu. Onlar gibi yerde bağdaş kurdum. Ateşe bakıyordum.

“– Sen mert bir orman çocuğusun, Jeremi. Seni evlatlığa kabul ediyorum.

Ploska: Tahta çanak.

“Gülümsedim ve dedim ki:

“– Zaten buna mecbursun, Kozma.

“Kozma ürperir gibi oldu, suratını astı ve Eli’ye kötü kötü baktı. Eli, ses çıkarmadı.

“– Söyle bakayım, köpoğlu, neden seni kabul etmeye mecbur muşum? Yalnız dikkat et; haklı isen seni gebertirim!

“– Beni gebertebilirsin, Kozma; bu, gerçeği değiştirmez ki; üç gün oluyor, ormanda çalı çırpı toplayan dudakları salyalı bir acuze ben öptü ve benim, onun kızından doğma, senin oğlun olduğumu, Eli’nin de senin kardeşin ve benim amcam olduğunu söyledi.

“Kozma, öfkeden kıpkırmızı kesilerek yerinden fırladı:

“– Lanet olsun o beyinsiz mahlûka! Ama madem ki kulakların bunu işitti, hemen şimdi ilk tüfeğini atacaksın! Yalnız bir ağaca iyice yaslan ve dipçiği bütün kuvvetinle omuzuna daya: Tüfek, çeneni koparırsa, seni Tuna‘ya atarım!

“Sevincimden Kozma‘yı tokatladım, ağır silahı kaldırdım ve çakmaklı tüfeği ilk defa ateşledim. Ama dipçik, çeneme vurdu ve beni yere attı. Hemen kendimi topladım ve ateş başındaki yerime geçtim. Kozma, beni muayene etti:

“– Bir şey değil. Gel şimdi seni öpeyim, muhabbetten değil ha, –bu karı kısmının işidir– hayatını kurtardığın için: Eğer bir yerini sakatlasaydın, seni suda boğacaktım, çünkü beceriksizler, hayatta boşuna yer tutarlar ve yeryüzüne nafile gölge ederler.

“Beni iki yanağımdan öptü. Eli, alışık olmadığı bir coşkunlukla kollarını açtı:

“– Gel, ben de seni öpeyim, çünkü beceremeseydin, gerçekten seni suda boğardı, Jeremi!

“Ateş ağır ağır sönüyordu. Yüzler gece karanlığına büründüler. Söğüt korusu etrafımızda daraldı, sanki karanlıktan cesaretlenmiş sularını daha hızla sürükleyen Tuna‘nın kendisini yutmasından korkmuş gibi.

“Kozma, bir ağaç gövdesi gibi, sırt üstü uzandı ve alçak sesle dedi ki:

“– Kardeş ve oğul, hiç anlamı olmayan kelimelerdir, baba, ana ve kız kardeş gibi. Bir köpeğin oğlu veya anası kimdir diye hiç soran olur mu? Biz, Allah bilir nasıl, dünyaya geliriz, hepsi bundan ibaret. Yanılmayan yalnız karnından çocuğun çıktığını gören, anadır. Yalnız o, bu benim çocuğumdur, diyebilir. Çocuk, bu benim anamdır diyemez. Nereden bilsin? Meme emerken kendisine bakan gözler için bütün sütnineler anadır. Bak işte, Eli ben de sözde aynı babadan gelme imişiz, bu babanın üç karısı varmış, bunların ikisi bizim analarımızmış. Böylece kardeş olmuşuz! Ama nereden bilelim! Ergenlik çağımızda, baba evinde hizmetçileri şaşırtan erkekli karılı hayli dalavereler gördük. Harem dairesinin reisi olduğunu söyleyen bir budala, bütün yağı kendi dilimine sürüyor, bütün altını kendi kasasına kapatıyor ve evin bütün kadınlarına kendi hesabına sahip olmak istiyordu. Bizlere ise, Allaha dua etmemizi emrediyor ve kendi de şeytan bilir neden, ona dua ediyordu. Günün birinde ben gözlerimi yakan küçük bir kıza yaklaştım; bana bir sopa çektiler. Bana anlattılar ki o kız, falanca anadan olma kız kardeşimmiş benim. Babası ise hep o aynı ahmak tekeydi. Ama ben, nereden bileyim? Hem bilmeme ne lüzum vardı? Bir başka gün, Eli bir avuç altın aldı, hayvanları, aletleri ve bütün malı ve mülkiyle birlikte evi yanmış olan bir adama verdi; Eli’yi kan çıkasıya dövdüler. Bütün ev halkı bu cezayı yerinde buldu, yalnız gözleri alev alev yanan küçük kız kardeş müstesna. Ev halkından başka türlü düşündü diye o da dayak yedi. Ama günün birinde vücudum kurşun gibi ağırlaştı. O zaman, Eli ile anlaşarak, evi altüst ettik, altınları aldık, babamız olacak herife güzel bir dayak attık ve hür ormanı boyladık. Evet, Jeremi; Eli benim kardeşimdi, aynı babadan geldiğimiz için değil, aynı ormanlarda yaşadığımız için. Sen de, bizim oğlumuz ve kardeşimiz olacaksın, çünkü buna layıksın: Sen de bizim gibi yanakları kamçılayan havayı, kurtuluşa doğru uçan atı, ahmak düşmana ölüm saçan tüfeği, cömert şarabı, kanlı ızgaraları, dost çubuğu ve asi adamın elini seviyorsun. Daha sonraları, kadından gelen ve ötekilere eşit olan bir zevk tanıyacaksın. O gün, kanın kaynayacak ve etrafına çok kötülük edeceksin. Ama kötülükle iyilik, aynı hayatın iki kuvvetidir, bizim düşündüklerimiz veya bize uygun olan şeylerse hayatın umurunda değildir.

Onun için ıstırap ve saadet aynı kör rüzgârın iki zıt istikametidir. Gemini elinden geldiği gibi yürüt, yaşa ve öl.

“Bir at hızla soludu. Kozma bir kulağını yere yapıştırdı ve dinledi; sonra, tüfeğine dayanarak kalktı, etrafı keşfe gitti. Toprak ağır ayakları altında inledi. Eli, onun uzaklaşmasını seyretti, yere tükürdü ve aşağı yukarı şunları anlattı:

“– Senin burada bulunman bir tesadüf eseridir. Bu tesadüf olmasaydı, baskı altında inleyenlerden biri, toprağa bağlı bir köle olacaktın. Ta yüreğin isyan edinceye kadar, muhakkak ki, isyan edecekti: Kurt yavrusu efendinin evini beklemek için yaratılmamıştır. Kozma seni ekmiş ve lanetlenmiş kanı yüzünden daima yaptığı gibi bu hareketinin sonucuyla meşgul olmamıştı. Ama bu lanetlilik zaaf gösteren bir şey değildir. O, şeytanın kuvvetiyle boy ölçüşebilecek, onun gibi mesul ve onun gibi ne yaptığını bilen bir kuvvettir. Bir gün biz çamlarla örtülü bir sırtta konaklamıştık, ikimiz de hayatımızdan çok memnunduk; birden bir çoban kavalı işitildi. Zevkle dinledik. Nağmeler yaklaştı, yükseldi, sonra bir kadın sesi işitildi ve bu ses bizi daha çok memnun etti. Kozma sordu: ‘Bu çoban, bir oğlan mı, yoksa bir kız mı?’ Ve aynı anda yer titredi. Biz ayağa fırladık. Önümüzde, elinde mürver ağacından kavalını tutan bir köylü kızı, bizi süzüyordu. Önce bir şey söylemedi, kara ve haşin iri gözleriyle gözlerimizin içini okudu. Yakıcı rüzgârlardan paslanmış alnı, yüzlerimizin tunçluğunu aksediyor gibiydi. Ayakları ve bacakları çatlamış, güneşten kavrulmuştu. Ben, onu görmekten zevk duymuştum. Kozma bir boğa gibi vahşileşti: Çenesi istekle kımıldadı, sakalı titredi. Çoban kızı ellerini arkasında kavuşturdu, ayağını uzattı ve gözlerini cüretle Kozma’ya dikerek dedi ki: ‘Kozma sen misin?’ Kozma cevap verdi: “Ben dostlar için Kozma’yım, düşmanlar için de Kozma’yım!” Kız küçümseyen bir tavırla: ‘O!’ dedi, ‘o kadar övünme: İki Kozma birdir, o da gördüğün gibi kendini kolayca ele verir!’ Sonra bir kahkaha kopararak bize sırtını çevirdi ve çamların arasında bir keçi gibi koştu. O zaman kızın, kolum kadar kalın ve etekliği boyunca uzanan bir saç örgüsü olduğunu gördüm. O akşam, ayın aydınlattığı çam ormanında, bir *Doyna* işitildi, bizim mazimiz gibi eski ve bahar tomurcuğu gibi taze bir *Doyna*. Çok uzaktan geliyordu ve yaklaşmadı. Kozma atını ve tüfeğini bırakarak mürver ağacından kavala doğru arana arana gitmeye başladı, ben de hayvanları gemlerinden tutarak ardından gidiyordum. Ama kaval sanki büyülüydü, çünkü tam yaklaştığımız sırada başka yandan geliyordu. Sonra, şeytan

Kozma‘nın yardımına geldi ve büyü bozuldu. Kozma‘nın izini kaybettim. Kaval artık duyulmadı. O zaman gece, ormanı hüzne boğdu. Hayvanları bir ağaca bağladım ve ayın tekrar görünmesini bekleyerek çubuğumu yaktım. Ay bize çamlar arasından tatlı aydınlığını gönderdiği zaman benim çubuğumu içtiğim patikanın altından geçen beyaz yolda iki ses işitildi. Yüzükoyun yere uzandım ve aşağıya baktım. Kozma, çoban kızını belinden kavramış, saçının örgüsünü okşuyordu. Kozma‘nın ona söyledikleri işitilmeye değer şeylerdi:

Ey güzel Çobanitzam! Arzunun yoğurduğu ve ihtirasın dişlediği meyve. Sana istediği kadar sahip olan güneşe kin besleyeceğim; seni korkmadan okşayan rüzgâra lanet edeceğim, göğsüne bastığın kuzuyu kıskanıyorum, dudaklarının her gün öptüğü kaval olmak isterdim; sadece senin hoşuna gitsin diye tek başıma Potera ile çarpışacağım!

“Hazdan mest olmuş bir halde yavuklu, ondan şunu istedi: *Kozma, bırak Potera‘yı, ayrıl ormandan ve benim ol, yalnız benim!* Kozma haykırdı: *Ah benim zavallı Çobanitzam! Meşe ağacından, karyola altında büyümesini istiyorsun! Yıldırımdan tencere içinde patlamasını istiyorsun! Kozma‘dan yalnız senin olmasını istiyorsun. Bu, senin için gereğinden çok, benim içinse az olur!* Kozma‘nın bu sözleri üzerine, çoban kızının kavalını ayağının altında kırdığını, güvercinin kanatlarını açması gibi kollarını uzattığını ve uzakta daralan beyaz yolda kaybolduğunu gördüm. Kozma, peşine düşmedi, iki parmağını ağzına soktu ve bizim işaret ıslığımızı çaldı. Cevap verdim, oradan uzaklaştık.

“Üç yıl sonra, oradan bir hayli uzaktaki bir ormandan geçiyorduk. Yağmur yağıyordu. Atlarımızın adi yardımıyla gidiyorduk. Ansızın yolun yukarısında bir kadın yol kenarına bir bohça bıraktı ve çalılar arasında kayboldu. Atlarımızı dörtnala sürdük. Bu, bir örtüye sarılmış bir çocuktu. Boynuna asılı vaftiz kâğıdından iki yaşında bulunduğu ve adının Jeremi olduğu anlaşılıyordu. Çocuk ağlamadı, yalnız şaşırdı. ‚Bu herhalde ormanda yetişmek isteyen bir meşe filizi olacak. Onu üstüme alıyorum!‘ Kozma böyle söyledi ve çocuğu heybesine koydu. Seni ateşte kızartılmış etin özsuyuyla besledik. Üç yaşındayken *ploska* ile şarap içiyordun. Altı yaşındayken yüzme biliyordu. Bugün ilk defa tüfek attın. Yarın atın, tabancaların olacak ve kaderinin yolunda gideceksin.

*

“Başlangıçta kaderim pek yüz vermedi bana.

“Sırrın açıklandığı geceden sonra, aradan bir yıl geçmemişti ki, hâlâ hatıralarım, *Potera* ile çarpışmamız oldu. Henüz tüfeğim yoktu. Ama duvara asılı bir *kaçula*yı tabancamla elli adımdan delik deşik edebilirdim. Bir düşman göğsünü delik deşik etmek fırsatını bulamadığımdan, tabancalarımı kaçulalara, aya veya atın kulağı dibine boşaltarak eğleniyordum. Bu kolaydı. Tabancalarımın karşısına düşman göğsü çıktığı zaman daha güç oldu.

Kaçula: Koyun derisinden köylü kalpağı.

“Seret nehri ağzı o zamanlar bizim buluşma yerimizdi. Biraz daha ilerde çalılar sık ve yanabildi; bir gün orada, Tuna üzerinde yarısı para ile, yarısı da talanla ele geçirilmiş güzel bir ganimeti paylaşacaktık. Ama salına Kozma‘nın bilmem nasıl bir zarar vermiş olmasından dolayı bir kaynana gibi garez olmuş bir tahsildar, bizim kokumuzu aldı ve bizi İbrail jandarmasına sattı. İbrail‘den bizi takip için kalabalık bir *Potera* gönderdiler. Çok şükür müfrezenin gelişi bizi baskına uğratıp çevirmek ve yok etmek için çok geç kalmıştı, ama gene en iyi yolları kapayacak kadar vakit bulmuştu.

“Kozma belli bir veya birkaç tabiyeye sadık olmayışıyla tanınırdı. Hem miktarı hiçbir zaman aynı olmayan tehlikeli ve silahlı adamlarla çevrili olduğu da bilinirdi. Bu hal, kalabalık olmalarına rağmen, kanun dışı edilmiş, ya hür yaşamak, ya da hayatlarını pahalı ödetmek arzusunda azimli adamlarla çarpışarak kelleyi koltuğa almaya az hevesli, beş para etmez adamlardan başka bir şey olmayan ücretli askerlerin zihniyetlerini bulandırmaya yeterdi. Kozma‘nın başı için konulmuş olan mükâfata gelince, bunu elde etmenin ne kadar güç olduğunu bilirlerdi.

“Daha öğle yemeğinde tehlikeyi ilk hisseden Kozma oldu. O, atların önsezilerine çok güvenirdi. Bilhassa onunki ve Eli‘ninki nadiren yanılırlardı. Yıllardan beri terbiye edilmiş olan bu güzel hayvanlar uzaktan düşman hemcinslerinin kokusunu alır ve kendilerine has özelliklerle bunu Kozma‘ya haber verirlerdi.

“Ağustos ayında bulunuyorduk. Kaçak eşyanın bölüşülmesi bitmiş olduğundan, sal üstünde Seret‘i geçmek için akşamın gelmesinden başka bir

şey beklemiyorduk. İşte, o sırada Kozma‘nın atı otlamaktan vazgeçerek kulaklarını rüzgâra kaldırmaya, koklamaya ve bazen bir gürültü dinliyormuş gibi, burnunu uzun zaman yere yapıştırmaya koyuldu. Her zaman ve her yerde gözü hayvanından ayrılmayan Kozma, onun kaygılı halini fark etti, kalktı, atının başını okşadı ve dedi ki:

"– Kır atım, güzel kırım, söyle bana, darağacı, sahibinin boynuna yaklaşıyor mu?

"Sonra arkadaşlara döndü:

"– Silahınızı boşaltıp taze barutla doldurun. Tabancalarınızı da.

"Gülüşmeler kesildi. Yüzler ciddileşti. Kozma‘nın indi hükümler verdiğini bilirlerdi, ama yanıldığını görmemişlerdi; doğru görüşlüğü yüzünden onun her şeyine katlanıyorlardı. O, bizim Tanrımız ve efendimizdi.

"Civardaki bir köyün cılız çanları ikindi vaktini çaldı; hareket için her şey hazırdı ki, bir ağacın üstünde bulunan nöbetçi, bir köylünün sürdüğü tek atlı bir arabanın geldiğini haber verdi. Kozma, Eli ile bana bir çalılıkta gizlenmemizi işaret etti. Köylü yaklaştı ve çetenin önünde durdu:

"– Karpuz ister misiniz, yiğitler? İyi karpuzlarım var, diye, ürkek gözlerle etrafı süzerek haykırdı.

"Kozma cevap verdi:

"– Çok güzel ama, ne yazık ki, geç geldin: Yola çıkmak üzereyiz.

"– Bu kadar kalabalıkla ne tarafa gideceğinizi size sorabilir miyim, kusura bakmazsanız?

"– Ne var kusura bakacak: Senin geldiğin tarafa gidiyoruz. Ben de, kusura bakmazsan, sana sorabilir miyim: Yolun ormana girdiği yerde konaklamış istibdat kuvvetlerine rastladın mı?

"– Bir köpek bile yoktu, yiğidim! O alçak musibetlerden bir tanesine bile rastlamadım!

"Kozma inanmış bir tavırla:

"– Ya, öyle mi! dedi.

"Ve bizimkilere döndü:

"– Gördünüz mü talihi, arkadaşlar? Güneş doğmadan fırlayın!

"Sonra, sözde karpuzcuya:

"– Eksik olma, kardeş. Şimdi senden bir rica: Sala doğru giderken, etrafında burada gördüklerinin iki misli adam olan benim gibi bir adama rastlayacaksın. Adı Eli‘dir. İşte ona benim tarafımdan söyle, bütün

adamlarıyla beni takip etsin; sözüne inanmaları için ona dişlerim arasında bükeceğim şu altını göster. Parayı da Kozma‘nın yadigârı olarak alıkoy.

“Sahte köyle kafası kadar ahmakça bir şaşkınlık taslayarak:

“– Kozma sen misin? dedi. Allah senden razı olsun, yolun açık olsun!

“– Eksik olma, Hıristiyan adam.

“*Potera*’nın casusu, Kozma’nın kendisine söylediklerinin hepsini yutarak gitti.

“Araba uzaklaşınca, Kozma sırt üstü uzandı ve haykırdı:

“– Ah, yezit tahsildar, hıyanetini ödeteceğim sana!

“Beni çağırdı:

“– Jeremi, git, bir ağaca çık bak bakalım arabacı yol dönemecine gelince ne yapacak. Gerçekten bir karpuzcu ise, sakalımı kazıtırım.

“Az sonra, geri döndüm ve haber verdim:

“– Adam, arabayı bıraktı, ata bindi, dörtnala uzaklaştı.

“Kozma söylendi:

“– Karpuzlara eyvallah.

“Ve düşünceli kaldı. Adamlar aralarında alçak sesle konuşuyorlardı. Eli, fikrini söyledi.

“– Kaçak eşyayı başımızdan atsak da çalılar arasında saklasak ihtiyatlı bir iş yapmış oluruz herhalde.

“Kozma:

“– Evet, cevabını verdi, yalnız sazları kesip bataklıkta kendimize yol açmak zorunda kalacak olursak, çünkü benim düşüncem şudur: Burada iki yol ve bir patika var. Tutulmuş olsa da olmasa da patika bizi ilgilendirmez, orada kendimizi birer birer koyun gibi boğazlatabiliriz. Demek ki *Potera* yarısı Seret boyunca çıkan yola, yarısı da casusu geldiği yola olmak üzere ikiye bölünmüştür. Bizim bu ikinci yolu tutacağımız haberi komutanı dere boyunu takip eden yoksa, bir kısmını mı çekeceğini ve Seret yolunu korumak için asker sevk edecek. Yalnız, oradaki askerlerin tamamını mı yoksa, bir kısmını mı çekeceğini ve Seret yolunu korumak için ne kadar asker kalacağını bilmek gerek. İşte Jeremi bunu öğrenmeye çalışacak: Hey, Jeremi; hür yaşamaya layık olduğunu bize göster! Seni fakir bir balıkçı çocuğu kılığına sokacağım, yalınayak, başı kabak, elinde bir sopa ile dere boyunca koşacaksın. *Poteraş*ların tuzağına düşünce, soluk soluğa onlara ananın ölmek üzere olduğunu, papaz getirmek için köye gittiğini söyleyeceksin, ama ağlaya ağlaya, yanaklarından yaşlar aka aka

söyleyeceksin, anlıyor musun? Sen ağlamak nedir bilmezsin. Şimdi mızmız bir kadın gibi ağla bakalım!

Poteraş: Potera'yı teşkil eden ücretli askerler.

"Ateşli silahlar ve yatağanlarla ağırlaşmış elliden fazla *poteraş* ormanın ağzında yere uzanmış çubuklarını tüttürürlerken mızmız bir kadın gibi hıçkırarak onların yanından geçtim. Kolaylıkla ağlıyordum, çünkü Kozma ile Eli'nin öldürüldüğünü, esir edildiğini, asıldığını ve benim köle gibi toprağı işlemeye gittiğimi tasavvur ediyordum.

"– Hey! Bacaksız! Böyle ağlayarak nereye gidiyorsun? Yoksa anan mı öldü?

"– Henüz ölmedi, ama ölmek üzere, köyün papazını çağırmaya gidiyorum.

"– Allah günahlarını affetsin! Ama, küçük, söyle bakalım, geldiğin tarafta, köylü kılığında silahlı ve atlı adamlar görmedin mi?

"– Evet, böyle adamlara rastladım.

"– Kalabalık mıydılar?

"– Belki sizin iki misliniz kadar vardılar.

"– Hangi yana gidiyorlardı?

"– Tuna kıyısında başlayan büyük yoldan Galatz'a doğru gidiyorlardı.

"Poteraşların başkanı adamlarına dönerek:

"– Tamam, diye bağırdı. Komutanımız kuvvetlerini o yana toplamakla isabet etti! Ah, ne hoş! Haydutların hepsi gebertilecek! Burada rahatça oturup çubuklarımızı tüttürebiliriz.

"– Hoşçakalın, dedim.

"– Güle güle, küçük. Daha hızlı gitmek için atlarımızdan birine binmek istemez misin?

"– Eksik olmayın, düşmekten korkarım.

"– Ne iş yaparsın sen?

"– Babamla beraber balık tutarım.

"Güneş kırmızımtrak dairesiyle ufka dokunduğu sırada, bütün arkadaşların oybirliğiyle, kafilemiz, düşman kıtası üzerine atılmak, onu dağıtmak ve tüfek seslerine *Potera*'nın büyük kuvvetleri yetişmeden kaçmak niyetiyle Seret boyunca yola koyuldu. Hareket anında, Kozma adamlara dedi ki:

"– İşte sekiz yıldır birlikte ve hür yaşıyoruz, talihimizden şikâyete hakkımız yok, çünkü şimdiye kadar ancak ufak tefek çarpışmaların

üzüntüsünden başka bir şey görmediniz. Şimdi bir kaçımızın burada can vermesi mümkündür. Öyle ama, hatırlayalım ki, hür olarak yaşanmış tek yıl bütün bir köle ömründen yeğdir. Hayatı meydana getiren yılların sayısı değil, ezilmeden yaşanan saattir. Hür adam için, hürriyet olmayan her şey ölümdür, ama sonu olmayan bir ölüm. Bakın çocuğumuz Jeremi'ye, birazdan o bizimle aynı tehlikeye göğüs gerecek; bu çocuğun benim için ne kadar kıymetli olduğunu yalnız ben bilirim, çünkü o bizim kanımızdandır. Hepimiz gibi, tehlike onun da umurunda değil; köleliğe düşmektense ölüme yeğ tutarım.

"Çetenin *Vataf*'ı –ki, Kozma'nın emirleri ve planları gereğince soygun işlerini idare ederdi–, adamları namına cevap verdi:

"– Biz de senin fikrindeyiz, Kozma, ya hür yaşamak, ya ölüm."

"Bu sözleri heybetli bir doludizgin takip etti. Böyle bir çığı ancak bir duvar durdurabilirdi. Hepimizin sırtında göğüslerimizi koyuna, manda derisinden ceketler bulunduğu için kendimizden çok hayvanların yaralanmasından korkuyorduk. Benim yerim kafilenin başında, Kozma ile Eli'nin arasındaydı.

"Bir göz silecek kadar zaman içinde, *poteraş*'ları baskına uğrattık, bunlar neye uğradıklarını anlamadan aceleyle atlarına biniyorlardı. Ormanın alacakaranlığı içinde üstlerine atıldık ve tüfeklerimiz, her tarafı boğan bir dolu yağdırdı. Ağaçlar arasına dağılarak yolumuza devam ediyorduk ki, ardımızdan boşalan tüfekler benim ensemi yaktı ve beni attan aşağı yuvarladı.

"İlk anda ancak bunun farkına vardım.

"Onu takip eden an, benim için ölüm kadar ve kölelik kadar hazin oldu.

"Yerde kendi kanım içinde yatarken, bizimkilerin geri döndüklerini, tabanca ve yatağanlarıyla korkunç bir vuruşmaya giriştiklerini ve sırf benim hayatımı kurtarmak için *Potera*'nın yetişmesi tehlikesini göze aldıklarını gördüm. Gerçekten beni kurtarmak üzereydiler, Kozma'nın, Eli'nin ve Vataf'ın yatağanları *poteraş*'ların kafalarına yıldırım gibi iniyordu, kuruluşa erişmek üzereydim, dizlerime dayanarak ayağa kalktım ve kollarımı uzattım.

"Ama alın yazım başka türlüymüş. O anda yardıma gelen düşman ordusunun nalları altında yer sarsıldı. Cesaret bulan poteraşlar şevkle ileri atıldılar. O zaman, yarı karanlıkta Kozma'nın bana haykırdığını işittim:

"– Kal! Seni kurtaracağım!

“Ve bizimkiler dizgin kırıp kayboldular. Bayılmışım.

....

“Kara bir *poteraş* kalabalığı içinde, *Poteraş*‘ların ruhu ve benim istikbalim kadar kara bir gecenin ortasında, kollarım arkama bağlı bir halde uyandım. Sonra iki meşale yakıldı ve bunların ışığında benim gibi elleri bağlanmış, bizimkilerden ağır yaralı ikisinin getirildiğini gördüm.

“İkisinden biri yolda öldü. Öteki asıldı. Onların akıbetine gıpta ediyordum, benim akıbetim ise, büyük Rum boyarı Arhont Samurakis‘in konağına köle diye teslim edilmek oldu.

*

“Burası, yüksek duvarlarla çevrili ve gece gündüz gerçek birer dev olan Arnavutların muhafaza ettiği tam manasıyla bir kaleydi. İbrail‘le Galatz‘a hemen hemen eşit bir mesafede, Seret vadisine hâkim güzel bir tepenin üstünde bulunan bu kar gibi beyaz konak, gün doğumundan batımına kadar açık duran geniş kapıları, büyük meydanı, masif tahtadan birçok balkonları, şen pencereleri ve geniş saçakları ile herkese güvenlik ve mutluluk sunmak için yapılmışa benzerdi.

“Gerçekten de güvenlik ve mutluluk sunuyordu; ama herkese değil. Her gün şeref kapısı önünde dört atlı, altı atlı ‚postalyon‘lar dururdu. Rumen, Rum ve Türk derebeyler, büyük makam sahipleri veya alelade bahtiyarlar, karılarıyla birlikte burada iner, nakışlı ipekten şahane pelerinlerinin tozunu veya karını silkerler, yerlere kadar eğilerek, etek öpen Arnavut uşakların yaltaklanmaları, eyalet beyi ve venetik, kudretli Arhont Samurakis‘in iltifatları ile karşılanırlardı.

Postalyon: Büyük yolcu arabası.

Venetik: Yabancı, sığıntı.

“Konağa varır varmaz, Arhont‘un huzuruna sürüklendim. Gene bileklerim bağlıydı. Sanki birini öldürmek elimden gelirmiş gibi. Bir asmanın gölgelendirdiği bir sofada tek başına uzanmış olan Arhont, ellerimi serbest bırakmalarını emretti ve beni getiren iki celladı kabaca kovdu, bunlar yerlere eğilerek arka arka yürüyüp çekildiler.

“Birbirimizin gözleri içine bütün samimiyetimizle baktık: O, pek sakin, ben pek kinci. Arhont benim gördüğüm ilk kibar adamdı. Siyaha boyanmış

sakalı hoşuma gitmiyordu, ama uzun endamı saçaklı kaftanının içinde ince ve cazipti. Güzel yüzüklerle süslü eli mükemmel bir tarzda amber çubuğu tutuyordu. Bana sordu ve Rumca cevap verdim:

“– Adın ne senin?

“– Jeremi.

“– Kozma‘nın oğlu musun?

“– Ormanın oğlu.

“Arhont bir usanç ifadesiyle elini kaldırdı:

«– Cesur da olsan, gösteriş yapma! Kendini diri diri yaktırmaya hazır olduğunu biliyorum, ama senden öğrenmek istediğim başka şeydir. Dinle: Sen, darağacına gönderebileceğim bir yaşta olmadığın için, seni özel uşağım yapmak istiyorum...

«– Ne uşak mı? Benim gibi...

«– Evet, senin gibi bir *ormanın oğlunu*. Dur, hepsi bu kadar değil. Senin aracılığınla Kozma‘yı buraya getirmeyi ve onu kendime kahya yapmayı düşünüyorum.

“Bir kahkaha attım:

“– Sen ne saçma şeyler düşünüyorsun, zavallı Arhondum!

“Arhont yerinden öyle bir hopladı ki, çubuğu kırıldı ve divan çatırdadı, ama hemen kendini topladı, kendi kendine konuşuyormuş gibi dedi ki:

“– Bu çocuk benimle senli-benli konuşuyor ve bana zavallı diyor.

“Bana döndü:

“– ... Çaylağım, bil ki ben küstahların dilini kestiririm.

“Bunu söylerken el çırptı. İki silahlı ahmak yerden biter gibi ortaya çıktı.

“Emir verdi:

“– Bana ‚dilsiz‘i getirin!

“Çekildiler ve kır saçlı, deli bakışlı bir adamla birlikte döndüler. Arhont‘un bir işareti üzerine, adam bana dili kesilmiş ağzının boş çukurunu gösterdi.

“Onları gönderdikten sonra, Arhont, bana dedi ki:

“– Gördün mü? Başkaları yanında daha başka türlü konuşmaya çalış. Burada her istediğini söyleyebilecek tek bir adam var. Ben, Arhont Samurakis!

“Tehdidini umursamadan cevap verdim:

“– Sen bir korkaksın, Arhont Samurakis ve ormanda dolaşmadığına isabet ediyorsun: Orada sen her istediğini söyleyemezsin.

“Zorba adam alaycı bir tavırla güldü:
“– Hım! Hım! Hım! Ayı yavrusu sen de! Burası da bir ormandır, orman ve hükümet, çünkü ben istediğimi yaptırabilirim. Üstelik bir tehlike de yok benim için.
“– Uşaklardan ormanınla şeytan götürsün seni!
“– Onlar da sizler gibi kuvvetli adamlardır.
“– Bizler gibi mi? Asla! Onlar, ancak senin çiftini sürmeye elverişli mandalardır.
“– Hepsi değil; benim muhafız kıtam gerçek haydutlardan mürekkeptir ve işte Kozma‘yı, en güzel bakırlarımı, en güzel silahlarımı, halıları, ipeklileri ve en pahalı Hint kumaşlarını aşırarak Macarlara satan o müthiş haydudu bu muhafızlara reis yapmak istiyorum. Neden benim çetemin reisi olmak istemeyecekmişim sanki? Altınlara, güzel elbiselere, güzel kadınlara sahip olacak ve hatta istediği kadar kan da dökebilecek.
“– Beni iğrendiriyorsun, Arhont! Haydi, beni celladına teslim et.
“– Jeremi, dikkat et! Beni kızdırma!
“– Kızmışsın, kızmamışsın, umurumda değil.
“– Görüşürüz bakalım. Sana düşünmek için vakit bırakıyorum.
“El çırptı. İki muhafız iti göründü.
“– Bu çocuğu demirhanede çalıştırın, istediği zaman huzuruma getirin. İşleyeceği suçlar için cezasını yalnız ben tayin edeceğim. Gidin!
“Demirci ustası, iri yarı bir çingeneydi. Bu sabık köle, hürriyetine kavuştuktan sonra daha çok köleleşmişti. Kolları sıvalı, gözleri kırmızı, çıplak göğsü kırçıl kırlarla örtülü olan bu adam, beni müthiş bir nazarla süzdü, kolumu sıktı ve pazılarımı acıttı. Gık demedim, ama kan beynime çıktı.
“– Efendimizin ‚çaylak‘ı bu mu? Ha! Ha! Hâlâ kendini meşe ağaçlarının tepesinde sanırmış gibi görünüyor! Biraz pençelerini budarız burada! Haydi, ‚ayı yavrusu‘, şu büyük çekici al da şuraya, bu kızıl demirin üstüne vur, ama kuvvetli vur.
“Kıskaçla tuttuğu demirin üstüne vurdum.
“– Yok, daha hızlı, hem örsün üstüne iyice eğil!
“Demirhanadeki adamlar gülüyorlardı. Durmadan çevirdiği demirin üstüne daha hızlı vurdum ve örsün üstüne eğildim. Çünkü çalışmaya mecbur olduğumu biliyordum. Fakat çingene birdenbire demirini çekti, çekiç çıplak örse indi, bir yayla itilmiş gibi havaya fırladı ve şiddete alnıma

vurdu, hemen alnımda bir şiş peyda oldu. Etrafımda edepsizce gülüşmeler oldu. Çingene söylendi:

"– İşte zenaat böyle öğrenilir!

"– Ve işte zenaat böyle öğrenilmez! diyerek çekicini göğsünün ortasına fırlattım.

"Demirci, bir hayvan çığlığıyla yere yıkıldı.

"– Koşun, efendimize haber verin! diye haykırdı. Dur, haydut, çıplak sırtına yüz ‚öküz siniri' indireyim de gör.

"Gönderilen adam geri döndü ve resmi bir eda ile:

"– Efendimiz demirciye Jeremi'yi arabacı ustasına vermesini emrediyor.

"Çingene kudurdu:

"– Söylediği bundan mı ibaret?

"Öteki, tevazu ile:

"– Bundan ibaret, dedi.

"Demirci küfretti:

"– Vay anasını be! Bu haydut köpeğin kuyruğunda nesi var ki, bu kadar çabuk efendimizin göğüne giriverdi!

"Arabacı ustasının yanına gittim, ama orada da dikiş tutturamadım. Onun imalathanesi de ötekine bitişik olduğu için, çingene derhal intikam almaya kalkıştı. Ve bana pek kötü bir oyun oynadı. Ben, bir tekerliğin puryasına demir çember geçiren arabacı ustasına yardım ederken, demirci, herhalde arkadaşıyla anlaşarak, soğuk çemberi morarıncaya kadar kızdırılmış bir başka çemberle alelacele değiştirmenin yolunu buldu, bu çemberi elle tuttum ve etim üstüne yapıştı kaldı. Deliye döndüm, çingenenin üstüne atlayarak örsü ayaklarına devirdim.

"Bir ayağı ezildi. Bana da Arhont'un emri üzerine, ‚elbiseli sırta ve deriyi parçalamadan otuz öküz siniri' yemek düştü. Sonra beni hayvanların bakımına verdiler, rahatım fena olmadı, orada kaldım.

*

"İki yıl geçti, iki uzun yıl; bütün bu sürece her sabah uyandığımda yeniden ölmekten başka bir şey yapmadım. Kozma'nın sözlerini hatırlıyordum: ‚Sonu olmayan bir ölüm.' Doğruydu. Hatta atların yanında bulunmak talihi bile beni mesut etmedi, çünkü bunlar karakter sahibi

olmayan, yulafla şişirilmiş, yağ bağlamış, ayakta uyuyan, adeta ahmak hayvanlardı. Bunları seyrederken hareketsiz ve zengin hayatın zihin için kölelikten de beter olduğu sonucuna vardım.

“Gerçekten, atlar gibi, muhafız Arnavutlar da ayakta uyuyorlardı. Yenleri geniş ve yarık yelekleri, ayak bileğinde sıkılmış şalvarları, püsküllü çarıkları, bir kaş üstüne gülünç bir şekilde devrilmiş keçe külahları, işlemeler, gümüş ve altın sırmalar serpiştirilmiş, ötesine berisine gebe kadınları korkutmaya mahsus tabancalar, yatağanlar sokuşturulmuş karnavalı hatırlatan acayip bir sürü elbiseleri vardı. Rahattan ve uykudan aptallaşmış bu koca tembeller bazen çalışırken, beni görünce gelirler, bana hep aynı ahmakça suali sorarlardı:

“– Kovalanan bir hayvan gibi eskiden hep tehlike içinde yaşadın, şimdi burada daha rahat değil misin?

“Onlara şu cevabı verirdim:

“– Bekçi köpeği, kurdun hayatını anlayamaz.

Meşakkat arkadaşlarım olan yarı köleler ne meraklıydılar ne de küstah; günlerini çalışarak, dua ederek ve öbür dünyaya daha iyi bir hayat umarak geçirirlerdi. Onlar acır ve içimden onları küçümserdim.

“Bu sıralarda, Arhont beni üç dört defa yanına çağırarak hatırından çıkarmadığını, oda uşağı olmam için hâlâ rızamı beklediğini söyledi. Kendisine köleliği alçaklığa tercih ettiğimi bildirdim. Son görüşmemizde, red cevabıma rağmen, bana ‚dile benden ne dilersen‘ dedi. Kabul ettim, ama:

“– Kayıtsız şartsız, dedim.

“– Kayıtsız, şartsız; ne istersin?

“– Geceleri ışıklar söndürüldükten sonra, bahçelerinizde tek başıma dolaşmak iznini.

“– Kaçmak mı istiyorsun?

“– Yok, sana söz veriyorum. Çünkü iki yıldır esnaf avlusunda, tavuklarla birlikte yatıp bir ağaç, mehtap yüzü görmemekten, yapraklarda rüzgârın gürültüsünü işitmemekten patlayacağım. Bana öyle geliyor ki, öleceğim.

“– Yarından itibaren istediğini yapmakta serbestsin. Üstelik, yatmak için kendi başına bir kulübeye sahip olacaksın, yemeklerini muhafızların mutfağından alacaksın.

“– Çok güzel, dedim.

“– Sen bundan başka türlü teşekkür etmesini bilmez misin?

“– Ya ne yapayım?

“– Eteğimi değilse bile, hiç olmazsa elimi öpmelisin!

“– Ben ömrümde böyle şeyler yapmadım.

“– Arhont güldü, beni okşadı ve gidebileceğimi söyledi.

“Köleliğimin bu suretle gevşetilmesi, ilk önce içimi bir sevinç fırtınasıyla doldurdu ama, bu uzun sürmedi.

“Asmalar ve şerbetçi otu ile örtülü o sayısız çardaklar, o gül ve leylak kümeleri, o –meşe gibi yayılmış veya köknar gibi dimdik– koca kavaklar da, atlar ve Arnavutlar gibi, kolay yaşamaktan çatlayan uşaklardan başka bir şey değildirler. Bu küçük köle korunun dışında, onu çepçevre kuşatan on beş ayak boyundaki korkunç duvar aşılmaz kitlesini idraksiz bir meydan okuma gibi her yanda gezdiriyordu. Kargalarla serçelerden başka tek kuş yoktu. Rüzgâr –hür adamlara yeryüzünün bütün dilleriyle hitap eden o baş döndürücü seyyah– bu felaket çukuruna inmeye tenezzül etmiyordu; o, yalnız kavakların tepeleriyle, hem de hallerine acıdığını söylemek için konuşuyordu. Hatta ay bile tam başımız üstüne geldiği zaman donuklaşıyor, soluk ışığını bu sahte saadet yuvası üstüne bir veremlinin ıstırabı gibi döküyordu, bu esnada gece bekçileri bir bodrumda imişler gibi kayıtsız dolaşıyorlar, efendilerin ziyafet odasından zevkten kızarmış et parçaları gibi kemanların iniltileri geliyor, bense ağaçların çıplak kütükleri arasında gezinirken duvarın öte yanında olanları düşünüyorum: Kozma, Eli ve özlemi insanı harap eden hatıralar.

“On beş yaşıma basıyordum. Gamlı bir Eylül günü, konakta büyük hareket, uşakların arasında bir kaynaşma vardı: Arhont bir aylık bir seyahate çıkıyordu. Beni çağırdı. Kapalı arabasına binmek üzere, eldivenlerini geçirirken bana fısıldadı:

“– Kaçmaya kalkışmayacaksın; buna imkân yoktu; böyle bir şeye kalkışırsan seni öldürmeleri için emir verdim.

“– Biliyorum, dedim.

“Dört atlı araba yola koyuldu.

“Hemen uşak bozuntularının burunları havalandı, foyalarını meydana vurdular ve ‚kedi evde olmayınca sıçanlar hora teperler‘ sözünü doğruladılar. Oynadılar, tıkındılar, zilzurna oldular. Gerçi evi muhafaza için bir kedi kalmıştı –Arhont‘un yaşlı bir ağabeyi– ama o, artık bir korkuluktan, bir vakitler damlar üstünde fazla cirit atmak yüzünden sıska ve keleş bir hale gelmiş bir kediden başka bir şey değildi.

“İşte Arhont‘un bu seyahati esnasındadır ki, Kozma bana ilk haberini gönderdi. Bir gün öğleden sonra, koz helvası satan ak sakallı ihtiyar bir Türk, büyük kapının yanında durdu, mallarını başına toplanan Arnavutlara satmaya koyuldu. O gün tatil günüydü. Adamlar, her biri bir yanda, dinleniyorlardı. Ben esnaf avlusunu asıl konak avlusundan ayıran bölmenin yanında bulunuyordum. Helvacının kuvvetle savurduğu Alvitz! Alvitz! haykırışları kalbimi hızla çarptırdı. Bölmeye tırmanarak baktım. Evet, yanılmıyordum, bu, yengeç avcısı ve bizim emniyetli adamımız ihtiyar İbrahim‘di. Beni gördü ve samimi dostluk işareti olarak bir elini dudaklarına götürdü. Sonra, parmaklarını yalayan iki sıra muhafızlar arasından inanılmayacak bir cesaretle kendine yol açarak, Türkçe:

Helvacı.

“– Şu çocuğa ne diye bir parça helva götürmeyeyim, dedi. Sizin yemenizi seyrederken ağzının suyu akmıştır!

“Ve bu cüretten şaşkına dönen Arnavutların gözü önünde, bahçeyi zinde adımlarla geçti, bana helvayı uzattı ve yüksek sesle dedi ki:

“– Al, delikanlı, ye!.. Bunu ödeyecek paran olmadığını biliyorum, *ama söylüyorum, gelecek baharda mutlaka* paran olacak!

“Tekrar kapı yanına geldiği zaman, muhafızların reisi, tehditli bir sesle sordu:

“– Gelecek baharda parası olacağını nereden biliyorsun?

“İbrahim serbest bir tavırla:

“– Eh! dedi; bedava olduktan sonra, neden bir çocuğun gönlünü almamalı? Ummak kölelerin de hakkıdır.

“Sonra, helva tablasını tepesine koyup haykırarak uzaklaştı:

“– Alvitz ve umut, acı ağızlar için!

“İbrahim’in *gelecek baharda* sözleriyle şaşkına dönmüş bir halde kulübeme sığındım. Büyülü kelimeler! Bu kelimeler gece, gündüz gözlerimde kurtuluş meşalesi gibi yandı. Ama nasıl kurtulacaktım? Altı saatte bir değişen altı Arnavut nöbet bekliyordu. Daha altmış Arnavut da iki yatakhanede istirahat ediyor, eğleniyor veya uyuyor, elde silah, hep birlikte dışarı uğramak için bir tehlike işaretini bekliyordu. Kozma, yanındaki otuz kişiyle böyle bir orduya hücum etmeye nasıl cesaret edebilecekti?

“Ay sonunda, konağa bir haber geldi, İstanbul’da bulunan Arhont bir ay sonra gelecekti, bu ikinci ayın sonunda büyük şatafatla çıkageldi.

“İşin şatafatı şuradaydı ki, yalnız gelmiyordu, yanında bir kadın vardı.

“İki sıra üzerine dizilmiş bütün ücretli askerler, zırhlı kapı ile *pridvor* arasında bir çit teşkil ediyordu. Arhont’la sevgilisi ıslak ve karanlık bahçeden, hükümdarlar gibi gülümseyerek geçerlerken, yetmiş tabanca onar onar patlayarak, masum kurşunlarını sonbaharın hüzünlü semasına kusuyordu. Bölmenin ardında, biz kurbanlık koyunlar, tahta aralıklarına gözlerimizi yapıştırmış, gözetlemekle meşguldük, fakat bir şey görmek mümkün olmadı.

“Hemen ertesi gün, efendimizin getirdiği kadının padişahın haremini dolduran üç yüz *kadın ağasından* biri kadar güzel olduğu ağızdan ağıza dolaştı. Bundan sonra, üç gün ortalıkta tıs çıkmadı. Dördüncü gün –Kasım ortasının soğuk ve güneşli bir günüydü– tertemiz yıkanmak, bayramlık elbiselerimizi giymek ve büyük, küçük, hepimiz, şeref avlusunda toplanmak emrini aldık. Öğleyin orada toplandık. Etrafımda sükût ve ürkeklik. Bizim kitlemizin dışında, Arnavut muhafız kıtası.

“Bir kavas, kapının iki kanadını açtı. Saadetten parıldayan Arhont, kadının kolunda göründü ve ikisi avluya hâkim olan *pridvor*’un parmaklıklarına kadar ilerlediler.

“Arhont’un sırtında kolları ve etekleri altın sırma işlenmiş gök mavisi bir pelerin vardı. Kadın, bir hermin manto giymişti; başında elmas bir taç vardı. Saçları, kaşları, kirpikleri ve iri gözlerinin bebekleri abanoz rengiydi. Teni esmer ve mattı.

“Arhont, bize pek bozuk bir Rumence ile hitap etti:

“– Kolumda gördüğünüz güzel prenses benim nişanlımdır, on beş güne kadar karım olacak. Bugünden itibaren de sizin efendinizdir. Cenapları sizin memleketinizdendir, adı Floriçikadır. Cenapları yanında kendi milletimi unutarak onun milletini seveceğim. Rumen olacağım. Haydi, üç gün istirahat edin, iyi yiyin ve sıhhatine şarap için!

“Hayvani bir uğultu havayı doldurdu ve haykırmalar işitildi: ‘Yaşasın Cenapları!’, ‘Bahtiyar Olun!’, ‘Sağlığınıza dua edeceğiz!’.

Romence: Küçük çiçek.

“Birçokları yüzükoyun yere kapanıp, toprağı öptü. Diğerleri, sevincinden ağladı, biçareler. Ve sürü, daha iyi bir lapa ile doldurulmuş yemeklerinin başına koştu, adam başına ayrıca çeyrek litre kokmuş rakı ile, pek neşe verici olmayan bir desti şarap ilave edilmişti. Yalnız istirahat kıymetli oldu, ama o da tebaalarından çok Arhont’un işine yaradı, çünkü, üç gün sürece,

köleler efendilerinin iyiliğinden bahsedip, onun için dua etmekten başka bir şey yapmadılar.

*

“Bu ihsan ve ikramın ertesi günü, akşam geç vakit, kavas gelerek, beni efendisinin çağırdığını söyledi.

“Alçak tabanlı, zemini ve duvarları baştanbaşa Rumen halılarla döşenmiş küçük bir odada, Arhont’la Floriçika, iki büyük ayı postu üzerine uzanmış, kırmızı ipek kadife yastıklara başlarını dayamış, yemeklerini hazmetmekle meşguldüler. Gümüş bir şamdanda balmumundan dört mum gösterişsizce yanıyor ve Türk kahvesiyle Şark tütünü rayihalarına bir bal kokusu ekliyordu. Dış odayı bir köy sobası ısıtıyordu. Her yanda karmakarışık yastıklar ve tabureler vardı.

“Hür bir adam gibi kabul edildim. Mesut çift, nargilelerini içmişti, ben içeri girince, beni adeta tek bir sesle selamladılar:

“– Akşamlar hayrolsun, Jeremi.

“Floriçika mükemmel Rumca konuşuyordu.

“Güzelliğine hayran oldum. Bu, tam açılış devresinde bir devedikeni çiçeğiydi. Keçi bileklerini andıran ayak bileklerini meydanda bırakarak portakal rengi kaşmire, latif bir şekilde sarılmış vücudu hem kalenderlik, hem de vekar ifade ediyordu. Uzunca yüzünde hiçbir düzgün izi görülmüyordu; ense tarafı parlak olan saçlarında hiçbir yapmacık yoktu. Bana tuhaf, adeta duygulanmış bir nazarla baktı. Açık gözlerinin sabit bakışları beni cezbettiğini hissettim.

“Orhont:

“– Jeremi, dedi, talihin varmış; nişanlım, senin macerana alaka gösteriyor. Anneni tanıyıp tanımadığını öğrenmek istiyor. Kendisine cevap ver ve nazik ol!

“– Ben ormanın oğluyum... Ne anamı, ne babamı biliyorum... Beni Kozma büyüttü.

“Floriçika, boğazında bir düğümü önlemeye çalışır göründü. Titrek, ama tatlı ve ahenkli bir sesle beni sorguya çekti:

“– Seni Kozma’ya kimin verdiğini biliyor musun, Jeremi?

“– Bilmiyorum. Beni, iki yaşında iken ormanda bulmuş heybesine koymuş ve et suyu ile beslemiş.

“Benim bu cevabım üzerine, garip bir şey oldu. Floriçika, bir deniz kızını andıran vücudunun tek bir hamlesiyle, yüzükoyun kapandı, yüzünü yastığa gömdü ve hıçkırdı. Arhont, üzüldü ve bu sahne canını sıktı:

“– Ne var, şekerim? Niçin ağlıyorsun?

“Bana dönerek:

“– Gidebilirsin, dedi.

“İki gün sonra, yeniden aynı saatte, aynı odaya çağırıldım.

“Floriçika, biraz solgundu ve bana nazik bir tavırla gülümsüyordu. Arhont, elleri geniş bir hırkanın ceplerinde, memnun bir tavırla dolaşıyordu. Bana dedi ki:

“– Bak, Jeremi; nişanlım seni, yalnız kendi hizmetine bakacak özel uşağı yapmak istiyor.

“Kadın sevimli, ama ciddi bir tavırla:

“– Evet, Jeremi, dedi; bana hizmet etmek ister misin?

“Kızarak:

“– Madam, dedim, Arhont’a çok önce de söyledim ki, herhangi bir kimsenin uşağı olmadansa ölmeyi tercih ederim.

“Tatlı bir sesle:

“– Ama sen, bir... Ormanın oğluna layık itibarlı muamele göreceksin.

“– Sizin itibarınıza ihtiyacım yok; hem her şeyi bilmek isterseniz, sizden nefret ettiğimi de öğrenin. Sizler, benim düşmanlarımsınız.

“Arhont, bir şey söylemek istedi; kadın engel oldu ve bana sordu:

“– Ben de senin düşmanın mıyım, Jeremi?

“– Evet, sen de. Sen hür adamları öldürmek isteyenlerin karısısın. İki yıldan fazladır beni ne hakla burada kapalı tutuyorlar, halbuki ben, başka tarafta Kozma ile beraber yaşamak istiyorum.

“Kadın başını eğdi ve alnını eline dayadı. Arhont, şiddetle haykırdı:

“– Ben kimseyi öldürmek istemem, ama Kozma ile çetesi haydutturlar!

“– Sen, uşağın olmayı kabul etmeyen insanlara mı ‘haydut’ adını veriyorsun? Yoksa, dünyanın sırf senin keyfin için yaratıldığını mı sanıyorsun?

“Arhont, sevgilisine döndü:

“– Sevgilim, bu inatçıdan hayır olmadığını sana söylemedim mi?

“Beni gönderdiler. Bu, Arhont’un beni uşak yapmak için giriştiği son teşebbüs oldu.

“Şiddetli bir kış... Uyuşukluk... Ağaçlar, çardaklar, kırağı ve karın altında bükülüyordu. Konak hüzne bürünmüştü, ama bu hüzün yalnız mevsimin şiddetinden değildi. Arhont’un sadık hizmetçileri, onun mahrem hayatının bir cehennem haline geldiğini, Floriçika’nın kendisini için için kemirdiğini ve her gün aralarında şiddetli kavgalar olduğunu, bize haber verdiler. Böylece şenliklerden eser görülmeyişinin ve herkesin beklediği nikâh ve düğünün balığın kavağa çıkmasına bırakılışının sebebini anlamış olduk.

“Bir akşam rüzgârın şiddetle sarstığı kulübemde oturuyor ve şehevi bir acı hissiyle yanan dalların alevini seyrediyordum. Daha o zamanlar olgun yaşta bir erkek gibi muhakeme ediyor, hayat hakkında, daha sonraki tecrübelerimin aşamadığı bir açıklıkla hüküm veriyordum.

“Böylece gözlerim alevlerin titremesine dikilmiş bir halde, muhakemem durumumu soğukkanlılıkla gözden geçirdi: Kozma’nın geçici bir zevki yüzünden binlercesi arasından bir zevkin ürünü olarak dünyaya gelmiş olduğunu görüyordum. Ve Kozma’dan nefret ediyordum. Kaçak eşyayı bırakıp sazlıklar arasından kaçmayı teklif eden Eli’nin düşüncesine uymak daha akıllıca bir hareket iken, sırf Kozma’nın *Potera*’ya meydan okumak arzusu yüzünden bir sürü it arasında yavaş bir ölümle ölmekte olduğumu görüyordum. Bu düşünce beni Kozma’dan soğuttu. Şimdi, çok daha acı bir his beni kemiriyordu: Kozma’nın benim mahpusluğumdan yeter derecede üzülmediği ve başkalarının akıbetini umursamadan, canının istediği gibi kendi hayatını da hiçe sayarak hür ve mesut yaşamasına devam ettiği şüphesi. O zaman, Kozma’ya düşman kesildim.

“Acı bir tiksinti duydum. Artık hayatın manası kalmamıştı. Mahsus veya hür orman, zevk veya ıstırap, bana aynı derecede saçma şeyler gibi göründü.

“Benim yaşama arzum gibi, dalların ateşi de yavaş yavaş külleniyordu. O esnada, *kulübe*’min kapısı açıldı ve Floriçika göründü.

“Başını örten ve yüzünü bir güney Madonnası gibi açık bırakan şalın üzerine yakası kaldırılmış tilki derisinden bir *şuba*’ya sarılmıştı. Fersiz gözleri ve yüzüne nakşolunan ıstırap bana dokundu.

“Üstündeki karları siktikten sonra, kadın yatağımın kenarına kendini bıraktı... Ona tahta sandalyemi vermek istedim... Bir şey söylememişim gibi sustu ve bana baktı... Ben de ona baktım... Uzun uzun bakıştık... Sonra, ona

arkamı çevirdim ve artık dikkat etmedim; onu unutmuştum. İnsan on beş yaşında bulunur ve mahpeste yavaş bir ölümle ölürken tilki derisinden şuba içinde güzel bir güney *Madonnası* ne ifade eder?

“Biraz sonra, en ince kadifeden daha ince iki el yanaklarımı tuttu. Floriçika, Allahın kendisine ilham sözlerle, gökten gelen bir sesle inledi:

“– Ormanın oğlu!.. Aşkın oğlu!.. Sen, serap mahsulüsün. Güzelsin; zekisin, mağrursun ve ölümü köleliğe tercih ediyorsun... Yüksek duvarların arasında bir kulübe içinde soluyorsun, halbuki meşelerin dağda yükselttikleri duvarsız saraya layıksın... Gözlerin sefil bir dal ateşine dalmış, halbuki ormanların yangınını seyretmeliydi... Kartalların kanat gerdiği yüksekliklerden bir ahıra düşmüşsün... Ama belki böyle olması yerindedir; çocuklar çok kere ana, babalarının günahlarını öderler.

“– Çocukların ana, babalarının günahlarını ödediklerine inanan büyüleyici kadın, sen misin?

“– Ben, *tam saadeti* aramış olanım, açık gözlerini güneşe dikerek hayal kurmak istersen, gözlerini yakmış olanım!

“Rayihalı bir nefes yüzümü okşadı, hummalı dudaklar alnımı öptü ve Floriçika geldiği gibi, gizlice kayboldu.

“Ateşim söndü... Kulübe’ye karanlık çöktü.

*

“Güzel bir Mart sonu... Yere uzanmak, esnemek ve çayır kuşunu dinlemek arzusu. Fakat Arhont Samurakis’in konağında çayır kuşundan eser yoktu. Toprağın içinde kaynaşan hayvancıklardan; hep birlikte veya sıra ile yellenen kölelerden, atlardan ve Arnavutlardan bizzat Arhont’a ve onun Floriçika’sına varıncaya dek, bütün yaratıklar inlerinden çıkarak dışarda kımıldamak ihtiyacını duyuyorlardı. Arhont, pek yerinden kımıldamazdı, yalnız mısırla beslenmiş domuzlar gibi, sık sık müthiş surette yellenirdi, zira pridvorda açık harada serilmiş bir minderin üstünde öğle uykusu çekerek yemeğini hazmederdi. Yarı kapalı gözleri, ardına kadar açık duran ve silahlı devleri tarafından muhafaza edilen büyük konak kapısına dikili dururdu. Floriçika çevreler işlerdi, ben de, yanı başında, ona dağdan, ovadan, yaşamak arzusu veren her şeyden bahsederdim, zira, kulübemde soğuktan titreye titreye nihayet bir Arhont kapatmasına arkadaşlık etmek ve

bir konakta yatmak yeğ olduğunu anlamıştım. Evet, razı olmuştum: Sırtı bir kaşağıyla fazlaca ovalanınca insan hemen daima razı olur.

“Ama ben, kimseye hiçbir hizmette bulunmuyordum. Küçük bir Arhont gibi yaşıyordum, bu hal Arnavutları çileden çıkarıyor ve köleleri şaşırtıyordu.

“Arhont, gevezeliklerimi zevkle dinliyor, bana karşı hoşgörü gösteriyordu.

“– Söyle bakayım, Jeremi; Kozma, benim *Potera*‘mdan korkmuyor mu?

“– Senin *Potera*‘n onun umurunda bile değil.

“– Ama ne de olsa bir gün yakayı ele verecek, o zaman müthiş Kozma, darağacıyla benim uşaklığımdan birini tercih etmek zorunda kalacak.

“– Sana uşaklık etmez o; darağacını tercih eder.

“– Ne yaman herif! Peki benim gibi bir asılzadeye hizmet etmek neden bu kadar güç olsun? Tek kendisini maiyetimde bulundurmak için ona hür adam muamelesi ederdim.

“– Arhont, hür adamların efendileri yoktur, efendiler de maiyetlerinde hür adamlar bulunduramazlar; böyle bir şey karpuzu şişeye sığdırmaya kalkışmak olur.

“– Pekâlâ, öyleyse onu asacağım.

“– Yakalayabilirsen...

“Nemli topraktan güneşin sıcaklığı altında buharlar yükseliyordu. Kapının çerçevesi içinde iki adam göründü. Bunlar, memlekette sık sık rastlanan, manastırları için sadaka toplayan Kudüslü veya Aynarozlu seyyah rahiplerdendi. Arnavutlar gibi iri ve sağlam yapılıydılar, saç ve sakalları uzun ve kıvırcıktı, tunç rengi yüzleri, kestane rengi yırtık cübbeleri, çamurlu çizmeleri vardı. Heybeler yüklenmişlerdi. Birinin koltuğu altında içine para konulan mühürlü ve kilitli demir kutu vardı; öteki, daha büyüğü, sadakaları ve dindar sadaka sahiplerinin isimlerini kayda mahsus defteri taşıyordu. Beriki, *Pridvor*‘da Arhont‘u görür görmez yüksek sesle Rumca haykırdı; ve onun sesini işitir işitmez Floriçika‘nın benzi attı. Ben Kozma ile Eli‘yi tanımıştım:

“– Cömertliğiyle pek ünlü Arhont Samurakis‘e Allah ömürler versin! Rumen ülkesinin en faziletli kadını olan asil zevcesi bahtiyar olsun! Bütün ömürleri Cenabı Hakka hamdü sena ve ölülerin ruhları için dua ile geçiren biz fakir rahipler, kapısını çalan her yoksula türlü ikram ve ihsanda

bulunduğunu bildiğimiz büyük Arhont‘tan eteğini öpmek saadetinden bizi mahrum etmemesini niyaza geldik.

“Rahiplerin ziyaretlerine alışık olan muhafız, lakayt kaldı ve hatibin dev boyunu hayranlıkla seyretti. Arhont, koltukları kabarmış ve gülümser bir tavırla ayağa kalktı:

“– Hoş geldiniz, muhterem *Kalogeri*‘ler! Buyurun.

“Kozma ile Eli kendilerinden hiç ummadığım bir riyakârlıkla Arhont‘un ayaklarına kapandılar. Onlara yakından baktım: Tanınmayacak bir hale gelmiştiler. Bana manalı bir göz işareti yapıp, bıyığını oynatarak, Kozma atıldı:

“– Kendisini selamlamayı unuttuğum için sevgili oğlumuzdan kusurumun bağışlanmasını dilerim: O da bahtiyar olsun. Allah ona babasının aklını, uzun ömürler ve Samurakis adını asırdan asıra ulaştıracak varisler ihsan etsin!

“– Temennileriniz için teşekkürler, yiğitlerim! Üç gün müddetle benim misafirlerim olun, size hürmette kusur edilmeyecektir. Hangi manastır için sadaka topluyorsunuz?

“Güneşle karşılaşmış gibi gözlerini çeviren Floriçika‘ya yer gibi bakarak, Kozma:

“– Aynaroz‘da Ay-Gerasim manastırı için, dedi.

“Arhont kahkahayla güldü:

“– Garip şey, hiç sizin gibi rahip görmedim: İnsan sizi ömrünüzü riyazet ve dua ile geçirenlerden değil de, bir sığırı birden yutan ve derelerle şarap içenlerden sanacak!

“– Bizim en iyi gıdamız kendimizde taşıdığımız Ruhül-Kudüs‘tür!

“– Gerçek bir mucize! Ruhül-Kudüs‘ün bu derece besleyici olduğunu bilmiyordum. Şu halde para neye yarıyor?

“Kozma:

“Ey Arhont! diye haykırdı. Cenabı Hakkın adına mabetler inşasına ve bunların bakımına; kandillerde yanan zeytinyağına, mumlara, tütsülere, bir de din uğrunda can vermişlerin sırmalı elbiselerine, –ruhumuzun selameti için elzem olan– bunca mukaddes şeylerin tedarikine yarıyor!

“– Öyleyse, ruhumuzun selameti için size dört düka bağışlıyorum.

“Ve altunları Eli‘nin tuttuğu kutunun deliğinden attı; sonra, defteri alarak oraya ismini yazdı.

“Sadaka verenlerin imzalarını okurken:

“– Vay! dedi; *Kırk-Serdar* Mavromihalis‘e Arhont Kutzarida‘ya gitmişsiniz: Bunlar size onar *zlot* mu verdiler? Ne pintilik?

“– Gerçek bu, cömert Arhont! Herkes cennette kendine layık olan yeri satın alır.

“– Onlarınki pek rahat olmayacak!

“– Amin! Yalnız sizin maruf adınız manastırımızın mihrabında mermere altın harflerle hakkedilecektir. Bu mihrabın üstünde Ay-Gerasim‘in ikonası vardır ki, yirmi dört kırat atından dökülmüş olan elbiseleri otuz kilo gelir. Size minnettarlığımızı göstermek için, bir *kirya kodromion* okuyacağım.

Yunanca pazar duası.

“Üç adım gerileyerek, –göğsü kabarmış, sakalı rüzgârda uçarak, gözleri ateşli– Kozma yüksek sesle başladı:

“– İnsan yeryüzünde bir kere yaşar! Yeryüzü bizimdir. Allah, onu bizim için yaratmıştır! Ağacın yemişi ve gölgesi bizim içindir. Güneşin ışığı, üzümün suyu, koyunun eti bizim içindir. Çam ormanları ve bunların göğüsleri rüzgârda sertleşmiş, cesur bakışlı ve ölçüsüz arzulu *çobanitza*‘ları bizim içindir. Gözlerimizin önüne serilen her şey bizim içindir, her şeyden nasibimizi almalıyız. Fakat veya iki sıra dişiyle ısırabileceğinden ziyade alanlara! Hemcinsleri o şeyden mahrum olurlar ve Allah gazaba gelir. O zaman, Allah duvarları billurdan saraylara veba gönderir; kalelerdeki mahpusları salıverir, bunlar parlak şehirleri ateşe verirler; ve Allah, asılzadelerin, dişine kadar silahlı uşaklara muhafaza ettirdikleri yatak odalarında, gece yarısı, dağ haydutlarını; yerden biter gibi ortaya çıkarır!..

“Arhont ayağa kalkarak:

“– Kes, diye haykırdı, bu kirya kodromionu sevmedim!

“Ve bana hitap ederek:

“– Hadi, Jeremi; bu Kalogerileri kışlaya götür! Daha ziyade, haydutları daima yenmeleri için silahlarımı takdis etsinler!

“Merdivenlerden indim, heybeleri sırtında iki rahip beni takip ediyordu. Arkamızdan Arnavutlar sıralandılar. Kışlaya varınca uşak bozuntuları rahiplerin etrafını sardılar:

“– Aynaroz‘un mukaddes hatıralarından sizde var mı? Muskalarınız? Nazarlıklarınız var mı?

“Kozma heybeleri karıştırarak:

“– Hepsinden bizde var, dedi. İşte, Ay-Gerasim‘in kandilinde yanmış ve acıyan yer üzerinde sürülür sürülmez bütün hastalıkları iyi eden yağ... İşte

deniz balıklarının karnında bulunmuş mercan; bunu koynunda taşıyan her kadın aşık olur... İşte peygamberimizin üzerinde can verdiği haçtan yontulmuş mübarek tahta; bu haydutların kurşunlarına karşı en iyi tılsımdır. Sonra, sedef, fildişi haçlarım ve...

“– Verin bize! Yağ verin, mübarek tahta verin, mercan verin. Aynaroz haçlarından verin!

“Muhafızlar, ellerinde para, bunlardan satın almaya koşuşuyorlardı. Kozma da onlara mucizeli saçmaları dağıttı.

“O akşam kışlada yenilen yemek unutulmaz bir şey oldu. Arhont‘un dostça kabulü yüzünden itibarı zaten epey yüksek olan Kozma, egzotik cerbezesi, Aynaroz‘a ait hoş fıkraları, hatta pek az dindarane olan latifeleri ile Arnavutlara kendini daha çok sevdirdi. İlk defa olarak muhafız kıtası alçakça rolünü bırakarak insanlaşıyordu: Bol bol gülüyordu.

“Yemekler birbirini takip etti. Şarap sel gibi aktı. Neşe ve cümbüşün en yüksek mertebesine varıldığı zaman, Kozma ciddileşti ve dedi ki:

“– Çocuklarım! Daha ileri gitmeden önce, vazifem şunu hatırlatmamı emrediyor: Efendimiz, silahlarınızın haydutları yenmesi için, bütün silahlarınızı dışarı çıkararak, Arhont‘un pencereleri altına yığmalısınız, orada, gökte ay görünür görünmez onları takdis edeceğim. İlkin bu angaryayı yapalım, silahları dışarıya çıkaralım. Sonra size benim *Sakız mastika*‘sından tattıracağım.

“Rumlar çılgına döndüler:

“– *Sakız mastikası* mı? Sizde ondan var mı? Ey sakız! Ey *Homeros*’un vatanı! Ey eşsiz mastika, bizim için ne nimet!

“Bir sigara içmek için gerekenden daha kısa bir süre içinde, tüfekler, tabanca ve yatağanlar Arhont’un pencereleri altına karmakarışık bir halde yığıldı.

“Gürültüyü duyan Arhont, pencereyi açtı:

“– Bu şamata ne oluyor?

“Kozma:

“– Takdis için, dedi.

“– Hay Allah müstahakını versin! Çok güzel, takdis için, ama, bütün çakmak taşlarını ve tüfeklerin horozlarını berbat edeceksiniz!

“– Hiç korkmayın, Arhont! Bir kere takdis edilince tüfekler, barut yerine talaş doldursanız gene patlar!

“Bu latife herkesi güldürdü.

“Sonra şunlar oldu: Kışlaya dönünce, Kozma heybelerden okkalık iki büyük ağaç desti çıkardı:

“– İşte mastika, Sakız memleketinin gözyaşı! Her birinize ancak birer yudum düşecek, ama bu kadarına da şükretmeli, çünkü Allah, sakız rakısından dereler akıtmak istememiş. Haydi, getirin çanakları.

“Ve her çanağa bildirdiği gibi, cimrice küçük birer miktar döktü. Sonra, iki desti Kozma ile Eli’nin elinde, çanaklar taşlar üstünde, haykırdılar:

“– Ortodoksluk şerefine! Arhont’la muhafızlarının sağlığına! Silahların zaferine, *Eviva!*

“– *Eviva!*

Yaşasın.

“Rakılar içildi.

“Kozma:

“– Şimdi mastikanın artanını nöbet bekleyenlere verelim, dedi.

“Çıktık. Dışarda kolumu tuttu:

“– Koş, iki dolu kucak yonga, bir o kadar odun, bir teneke zeytinyağı getir, hepsini silahların yanına koy!

“– Ama...

“– Hiç korkma! Her şey bitmiştir. Artık bizim için işin en kolay yanı kaldı.

“Cehennemi gece, tabiatın en güzel yeniden uyanış devresinde kanlı gece... Ağaçları kökünden sökecek kadar kuvvetli yetmiş adam yıkılan sütunlar gibi sağa sola devriliyordu. Kışlada, iki uzun, uçsuz bucaksız yatak vücuda getiren halılarla örtülü iki sıra tahta dizisi üstünde ve yerde, hayattan kam almak için yaratılmış insan vücutları, iğrenç yemek artıkları ve kusmuklar içinde ağızları köpürmüş, gözleri yuvalarından fırlamış, çırpınarak kıvranıyordu. Haykırmaları ölüleri bile uyandıracak kadar şiddetliydi. Nemli, yapraksız kavaklar dehşetinden ürperiyor gibiydi. Konağın iç kapısı yanında, uğursuz mastikayı içmeye yanaşmamış iki haşin Rum, bıçaklanmış olarak, kendi kanları içinde yatıyordu.

“Kozma zeytinyağı tenekesini odunlarla yongaların üstüne boşalttı ve ateşledi. Alevler, silahları sardı. Arhont’un odasının pencereleri ışıldadı. Arhont’un yatak odasına girdik.

“Yatakta, Floriçika’nın yanındaydı, kadının yüzü kireç gibi bembeyazdı. Bizi cellatlar gibi dimdik karşısında görünce, Arhont bir kabusun kurbanı olduğunu sanarak gözlerini ovaladı. Sonra doğrularak bağırdı:

“– Bu ne demek? Nasıl girdiniz içeri? Hem neden?

“Kozma tabancasını çıkararak:

“– Bu da Ruhül-Kudüs’ün bir mucizesidir, size *Kiryakodromiyon*’un sonunu söylemeye geldik.

“– Haydutlar!..

“– Size demiştik ki; ve Allah, asılzadelerin, dişine kadar silahlı uşaklara muhafaza ettirdikleri yatak odalarında, gece yarısı, dağ haydutlarını yerden biter gibi ortaya çıkarır, –hatırlıyor musunuz–, Arhont?

“– *Hey! Arvanitakiya!* Silah başına!

“– ... Ve o zaman asılzadeler nafile yere imdat çağıracaklar! O zaman öğrenecekler ki, başkalarının kuvvetinden gelen her şey, onların kuvvetiyle birlikte mahvolur.

“– Kimsin sen, melun Kalogero? Rahip olmuş bir haydut mu?

“– Hayır, Arhont! Her zaman haydut kalmış bir rahip.

“Kalarasi şosesine doğru dikine inen yolda ve bu zifir karanlık gecede, dört at birbiri ardınca, güçlükle ilerliyordu. En başta, Kozma, Floriçika’ya diyordu ki:

“– ... Yeryüzünün bütün rüzgârlarının kamçıladığı memelerin sertleşecek... Vücudun çağlayanlarda yıkanacak, güneşte kuruyacak, kır çiçekleri kokularını ona sindirecek... Kozma seni sevecek..

“Sonra hayvanını durdurup, Arhont Samurakis‘in baştanbaşa alevler içinde olan konağına bakarak zalimce mırıldandı:

“– Bir engerek yuvası daha eksildi.

*

“Bütün bir hafta, Jalomitza ile öbür derelerin kıyısından giderek, yollara çıkmaktan çekinerek durmadan güneye doğru indik. Hayvanların nalları tarlaların yaş toprağına ıslak ekmek içine batar gibi batıyordu. Durmadan yağan ince bir yağmur bazen bizi, saatlerce, iki çadırımızın altından dışarı çıkartmıyordu. Böyle zamanlarda neşemiz kaçıyordu. Ama güneş tekrar görünüyordu, sıcak Nisan rüzgârları paltolarımızı şişiriyordu; hemen neşemiz yerine geliyor ve kabımıza sığamıyorduk.

“Çoban kılığına girmiş olan Eli, köylerden ekmek ve şarap tedarik etmeye gidiyordu. Tavşan avlıyorduk. Geceleri çalılıklar veya sazlar arasında

gizleniyor, sıra ile nöbet bekliyor ve çadırların önünde yanan ateşe göz kulak oluyorduk.

“Kozma, bütün yol boyunca, Arhont‘un konağında geçirdiğim hayat hakkında bana hiç sual sormadı. Gece, gündüz Floriçika ile meşgul oldu. Buna canım sıkıldı.

“Bir mola sırasında Eli‘ye sordum:

“– Bari bu iki yıl içinde benim sonucumu hiç merak ettiği olur muydu?

“– Pek az.

“– Öyleyse çok kalpsizmiş!

“– Hayır, kalpsiz değildir; ama onun cömertliği şarabın sarhoşluğu gibidir: Yalnız yanında olanları ısıtır. Isıtır ve dondurur: Bu, Kozma‘nın iki ayrı cephesidir.

“Eli‘nin boğazına bir şey tıkanmış gibiydi. Sesini güçlükle işitiyordum. Keyfi daha yerinde olan Kozma‘nın sesi, yanı başımızda, çadırı içinde bağırıyordu:

“– ... Sen, ey Floriçika, sen, en çok sevdiğim kadın olacaksın...

“Eli, mahzun bir tavırla gülümsedi. Gözleri ayaklarımızın dibinde yanan ateşi yansıtarak karanlıkta parıldadı.

“Elimi yakalayıp sakalını göğsüme yaslayarak boğuk bir sesle:

“– Jeremi! dedi. Kozma bir iblistir! Kadına söylediklerini işitiyor musun? Kendilerine aynı şekilde aşk ilan ettiğini işittiğim kadınlar bir sürüdür. Bir defasında bile yalan söylediyse ve samimi olduysa, Allah belamı versin! Evet, hepsiyle bir kumru gibi aşık ve munisti; güneşten kavrulmuş bir toprağı ıslatan yağmur gibi cömert. Gene hepsine karşı bir erkek kedi gibi nankör davrandı, onların gözyaşları karşısında Azrail kadar hissiz kaldı. Dinle, Jeremi; sana anlatacağım şu hikâyeyi dinle. Daha iyi anlayacaksın:

“– *Potera* ile yaptığımız ve senin esir düştüğün çarpışmadan bir yıl kadar sonra, Moldavya‘dan çok uzaklara, hain bir derebeyinin zulmü altında inleyen bir eyalet ahalisinin intikamını almaya gittik.

“Usulümüz üzere, Kozma, adamlarımızdan ayrıldı, ikimiz seyyar *markitan*‘ların kılığına girerek bir akşam zorbanın konağına geldik. Muhafızları, Moldav ülkesinin derebeyliklerini kırıp geçiren çok cesur bir *hayduk*u tepelemek için teşkil edilen *Potera*‘nın mevcudunu takviyeye gönderilmişti. Aldığımız malumat şöyle diyordu: *Konakta yirmi kadar korkak uşak bulacaksınız, bunları bağlamak için size yardım edilecektir*. Gerçekten konakta bulduğumuz bundan ibaretti, ama bağlamaya gelince,

daha çok bunun tersi oldu, çünkü yükümüzü yere bırakır bırakmaz, saf yürekli, gözleri büyülü bir köylü kızı gelip Kozma‘nın gönlünü çeldi ve tasavvurlarını alt üst etti. Daha o akşam, bizi geceyi içinde geçireceğimiz bir saman kulübeye götürürken, Kozma‘ya dedi ki:

Bizim haydut kelimesi, Balkan milletlerinin dilinde bu şekle girmiştir. (Çev.)

Silahını saklayan
Satıcı - Markitan

“– Efendimi öldürmeyeceksin, çünkü o bana iyilik etmiştir!

“Kozma haykırdı:

“– Söyle bana; ey olgun kirazın iştahımızı kabarttığı, çayırların insanı tembelliğe davet ettiği, kuşların sevişmek haklarını ilan ettikleri mevsimde dünyaya gelmiş çocuk, zorba sana ne iyilik etti, söyle de yaptığı kötülüklerin sayısını ve bu geceki intikam vazifemi unutayım.

“– Evet, Kozma, bütün bunları unutacaksın, çünkü efendim, beni çirkef bir herifin pençelerinden kurtardı, bana, el sürmeden, hürriyetimi bağışladı: ‚Burada canının istediği gibi yaşa ve canının istediğini sev‘ dedi. Bu çirkef adam onun kahyasıdır, bu gece *yeni ay* doğduğu için, yarın sabah şu yoldan efendisine aşar borcunu ödemeye ve bağlılığını tekrarlamaya gelerek buradan geçecektir. Yalnız başına, atla gelecek. Onun karşısına çık; efendisi için hazırladığın kurşunları uşağın göbeğine boşalt! Altınlarını al... Bu altınlarla fakir köylüye öküzler satın al... Sonra senin kölen olurum.”

“O gece, çubuklarımızı tutuşturup yıldızları seyrederken, Kozma‘ya dedim ki:

“– Kozma, şeytanın dediğini yapacak mısın?

“– Şeytanın dediğini yapacağım, Eli, çünkü bu şeytanı seviyorum ve arzu ediyorum.

“– Demek akılsızca bir yol tutacaksın?..

“– Şeytanın bile peşinden gidebilirim.

“– Kötülüğü beyninden vuracak yerde, ayaklarından vurmak için hayatını tehlikeye koyuyorsun... Kozma, kuvvetlisin, ama haklı değilsin!..

“– Eli, sen daima haklısın, ama senin mantığın canımı sıkıyor; kalk ayağa!

“Kalktım, Kozma sırtıma bindi; böylece saman kulübenin etrafında ta nefesim kesilip de yere yıkılıncaya kadar döndüm. Sonra oturduk.

“– Anlat bakalım şimdi, Eli?

“Ben ona şunları söylerken Kozma, bir yandan beni dinliyor, bir yandan da göğsüne müthiş yumruklar indiriyordu:

“– Kozma... Kahramanlık yarım olmaz... Seni bir kahraman diye tanıyorlar... Sana tapıyorlar... Ama sen, kahraman değilsin ve taptığın hiçbir şey yok... Daha doğrusu birçok şeye birden tapıyorsun... Yarın bizim hareketimizden sonra bütün memleket şöyle diyecek: *Kozma, ülkemizin ejderini öldürmeye geldi, ancak bir yılan öldürebildi. Acaba yılan bir solucanı yemek istediği ve bu solucan da Kozma‘nın hoşuna gittiği için mi?* İşte herkes böyle diyecek... Haklı da olacak. Sen de haksız olacaksın... Halbuki, bir kahraman hiçbir zaman haksız olmamalı.

“Ertesi gün, şafakla, yılanın geçeceği yolun kenarındaki bir böğürtlen çitinin ardında gizlendik. Solucan da bizimle beraberdi. Kozma, onun başını okşuyor ve arzudan titriyordu, çünkü o solucan, heyhat, bir güneş kızıydı, erkeğin barutunu ateşleyen dişi kıvılcım...

“– Kozma, çocukluğumdan beri hayalimde hep seni görürdüm!

“– Ben de, dünya kurulalıdan beri hep seni arardım, ateş parçası!

“– Ama, birazdan göstereceğim adamı öldüreceksin!

“– Evet, onu öldüreceğim, çünkü kulaklarım yanıyor ve şakaklarım çatlıyor... Kulaklarımı yakmakta ve şakaklarımı çatlatmakta devam ettiğin sürece, suçlu veya masum, her istediğini öldüreceğim!

“– Ne yiğit, adamsın, Kozma!

“– Yiğit, kızcağız, senin ayaklarına kadar yiğit!

“O sırada yoldan atlı bir adam geçti, eyerine bir gayda asılı at adi adımla gidiyordu. Adamın sırtında temiz bir gömlek vardı, başı açıktı, yaşamak zevkini, güzel ve sıhhatli adam zevkini ağzında şarkı halinde mırıldanıyordu. Ansızın, titredi, durdu, başını her yana çevirdi ve elini tabancasına götürdü: Atlarımızın yakında homurdandığını duymuştu. Ama endişesi uzun sürmedi, küçük kız gözlerini kapadı ve yüzünü önlüğüyle örttü, Kozma da atlıya nişan alarak çok yakından onu vurdu.

“Adam yere yıkıldı, at kurtulup kaçtı... Yeni doğan güneşin yaldızladığı yolda hayvan, ayak bileği özengiye takılan ve parçalanmış kafası yolun tozlarını süpüren sahibini sürükleyerek dörtnala uzaklaştı.

“Kozma şeytanın karşısına dikildi:

“– Memnun musun, kadın? Daha ne istiyorsun? Kardeşimi de öldürmemi istiyor musun? Biraz ötede ürperen atımı öldürmemi istiyor musun? Ne istiyorsan söyle bana!

“– Seni istiyorum, Kozma...

“– Senin olacağım, ebediyet! Kulaklarım yandığı ve şakaklarım çatladığı sürece senin olacağım!

“Az sonra, bir köylü, iri bir ihtiyar, atlarımızla birlikte göründü. Kozma ona dört kese altın verdi.

“– Hepsi bu kadar mı Kozma?

“– Şimdilik hepsi bu kadar, arkadaş!

“– Ama vazifeni yapmadın.

“– Benim hiçbir vazifem yok; cömert adamlar kimseye ve hiçbir şeye borçlu değildirler.

“Atlarımıza bindik.. Kozma, bir günlük ebediyeti kolları arasında önde gidiyordu. Ardında, yirmi adım mesafeden, sessizce peşinde giderken insanoğlunun yalnızlığını düşünüyordum.

“Ormanlık, taşlık ve arızalı yollardan, –bu yollarda atların nalları, yosunları ezerek, kayıyor, dallar iri yağmur tanelerini başlarımıza döküyordu– hayvanlar mesafeleri yutarak açığa çıkınca geniş tarlalardan, Seret mansabına doğru iniyorduk.

“İlk akşam, bir korunun kenarında konakladık, burası geceleyin barınılması doğru olmayan yabani bir fundalıktı. Ayaklarımızın altında sürülmemiş hudutsuz kırlar vardı ki, Allah burada minnettar kelebeklerini hoşnut etmek için en ince kokuları yetiştiriyordu.

“Bir ara gök kubbede tostoparlak ay göründü, fundalığa esrarlı bir hal verdi, kırı ağustos böcekleriyle, Kozma‘nın kalbini de imansızlıkla doldurdu. Evet, Kozma, o akşam benim nazarımda bir imansız, bir düşman kadar zalim oldu, çünkü ancak Allahım ve hürriyetim için çaldığımı bildiği halde, kendi şeytanı için kaval çalmamı istedi.

“Kadın demişti ki:

“– Şu anda bir kaval sesi işitilse, gök yarılacak, Allahın melekleri ilahiler okumak için yeryüzüne inecekler!

“Kozma, ürperdi ve bana ayın aydınlattığı yüzünü çevirdi; bu, uzun müddet ateş üflemiş gibi şişkin ve kırmızı bir yüzdü. Emredici ricasını anladım, ama gözlerimi eğdim ve sustum; içim isyanla dolmuştu.

“– Çal, Eli!

“– Kimin için çalayım?

“– Ebediyet için çal!

“– Senin ebediyetin pek kısa, Kozma...

“– Kısadır, Eli, ama yeri tutuşturan yıldırım gibi kuvvetlidir.

“Kuşağımdan kavalımı çıkardım; deliklerini tükürükledim; çaldım... Ve daha ilk sesler geceyi ürperttiği anda, gök yarıldı, melekler ilahiler söylediler. Zira, şeytanın sesi bülbülün sesinden daha ahenkli bir madeni çağlayışla çınladı. Kalpağımın altında saçlarım dimdik oldu, parmaklarım şeytani bir süratle kavalın üstünde oynuyordu. Muhakemem inanmaya başladı ki, cehennem cennetten çok daha ilahi olmalıdır ve şarkı söyleyen bir şeytan dua eden bir melekten daha dindardır:

Ben ele geçmeyenim,
Ben kendini veren ruhum.
Zalim bir Allah olamaz,
Kalbim benim günahsızdır...

“Şeytan böyle söyledi... Ve sesi ormanın hışırtısıyla ağustos böceklerinin konserini bastırdı. O zaman dinimi unuttum ve Allahıma ihanet ettim, kudurmuşçasına çaldım. Tuzlu yaş damlaları gözlerimi yakıncaya kadar çaldım. O anda durdum, yüzümü sildim ve birden fark ettim ki, ne Kozma, ne de şeytan ortada yokturlar ve ben, gece karanlığı ile sessizliğe sarınmış bir halde yapayalnızım, yeryüzünde hepimizin olduğumuz gibi yapayalnız.

“Yürüyüşümüz hep yağışlı bir hava içinde geçti. Biz ve hayvanlar, sudan çıkmış sıçanlar gibi ıslanmıştık. Kozma, sevgilisini korumak için bir gömlekle kalmış, bütün üstündekileri kadının sırtına geçirmişti; geceleri mağaralarda geçiriyorduk. O zamanlar Kozma‘nın sadakatine son yoktu. Kuru odun toplamaya tek başına gidiyor, güzel ateşler yakıyor, eşyaları kurutuyor, sıcak içecekler hazırlıyor ve beline kadar çıplak, gerçek bir vahşi kılığında, silahları temizlemeye ve kuru barutla doldurmaya koyuluyordu.

Nihayet, hedefimiz olan, Seret ağzına, bir yıl önce, tahsildarın ihaneti yüzünden *Potera* ile çarpışmak zorunda kaldığımız uğursuz yere vardık. O alçak için ihanetinin cezasını çekmek saati gelmiş çatmıştı.

“Adamın hesabı çarçabuk görüldü, ama kaderin garip bir cilvesiyle işe karıştı ve facia çiftleşti.

“Köprünün Moldavya tarafındaki başında, bir çukurun içinde üçümüz pusu kurmuştuk. Kozma, silahı elinde, hainin görünmesini bekliyor, bu

sırada serbest bırakılan atlar, bizden yüz metre ötede uslu uslu oturuyorlardı. Büyülü yıldızı hemen o akşam batacak olan kadın sordu:

"– Kozma, ne yapıyoruz burada?

"– Birazdan görürsün; ödenecek bir borcum var.

"– Borçlarını ödemek âdetin de var mı?

"– Eh, bazen...

"Adam göründü, elleri ceplerinde, sağa gitti, sola gitti, sonra, alnının yazısını yerine getirmek için, doğruca Kozma'nın tüfeğine doğru yürüdü. Ama Kozma'nın kendisine nişan aldığı anda, kadın, sarardı, Kozma'nın kolunu yakaladı ve haykırdı:

"– Dur! Benim kardeşimdir o!

"Kozma öfkesinden mosmor kesilerek kadını bir dipçikte yere devirdi:

"– Senin kardeşin olabilir, ama benim düşmanımdır!

"Ve tehlikeden pek geç haberdar olan tahsildarı bir kurşunda yere serdi. Kız kardeşi, çığlıklar koparak, artık yardıma muhtaç olmayan kardeşinin yardımına koştu; cesedin üstüne kapandı, ağlayıp sızladı. Sonra, biz yanına yaklaşınca Kozma'nın önünde dikildi:

"– Kardeşimi öldürdün!

"– Ben bir casus öldürdüm! Ya ne sanıyordun? Artık sade kahyaları öldüreceğimi mi?

«– Kahyanın pençesinden beni kurtaran odur. Bana en büyük iyiliği etmiştir!

«– Bana da, en büyük kötülüğü etti: Beni *Potera*'ya haber verdi!

"Genç kadın, cesedin yanında diz çöktü ve dua etti. Biz atları almaya gittik. Dönüşte, Kozma yere altınlarla dolu bir kese bıraktı ve bir haftalık ebediyete, dedi ki:

"– Duanı bitirince kardeşini gömersin; sonra, kendin de gidip bir manastıra kapanırsın. Orada, Allaha dua etmeye devam edersin, bu tam sana göre bir iş olur, zahmetsiz ve zararsız. Zira, onun da seninki gibi kardeşleri vardır ve casuslardan korkmaz.

Az sonra, tam bir hürriyet içinde doludizgin giderken, Kozma bana inanmış bir tavırla şöyle diyordu:

"– Kadınlar, insanların kaderini değiştirmek için yaratılmışlardır!

"Eli sustu. Ateşin azıcık aydınlattığı yüzü, çocukça bir hayret ifade ediyordu. Netice olarak dedi ki:

"– Jeremi, hayatın bu dolambaçlı işlerini düşün.

“Ve kebesine sarılarak kendini bir saman yığınının üzerine attı.

“Ben, hafif bir rüzgârın dalgalar gibi çalkaladığı çadırın altında yalnız kaldım. Hiç uykum yoktu. Düşüncem bütün yaşamış olduğum şeyler üzerine dağılırken, kulaklarım Kozma ile Floriçika‘sının çadırından bir şeyler işitmeye gayret ediyordu, ama yalnız ıssız tabiatın çıkardığı hafif sesleri işitiyordum. Canım sıkıldı, çadırdan çıktım, dışarda birkaç adım attım. Derhal zaman benim için artık mevcut olmaktan çıktı. Ahenk... Ebedi düzen... Sazın ve suotunun, böğürtlenin, nilüfer yaprakları üstünde büzülmüş binlerce kurbağanın ve gözü açık uyuklayan kızkuşlarının ülkesi, var olmanın gecelik saadetini tadıyordu. Bir sazan balığının su yüzüne fırladığını ve bütün ağırlığıyla suya düştüğünü gördüm. Bir turna uzun uzun gagasını takırdatırken, bir atmaca görünmez mesafeleri kudretli bir kanat çırpışıyla yırtıyordu. Rüzgârın okşayıcı baskısı altında dik başlı sazların sayısız tüylü başakları Yaradana doğru sessiz yakarışlarını yükseltiyordu.

“Şuurum uyuştu...

....

“Kurşun gibi ağır bir el, beni yerimden sıçrattı: Kozma koca bir karaltı halinde, karşımdaydı. Gür saçları, karmakarışık bir halde çatallaşmış sakal ve bıyıklarıyla birlikte boynuna dökülmüştü; kalın kaşları yüzünü büsbütün kaplayarak etli bir burunla bana iyi ve memnun görünen iki gözden başka meydanda bir şey bırakmıyordu. Ferahlamış, ciddi ve ahenkli bir bas sesiyle, bana dedi ki:

“– Seni selamlarım, Jeremi, hür delikanlı!.. Kozma‘nın saadetine bekçilik ediyorsun, mükemmel... Ama dinlenme saatin geldi... Git!.. Kozma senin yerine geçecek.

“– Yanılıyorsun, Kozma; senin saadetine bekçilik etmiyorum, sularla beraber yaşıyorum.

“Bir adım geriledi:

“– Bu daha mükemmel! Aynı zamanda iki iyi şey birden yaşıyorsun: İlkin *sen*, sonra *ben*!.. Kaide budur, ama söyle bakalım: Yoksa, bana biraz gücendin mi?

“– Evet, biraz.

“Kozma gerindi. Kollarının geniş açılışı önünde dünya küçülmüş gibi göründü.

“– İnsan sevdiği birine gücenince, küçük kininden kurtulup çabuk sevgiye dönmek için en iyi çare; hemen onu dövmektir, çünkü yavaş yavaş insanı

kemiren öfke, sevgiyle vurulan yumruktan daha çok kötülük eder. İşte bir göğüs, o kadar saadetle dolu ki, onu çekiçler bile kıramaz. Vur Jeremi!

"Bütün gücümle bir yumruk indirdim. Kozma kıpırdamadı.

"– Hızlı vur!

"Öfkeden kıpkırmızı kesilerek vurdum.

"– Bir daha!

"Elimi kaldırdım... Ama bu keyifli yüz, bu ayı göğsü... ve hele kanatlar gibi gerilmiş ve beni sarmaya hazır iki kol... hayır!

"Bu göğüse atıldım ve yüzümü erkek teri kokan kıllar arasında gömdüm. Kozma, beni kolları arasında sıktı ve saçlarımı okşadı.

"– Nen var, Jeremi? Ne yaptım sana?

"– Sen çok mesutsun, Kozma, saadetin beni çok yalnız bırakıyor.

"Cevap vermedi, ama kurşundan kollarının iki yanına sarktığını hissettim, kalbi bir çekiç hızı ve saat intizamıyla çarpıyordu. Sonra, gidip yere bağdaş kurdu, beni de yanına çağırdı, çubuğunu doldurdu ve bana aşağı yukarı şunları söyledi:

"– Çocuğum, Kozma'nın saadeti başkalarını ancak yalnız ve boş bırakabilir. O tomurcukla dolu ağaçları didikleyen, şefkat dolu çiçekleri söküp koparan, yatağından ve mırıltısından memnun derenin yolunu değiştiren, hayvanları hapseden kayalıklarda kafasını kırar veya su ve sınırsız göklerle dolu bir toprak oyuğu, onu yutar. Ama o, verimlidir, ardından hayat daha kuvvetle doğar. Ben de onun gibiyim. Belki, biraz daha nankör; belki, biraz daha az dürüst. Bil ki ancak bayağı şeyler paylaşılıp birlikte yaşanabilir. İnsan çok mesut olunca yalnız kalır; çok bedbaht olunca da yalnız kalır. Öyledir: Küçük çukuru herkes seninle beraber atlayabilir; ama uçurumda kimse seni takip edemez. Tam saadet de bir nevi uçurumdur: Demin, tehlikeyi unutacak ve yanına yaklaştığımın farkına varmayacak kadar hayallere dalmamış mıydın? Hürriyet arkadaşlarımızdan hangisi seni oraya kadar takip edebilirdi? Geçen gün, seni derhal gidip kurtarmak arzusuna kapıldığım zaman Arhont Samurakis'in kapanına giderken kim geldi peşimden: Eli! Eli geldi. Ama Eli, benim hiçbir zaman dinlemediğim koruyucu meleğimdir. Her zaman, istemeye istemeye peşimden gelir. Bu herhalde teke babamızın bizi peydahladığı gün, harem dairesini, sadece delilik, her nevi delilik tohumlarıyla döllemeyi aklına koymuş olmasındandır; böylece biz meydana gelmişiz: Ben, Kozma, yahut şehvet delisi; Eli, yahut akıl delisi; kız kardeşimiz, Kira, yahut yosmalık delisi; ve

nihayet, küçük kardeşimiz ki, kısaca deliydi ve kendini astı. İhtimal ne diye yaşayacağını bilmediği için bunu yaptı. Bundan pek de emin değilim ya! Çünkü cevizli çöreği o kadar severdi ki, fırından çıkarılır çıkarılmaz sevincinden haykırdı, belki de ağzı çörekle dolu olarak kendini asmıştır. İnsan deliliği uğrunda ölmesini bilmeli. Ama hiçbir zaman başkasının deliliğine karışmamalı.

"Bunu söylerken, Kozma bir deli bakışıyla çadıra daldı: Gece yarısının yuvarlak ayı ufuktan üç mızrak boyu yükselmişti; solgun ateşten yuvarlağını çadırın önünde ayakta duran ve hareketsiz onu seyreden Floriçika'ya sunuyordu. Beyaz ipekten bir pelerine bürünmüş omuzlarında, çözülmüş gür saçları katran gibi akıyordu.

"Bu güzel manzara karşısında, Kozma yüzü toprağa döndük, kolları namaz kılan bir Müslüman gibi öne uzatılmış, diz çöktü ve uzun zaman öyle kaldı. Sonra bitkin bir halde, ağır ağır ayağa kalktı, bacak sanılabilecek iki çıplak ve adaleli kolu göğe uzattı. O zaman Floriçika bana daha az heybetli, başka her şey bayağı ve cansız göründü; tam o sırada, öbür çadırdan esneyerek çıkan Eli, de benim için zavallı bir kebe içinde zavallı bir adamdan başka bir şey olmadı.

"Hepimiz ona bakıyorduk ve öyle sanıyorduk ki, ötekiler de benim gibi düşünüyorlardı, yani Kozma'nın sadece üstümüze düşmek suretiyle bizi ezebileceğine inanıyorlardı; ama ondan korkmuyorduk.

"Gidip Floriçika'yı belinden kavradı. Kadın kendini bir tüy gibi onun kollarına bıraktı. Uzun konçlu fotinleri yerin yumuşak halısına ancak temas ediyordu. Birlikte, aynı mükemmel tempoyla birkaç adım attılar. Bununla beraber, bu kaba kaçakçının yanında acayip derebeyi karısına bakarken, insanın bir satirin yakaladığı bir nemfa diyeceği geliyordu.

"İşte orada ve o andadır ki, vahşi başını aya çevirerek ve göğsünü elleriyle bastırarak, Kozma saadetinin en yüksek mertebesine vardığını anlatan bir çığlık kopardı. Atlara başlarını kaldırtan davudi bir sesle dedi ki:

– Bu yürek bağlarını neden koparmak istiyor? Neden göğsüm ona dar geliyor? Neden kanım onu boğuyor?

"Sevgilisinin elini alarak, kaygısını açıkladı:

– Floriçika! Sen erkeğin arzusunu yutan uçurumsun! Bari vefayı bilir misin? Birazdan, ay ışığında yola çıkacağız ve bu sabah şafakla beraber konak yerimize varacağız. Orada otuz yiğit sabırsızlıkla bekliyor! Bunlar, hep kanun dışı ve ölümden korkmayan adamlardır. Kanun namına yalnız

şunu bilirler: hayatın en büyük gayesi olan arzularını tatmin etmeyi! Bu gayeye karşı koyan her kanuna canları pahasına meydan okurlar. Onun için onlara kahraman diyorum. Büyüleyici kızgın boğa bakışları, uzaktan delen sivri bıyıkları, ayva tüylerini okşayan kıvırcık sakalları, oylukları hizasında gerilmiş pantolonları ve o mahut tohum keseleriyle kadının gözüne daha kahraman görünürler.

"Ve Kozma olmayacak şeyi istedi:

Floriçika, küçük çiçek,
Her alımlı yiğit onu kapar!

– Sen, kendini kimseye kaptırma... Ben bu adamların reisi değilim, Allahıyım; ama, kadının önünde Allah bile aciz kalır! Bense Kozma kalmak ve Kozma olarak ölmek istiyorum. Yemin et, Floriçika, bana sadakat yemini et!

"Floriçika, kışın kızakların çıngırak seslerini andıran bir kahkaha kopardı; ve bu kahkahaya ay, onu gümüş bir tüle bürüyerek cevap verdi, sular şenlendi:

Dokuz sınırda dövüşen
Kozma, kolu bükülmez, Kozma

– Yıldırımdan, tencere içinde patlamasını mı istiyorsun? Topraktan, karnını deşen sabana karşı koymasını, kendisini gebe bırakan tohumu kabul etmesin imi istiyorsun? Hah! Hah! Hah!..

"Uçmaya hazırlanan bir kuğu gibi geniş yenli kollarını açarak çadıra doğru kaçtı ve içine girip kayboldu, bu esnada, Kozma, sapsarı kesilmiş bir halde ağır ağır Eli'ye doğru yürüdü ve alçak sesle dedi ki:

– Eli, bu kadının bana verdiği cevaba ne dersin?

"Eli boynunu ve yüzünü uzattı:

– Şunu derim ki kadının hakkı var, cevabı yerindedir ve hak edilmiştir.

"Kozma, çileden çıkarak haykırdı:

– Hay hakkınla adaletinle birlikte şeytan götürsün seni! Öğrenmek istediğim bu değil!

"Eli sükûnete sordu:

– Ya nedir?

“Öteki, öfkesine hâkim olarak, onun kulağına eğildi:

– Bu kadının on yedi yıl önce, çam ormanındaki çoban kızı olduğunu sanmıyor musun?

– Belki de Kozma... O olabilir... Ama emin değilim... Hem bilmek neye yarar? Eğer gerçekten o çam ormanının çobanitzası ise, o geceki gururunu hatırla. Onu bugün, on yedi yıl sonra, daha güzel buluyorsan, demek ki kadın da at gibiymiş; ne kadar koşarsa, o kadar daha makbul oluyor.

“Kozma, dudaklarının ucunda çubuğunu unutmuş, düşünceli bir tavırla yere çöktü.

“Ay tepemiz üstüne geldiği zaman bizi salyalarıyla kirleten yapışkan yapraklı otlar ve sazlar arasından yol açarak son mola yerimizden ayrılmıştık. Kimse konuşmuyordu.

“Hey Allahım, kimse konuşmuyordu! Halbuki lazımdı. Konuşmak mı? Yok, haykırmak, vurmak, kırıp geçirmek. O anda, bize yeri çatlatacak bir zelzele lazımdı; ve kafalarımızı patlatacak yumurta büyüklüğünde bir dolu; ya da bizi, vücutlarımız yaralarla delik deşik bir halde kaçıracak, *Potera* ile eşit olmayan bir çarpışma; ya da yıldırım; ya da veba; Kozma’nın kafasında kendini mahva götürecek fikirlerin filizlenmeye başladığı o sessizliğe engel olmak için herhalde bir felaket lazımdı.

«Tabii benim bir şeyden haberim yoktu. Eli, belki biraz işi sezmişti. Floriçika da! Ama karanlıklar dağılıp da şafak yüzlerimize ve yere beyaz kefenini serince bunu iyice anladık.

«O zaman ıssız bir tarlada bulunuyor ve dolambaçlı bir yolu takip ederek, birerle kol halinde ağır ağır ilerliyorduk. Kozma’nın atına almış olduğu Floriçika, onun kollarında büzülmüş, kendini tamamiyle atın sarsıntısına bırakmış, üşüyerek uyukluyordu; dünyayı unutmuş görünen Kozma ise soluk, yağlı bir benizle, sevgilisini yırtıcı bir gözle tetkik ediyordu. Bu kanlı, yırtıcı hayvan gözleri kâh bu, hatları bir bakireninki gibi sakin, nefis bir yosma burnuyla süslü yüzde, kâh mantonun üzerinde şekli beliren ve sarsıntılarla dalgalanan zarif karında duruyordu.

«Ama ansızın, Kozma atını durdurdu ve kıymetli yükünü saran kollarını çözdü; Floriçika aşıkının dizlerinde bir yastık gibi büküldü. Açık gözleri gülümsüyordu. Saçları yere doğru dökülüyordu. Artık omuzlar, memeler ve kalçalar şeytani bir ahenkten ibaretti.

«Kozma bütün bu serveti seyrediyor ve haykırıyordu!

– Nasıl! Kendini bütün sabanlara sürdürmüş, bütün tohumlara açmış bir toprak mı bu? Bütün bu güzellikleri yalnız kendime hasretmek isteyen bense, servetime dokunmuş olan elleri derhal koparmaya koşmadan bunları dinlemeye mecburum ha?

«Floriçika kollarını başının altında kavuşturdu ve hoşgörülü bir küçümseme ile dedi ki:

– Evet, Kozma... Sen bunları işitmek zorundasın, hem şunu da: sürülmemiş toprakları kimse sevmez, sen bile.

“Ve yılan gibi vücudunun bir hamlesiyle yere atladı. Eli ile ben de atladık.

“Kozma kımıldamadı, ama kanı tepesine çıkıyordu. Floriçika‘nın cevabı onu can alacak yerinden vurmuştu. Can yakacak bir harekette bulunmadan buna tahammül edemezdi; kadının omuzları bu yükü taşımak için çok zayıf olduğu için, acısını kendinden çıkardı. Biz daha maksadının farkına varmadan, kendini yere bırakmış, atının altına uzanmış ve sağlam elleriyle atının nallı ayağını alarak göğsünün üstüne koymuştu. Aynı anda, hayvanın karnına bir tekme indirdi, bu nevi darbelere alışmamış olan hayvan, kişneyerek sahibinin vücudu üzerinden atladı.

“Dehşete kapılarak, üçümüz birden imdadına koştuk. Kozma‘nın yüzü balmumu kesilmişti, ağzından burnundan kan geliyordu. Ama gözleri tabii, sakindi. Floriçika‘nın haykırışan cevaben bir şeyler söylemek istedi; ağzından gelen bol bir kan dalgası buna engel oldu. Yavaşça gözlerini kapadı ve kendinden geçti.

“Öldü sandık ve onu tarlaya taşıdık, orada nefes aldığının hemen farkına vardık, kanlı yüzünü yıkadık ve kendisini ayılttık.

“Biraz sararmış olan Floriçika, Kozma‘nın başını dizlerine koydu, yüzüne yapışmış saçlarını araladı, sevgiyle onu öptü ve dedi ki:

– Sevgilim... Sevgilim... İnsaflı ol! Bu derece haksızlık etme! Hayattan bize veremeyeceği şeyi isteme.

“Kozma hırıltılı bir sesle homurdandı:

– Haklı... ve haksız, hayatın verebileceği... veya veremeyeceği şeyler umurumda değil. Bütün hayat benim yüreğimdir. Onun istediğini, hayatım pahasına da olsa isterim. Şimdi benim malımı lekelemiş olan elleri kesmek istiyorum... Onları keseceğim!..

“Bu son sözler üzerine soluk yüzüne yeniden renk geldi. Ufukta beliren güneşin tam yüzüne vurduğu turuncu ışıklarla, oyulmuş bakır gibi parıldadı. Kozma, gökte tam karşısında gözle görülür bir şekilde yükselen fosforlu

çeyrek daireye gözlerini açtı. O zaman bir ağır yaralı gayretiyle biraz doğruldu ve güneşe kanlı bir balgam savurarak, kudurmuşçasına haykırdı:

– Seni... beni... yeryüzüne yaratmış olana...

“Birdenbire, ağzını kapayarak, dinliyormuş gibi durdu, ama bir kan hücumu ağzını açtı ve kanlar göğsüne boşandı.

“Kozma Floriçika’nın dizlerine düştü, gözleri açıktı, hayata bütün kinini haykıran gözleri. Hiç birimiz yardımına koşmaya cesaret edemedik.

“Eli benim kolumdan tuttu, sürülmemiş tarlaya doğru sürükledi.

*

“Biraz ileride Eli’den sordum:

– Nasıl öleceğini görmeyeyim diye mi beni uzaklaştırıyorsun?

“İri bir yırtıcı kuşun ihtişamlı uçuşunu gözleriyle takip etti:

– Bu yaradan öleceğini sanmıyorum; Kozma yedi canlı adamdır. Ama nasıl olsa öleceğini sanıyorum; yarın, bir haftaya, veya bir aya kadar, çünkü kafasında bir tahtası fazla ve bu fazla tahta onu mahvedecek... Bu, aman vermeyen bir hastalıktır. Sana bunu anlatayım. Her a damın yüreğinde uyuyan kemirici bir kurt var. Yumuşak adamda bu kurt hiç uyanmaz ya da nadiren uyanır, o zaman da esner ve tekrar uyur; bu, günde on defa, aynı taşa ayağı sürçtüğü halde taşı kaldırmayan veya kapısı gıcırdadığı zaman: ah, bu musibet kapı! demekle kalıp yağlamak için biraz yağ koymayan adamdır. Allah insanı, bilmem neden, hafta sonunda, ondan önce yapmış olduğu bunca harikulade şeylerden dimağının yorulduğu bir zamanda yaratmıştır. –Ama ilk altı gün avare dolaşıp yaradanı tenkit etmekten başka bir şey yapmamış olan iblis, pazarı fırsat bilip insanın kafasına bir tahta daha ilave etti, şeytani tahta, bir şey keyfine göre olmadı mı, arzusu yerine getirilmedi mi insanı kudurtan o tahta. Şüphesiz, aradan geçen bir gece içinde, normal adam dünyayı ahmaklarla doldurmak imkânını bulmuştu, onun içindir ki zıvanasız adamlar bu kadar az görünür. Bununla beraber, bir tahtası fazla adamlar dünyayı velveleye verecek tanrısal sükûnu bozacak kadar kalabalıklaştılar, o kadar ki Saint Pierre bir gün gelip Yaradana şikâyette bulundu: ‘Yarabbi,’ dedi, ‘benim çobanım seninki gibi sakin, uslu, itaatli, uysal değil. Benimki şamatacının biri: bir koyun kaybolsa bütün köpekleri beraberine alarak onu aramaya gidiyor ve sürüyü kurtların

insafına bırakıyor; peynir biraz ekşimiş olsa, suratıma atıyor; gece kendisini ısıran bir pire yüzünden kıyametleri koparıyor ve bana uyku uyutmuyor. Tanrım, çok sıkıntıdayım!' Yaradan asasını aldı ve hemen müşavirleriyle birlikte yola koyuldu. Çayıra geldikleri zaman Tanrı'nın çobanı, ağzı açık, uyuyordu, uyandı ve saygıyla selamladı. Tanrı onu takdis etti. Saint-Pierre'in çobanı ise, bir bayırda oturmuş o kadar aşkla kaval çalıyordu ki, Allah bile onu dinlemeye mecbur oldu; sonra onun omuzuna dokundu: 'Söyle bakalım, ahbap, kaybolan bir koyun için neden sürünün başından ayrılıyorsun?' Çoban: 'Hep en sevdiğim koyunlardan biri kayboluyor da ondan' cevabını verdi ve selamladı bile. Bu hareket Allahın hoşuna gitmedi. 'Oğlum, sen burada hizmet etmek için bulunuyorsun.

Sevmek veya nefret etmek hizmetçinin vazifesi değildir!' Öteki kızdı: 'Ne demek. Her şeyden önce ben insan değil miyim?' Tanrı bu boşboğazlığını görünce onu ağır bir uyku ile sersemletti, kafasını muayene etti ve dedi ki: 'Tamam, şeytanın işi; bu kafada fazla bir tahta var!' ve fazla tahtayı çıkardı. Çoban, sakin, uslu, itaatli, uysal bir halde uyandı. Ziyaretçilerden kendisini uykuda buldukları için af diledi, saygıyla selamladı, kavalı bir daha aklından geçirmedi ve artık bir hizmetçiye lazım olacak kadardan ziyade sevgi ve nefret hissi duymadı. Kozma'nın fazla tahtası onun bütün hayatıdır. Ama, ölecek o... Bu kadın onun kemirici kurdunu uyandırdı ve bu kurt onu er geç öldürecek. Onu kurtarmak için malına el sürmüş olan derebeyinin ellerini kesmek kâfi gelseydi, canı gönülden ona yardım ederdim...

"Eli, düşüncesinin arkasını kendine sakladı.

"Artık neye inanacağımı bile bilemiyordum... Sadece Kozma'nın çok hasta olduğunu ve öleceğini biliyordum. Bu bana çok acı geliyordu.

"Çernavoda ile Kalarası arasında uzanan arazide yiğit arkadaşlarımızın konakladığı ormandan bir fersah mesafede bulunuyorduk. Onlar cesurca beni kurtarmaya gitmiş olan reislerini sabırsızlıkla bekliyorlardı. Hayatta olup olmadığımızı bilmiyorlardı; ve Kozma'nın bizi açık yaylada çivilemiş olan öfkesi araya girmemiş olsaydı, o saatte, bizim konak yerinde bulunacaktık.

"Şimdi ne olacaktık? Bulunduğumuz yer tehlikeliydi; bizden biraz öteden bir yol geçiyordu, Çernavoda da sallarla Tuna üzerinden geçit yeri ancak bir buçuk fersah mesafede bulunduğundan nerdeyse yakalanabilirdik.

"Üzüntüden boğazıma bir yumruk tıkandı... Eli'ye baktım: düşünüyordu:

“Her zaman sakin olan yüzü kırışıklarla dolmuştu.

“Her zaman kasten ölçülü olan adımları bile düşünceli görünüyordu. Her şeyi düşünüyordu. Ayak bileklerine kadar uzun kebesi ona samimi bir papaz ciddiyeti veriyordu. Ve sessiz havada bir tek kuş yoktu... Bir mezarlık gibi sessiz yayla... Yalnız, acınacak bir şekilde başlarını sallayan nadir birkaç deve dikeni ve ötede beride, dünya kurulalıdan beri bekçilik eden birkaç kumlu tepe, varlıklarıyla çölün kuraklığını hafifletiyorlardı.

“Eli mahzun bir tavırla bu tepelerden birine doğruldu, üstüne çıktık. Orada, hâlâ yerde oturan ve güçlükle görülen Kozma ile Floriçika‘dan gözlerini ayırmadan, paltosunun altından tüfeğini çıkardı ve:

– Kozma‘nın ne dereceye kadar hasta olduğunu şimdi görürüz, dedi.

“Hemen tüfeğini ateşledi. Bir an içinde Kozma ayaktaydı, yüzü bize dönüktü ve kolları yukarı kalkmıştı, bu: *tehlike mi var?* demekti.

«Eli tüfeğini namlusundan tutup havada daireler çizdi bu *merak edecek bir şey yok!* demekti. Sonra alnının kırışıklarını düzelterek:

– Ha! Çok iyi! dedi. Demek ki ayakları vücudunu taşıyabiliyor!

«Aşağıya indik. Bana eski koyun terslerini gösterdi:

– Civarda sürüler olsa gerek. Bir küçük süt kuzusu arayalım.

«Gerçekten, yaylanın kenarında, su basmasına müsait, üstünde yer yer söğüt öbekleri görülen bir çayır sayısız koyunları besliyordu. Biz yaklaşınca müthiş köpekler üstümüze saldırdılar. Çobanın bir haykırışı üzerine köpekler uslu uslu ayakları dibine döndüler ve toprağı kuyruklarıyla döverek yere uzandılar.

«Adam bir cüce gibi boysuzdu. Esmer, çok kıllı, *kaçula*’sı kaşlarına kadar kafasına geçirilmiş, bütün vücudunu kaplayan uzun *sarika* ile, ayakta, çenesi kocaman sopasına dayalı, bizi bekliyordu. Silahlı olup olmadığı belli değildi, ama tecrübelerle dolu hayatının rahatlığı ve hele uzaktan içimize kadar işleyen o ufak ve kara gözler insan güzelliğine saygı duyan her adama tesir edecek kuvvetteydi. Ancak bir alçak böyle bir adamı öldürebilir; o zaman onun yere yıkılışı bütün yeryüzünü titretir.

“Çobandan on adım mesafede Eli durdu:

– Merhaba, çoban, biz iyi adamlarız.

– Hoş geldiniz, yolcular, niyetiniz de sözleriniz gibi iyi olsun.

– Niyetimizi söyleyelim; sen bu sürünün sahibi misin yoksa uşağı mı?

– Ben irademin sahibiyim. Bu sürü, beni hür yaşatır.

– Öyleyse söyle bakalım, dört sağlam adamın karnını doyuracak bir kuzuya kaç *sfanz* verelim?

– Ahbaplar, sfanzlar insanı namuslu yapmaz. Seçin istediğiniz. Mademki karın doyurmak içindir, derisi çirkin olanı alın. Ve bana içinizden teşekkür ederek afiyetle yiyin.

“Kuzu Eli‘nin koltuğu altında olarak Kozma ile Floriçika‘nın yanlarına döndüğümüz zaman güneş gök kubbede yolunun dörtte birinden ziyadesini almıştı. Onlar bir çadır kurmuşlar, sessizce gölgede yatıyorlardı. Yükleri alınmış olan atlar otluyorlardı. Pıhtılaşmış kan lekeleri üstüne yeşil sinekler konmuştu. Eli bu kanların üstüne toprak attı, sonra çok uzağa, böğürtlenler arasına gitti ve oradan geç vakit, kızarmış, kül ve odun yanaklarıyla baştanbaşa kirlenmiş kuzu ile döndü.

“Artık ekmeğimiz kalmamıştı. Ancak yarım ploska da şarap vardı. Eli, yere bir örtü serdi ve kuzuyu parçaladı. Acıktığı belli olan Floriçika yaklaşıp yere bağdaş kurdu.

“Kozma da bağdaş urdu, ama isteksiz ve dalgın bir tavırla, aklı başka yerdeydi: o bizim aramızda değildi. Eli onu dalgınlıktan kurtardı.

“Başını açtı, uzun yüzü imanla dolu olarak, dedi ki:

– Dostlar, insan eliyle yapılmamış olan kanunlara boyun eğelim...

“Kozma söylendi:

– Ben boyun eğmem!

– ... Ve bunları sarsılmaz kanunlar diye kabul edelim...

– ... Ben bir şey kabul etmem!

“Eli şaşaladı. Pek sabırlı olduğu için, Kozma‘yı daha çok sinirlendirmek istemedi ve yemeğe başladı. Ama biz hepimiz yemeği bitirmiştik ki Kozma ağzına daha üç lokma koymamış ve üç kere içmemişti. Herkesten önce bundan kendisi kaygılandı:

– Eli kardeş, ben *ölüm yılıma girdim*... Kendimi bildim bileli, hiçbir zaman kızgınlık iştahımı kesmemişti. Eli kardeş, sen ne dersin buna?

“Eli bir müddet gözlerini onun gözlerinden ayırmadı:

– Bade Kozma, şunu derim ki sen öleceksin...

Bade; kendinden büyüğe hitap için kullanılan halk tabiri.

“Bu sefer de Kozma şaşakaldı, ama yerinden hopladı:

– Değil mi, Eli, öleceğim ben? Beni Floriçika öldürecek!..

“Kadın itiraz etti:

– Ama, ben seni seviyorum, Kozma! Ben daima seni sevdim.

“Kozma tekrarladı:
– Beni her zaman sevdin... Ama bana kabahatli olarak geldin!..
– Sana masum olarak gelenleri ne yaptın Kozma?
– Ertesi günü unuttum, ama bu benim işim değil Allahın işi: erkeğin yaptığı haksızlıkları açıklamak ona düşer, çünkü ona doymak bilmeyen torbayı ve daima el sürülmemiş kaynaklardan susuzluğunu gidermek arzusunu vermiş olan odur.
“Eli gözlerini açarak söze karıştı:
– Doğru, Kozma!.. Allah adilse, bu işten utanç duymalı. Seni deliliğinle, olduğu gibi kabul ediyorum. Eğer, seni ölümden kurtarmak için, hatta bize layık olmayan bir intikam kâfi gelirse, derhal sana yardıma hazırım. Söyle bana, kime kızgınsın?
– Allaha!.. Bütün dünyaya!
– Fakat Allahla veya dünyayla çarpışamayız! Floriçika yüzünden bu derde uğramış olsan da onun bunda hiçbir etkisi yoktur.
“Floriçika sızlandı:
– Ben Kozma’ya hiçbir kötülük etmedim. Başkalarına evet, ettim, mesela sizin diri diri yaktığınız Arhont Samurakis’e...
“Kozma dişlerini gıcırdattı:
– İsabet oldu!..
– Sonra Silistre paşasına...
– Silistre paşasına mı? O da mı seni kirletti? Bense hemen gidip onun kulaklarını yiyeceğime burada oturup kuzu yiyorum.
«Bu sözler üzerine Kozma ayağa fırladı ve o zaman dimağımı şimşek gibi aydınlatan bir şey oldu.
«Hepimiz ayaktaydık. Yüzü sapsarı olan Kozma gelip bir elini omuzuma koydu ve dedi ki:
– Jeremi, dertliyim, bana hakaret ettiler; bütün servetini kaybedip mahvolmuş bir adam gibi acılar içinde kıvranıyorum. Mert misin? Aşağılık bir hareket için Eli gibi sen de bana yardım etmek ister misin? Bu hareket aşağılıktır, çocuğum, ama belki benim içimi açacaktır. Silistre paşasının boğazına erimiş kurşun akıtmak istiyorum! Bana yardıma gel! Sen benim oğlumsun, hayatını ve hürriyetini bana borçlusun.
«O zaman Floriçika dişi bir kaplan gibi aramıza atıldı ve şiddetle ikimizi birbirimizden ayırdı. Gözleri dışarı fırlamış:

– Yalan! diye haykırdı. Yalan! O hayatını ve hürriyetini bana borçludur! O bir serap mahsulüdür ve hayatını bir ideal uğrunda feda etmelidir: ben onun anasıyım!

«Aynı kurşunla vurulmuş gibi her üçümüz birden, bir sıçrayışta geriledik, Floriçika ise bir cellat gibi dimdik duruyordu.

«Kozma, elini yüzünde dolaştırarak hararetle sordu:

– Kimsin sen, esrarlı kadın? Sakın, çam ormanındaki küçük *çobanitza* olmayasın?.. Kollarında bir yavruyla ortaya çıkan ve çocuğu yolumun üstüne bırakarak kaybolan kadın sen misin?

"Floriçika kollarını göğsünde kavuşturdu ve gözyaşlarıyla ıslanmış bir sesle cevap verdi. Bu sözler yüreğini parçaladı ve bana, Arhont'un konağında kulübeme geldiği zamanı hatırlattı:

– Ben tam saadeti aramış olanım, açık gözlerini güneşe dikerek hayale dalmak isterken gözlerini yakmış olanım! Kozma, sen bir hayal gecesinde benim bir anlık güneşim oldun. Ormandan beri ben hayli yol aldım, çilemi doldurdum ve sana her zamankinden daha pak olarak dönüyorum: Artık ben *tam saadeti* kendime hasretmek istemiyorum. Yazık ki, sen benim geçtiğim yoldan geçmedin, acıma nedir, bilmiyorsun. Adaletsizlik ancak ucu sana dokunduğu zaman seni isyan ettiriyor ve bir arzunu yerine getirmek için dünyayı alt üst etmeye hazırsın. Ama Kozma, sana gene benim tanrım olduğunu ispat edeceğim: adi bir intikamın yüreğini kemiren kinden seni kurtaracağını umuyorsun, zincirler kırmak için yaratılmış ellerine utanılacak bir kan lekesi sürmek istiyorsun; üstelik körpe yüreği ancak haklı isyanların velvelesini duyması gereken Jeremi'yi iğrenç bir kanlı katil yapmak istiyorsun, pekâlâ, sizi Silistre paşasının yanına götürmeye hazırım, yalnız şu şartla ki bana itaat edeceksin; bana itaat yemini et!

– İtaat mı? diye haykırdı Kozma ve başını eğerek, evet, Floriçika, ben ki kendi irademden başka hiç kimseye itaat etmedim, sana itaat edeceğim, ama bu da bana "ölüm yılına" girdiğimi ispat ediyor. İtaat ettiğine göre Kozma artık Kozma değildir.

*

"Kadının etekliği altında dünyanın yaratılışına hâkim olan erardan bir şeyler gizli olmalıdır."

“Floriçika‘nın Kozma‘nın yanında at oynattığını gördüğüm zaman bu düşünce aklıma geldi. Eli ile ben, yakından onları takip ediyorduk. Floriçika hayvana erkek gibi bacaklarını ayırarak binmişti. Geniş etekliği erkek eyer üzerinde onu hiç rahatsız etmiyordu. Fakat ham ipekten çoraplarla örtülü bacakları dizlerine kadar görünüyordu. Hayattan iğrenmiş bir dindarın bile aklını çelebilecek bacaklar. Kolsuz sıkı yeleği içinde rahat ve dik duran bedeni, hayvan yürüdükçe denklik ve zarafetle sallanıyor, başı bir vidaya bağlıymış gibi, ovanın sonsuzluğunu süzerek her yana çevriliyordu. O zaman, kendisine itaat vadetmiş olduğumuz düşünerek bize hâkim olan bu iradenin nerede saklı olduğunu kendi kendime sordum: Bu tuhaf küçük başta mı, yoksa atının bütün sırtını örten esrarlı etekliği içinde mi?

“Onun yanında, artık kumandayı elden kaçırmış olan Kozma‘nın ağır kitlesi cansız gibi görünüyordu. Eli... O bir şey kaybetmemiş, bir şey de kazanmamıştı. Ama ansızın Kozma‘nın iradesine ve Eli‘nin aklına sahip oluveren bu kadın ne de olsa acayip bir şeydi.

“Bu kadın benim anam olduğunu söylüyordu! Kozma da babam olduğunu söylüyordu! İkisi şimdi pek iyi anlamadığım bir şeyi halletmeye gidiyorlardı: Silistre paşasından, Floriçika‘yı, Kozma‘dan önce mi, yoksa sonra mı bilmiyorum, sevmiş olmanın hesabını istemeye gidiyorlardı! Paşanın kabahati ne idi? Kozma‘nın hakkı neredeydi? Neden arkadaşlarımızı kaygı içinde bekliyorduk.

“Ne muammalı şeyler!

“Kozma‘nın emri altında olduğunu öğrendiğimden beri artık endişede değildim, çünkü beni korkutmaya başlamıştı. Eli de memnun görünüyordu. Bu yüzden herhalde seferimiz pek facialı olmayacaktı, bir Arhont‘un tadını tattıktan sonra, gerçek bir paşayı tanıyacağımı düşünerek seviniyordum.

“Silistre‘ye gitmek için Tuna‘yı sal üstünde geçmek lazımdı. Floriçika küçük bir patikayı takip edeceğine, atları büyük yola çevirdi ve bu yolun tehlikeli olduğu hakkında Kozma‘nın düşüncesine cevaben eteklikli kumandanımız omuz silkti:

“– Daha gizli bir yoldan gitmek akıllıca ve ihtiyatlıca bir hareket olur; ama, bu açık ovada, bir fersah mesafeden bir tarla sıçanının bıyıklarını temizlediğini görmek mümkün iken, patikadan gitmek deve kuşu gibi saklanmak ve devriyelerin dikkatini üstümüze çekmek olur. Şu halde, kendilerini lekesiz sanan insanların yolunu açıkça tutmak ve bazen harikalar

yaratan o ‚bir gram talihe‘ güvenmek yeğdir. Bunun hikâyesini biliyor musunuz?

“Bilmiyorduk.

“– Okula gitmemiş olduğunuz belli, dedi. Size bu hikâyeyi anlatayım. İki adam birlikte bir kır yolunda gidiyorlardı. Biri ‚bir ton akla‘, öteki ‚bir gram talihe‘ sahipti. Yaz gecesi onları iki köy arasında bastırınca, açık havada yatmaya karar verdiler. Fazla düşünmeden ‚bir gram talihi‘ olan adam başını kebesine sardı ve kendini yolun ortasına attı. ‚Bir ton aklı‘ olan adam düşündü: *Bir araba geçip beni ezebilir*. Ve yolun kenarında bir tarlanın çimeni üzerine yattı. Gece geç vakit iki atlı bir fayton geçti. Yolun ortasındaki kara lekeye yaklaşınca, hayvanlar ürktüler, yana doğru hamle ettiler ve tarlada uyuyanı ezdiler. Rumen aynen ‚bir *gram* talih bir *ton* akıldan yeğdir‘ der. Eğer talih bize yar olmazsa, o zaman iş her zamanki gibi tüfeklerimizin kurşunuyla atlarımızın bacaklarına kalır.

“Çok şükür, ne *grama*, ne de *tona* ihtiyaç hasıl oldu ve başımıza bir şey gelmedi, ama bu derece uygunsuz bir yerde kalabalık devriyelerle başımızı derde sokabilecek bir hadiseye çok canım sıkıldı. Hem de ne için, Yarabbi? Kozma‘yı hepimiz seviyorduk: Şimdi o paşadan ne başının belasını arıyordu?

“Eli‘den bunu sordum. Bana şu cevabı verdi:

“Kozma ‚ölüm yılına‘ girdi. Güneşten tersine yürümesini ve yaptığını bozmasını istemek niyetinde. Böyle şey olmaz. Kozma ölecek. Ama biz ondan hiçbir şey esirgememeliyiz, hatta bir çılgınlık uğruna canlarımızı tehlikeye koysak bile, çünkü Jeremi, iyi bil ki: Çılgınlık hayatta akıllılıktan daha büyük bir yer tutar.

“Eli‘nin cevabından hiç de mennun olmadım ve devriyelerle karşılaşmak mümkün olduğuna göre, gerçek bir paşa görmek düşüncesi bile beni artık memnun etmez oldu. Bir esaretten yeni kurtulmuştum, belki Tuna‘nın öbür kıyısında beni bir başka esaret bekliyordu; belki de ölüm.

“Surat asmaya başladım. Kozma, çok geçmeden bunu fark etti, sebebini tahmin etti ve cesurca, kahramanca bir harekette bulundu; atını durdurarak bana yaklaştı ve kanımı donduran bir sükûnetle, dedi ki:

“– Daha dün gece büyük saadetlerde de, büyük felaketlerde de yalnız kaldığımızı ve kimsenin bizi takip etmediğini sana anlatmıştım. Görüyorsun ki, haklı imişim: İşte en büyük felaket içindeyim ve işte yalnızım. Pekâlâ, dostlarım, çılgınlığımda beni takibe kimseyi zorlamıyorum. Üçünüz de

gidip arkadaşlara katılın; Eli, yolu bilir. Ben... Felaketimin beni sürüklediği yere yalnız atım, iki tüfeğim, dört tabancam, yatağanım, gömleğim ve kaderimle tek başıma gideceğim...

“Devam ettirmedim. Boynuna atıldım ve öptüm. Hararetli kucaklayışımı ve kendisine sadakatlarını temin eden ötekilerin sözlerini kayıtsız ve soğuk karşıladı. Fakat bizden ayrılmadı. Yolumuza devam ettik.

“Yaylanın kenarına yaklaşınca, ansızın ta uzakta, ta aşağıda, hür adamın dostu, kurşuni, yoğun, yalın Tuna gözlerimize göründü.

“Tuna‘yı görünce Kozma, özengilerine basarak doğruldu ve hemen erkekçe ve makamlı, ama acıdan kırılmış bir sesle, şu *hayduk* türküsünü söyledi:

Salını yanaştır, tahsildar!
Şu servetten çürümüş
*Gospodar*ın *yanına geçeyim.*
O guguk kuşu gibi yalnızdır:
Ağan genç ve hayduktur.
Salını biraz akıntıya doğru çek,
Yoksa böğrüne kurşunu yersin!

Gospodar: Zengin emlak sahibi.

....

“Türküyü daha yeni bitirmişti ki, bir vadiciğin gölgesinden bir yaylı çıktı ve bizim indiğimiz bayırı tırmanmaya başladı. Telaş ettik, fakat derhal farkına vardık ki, yaylayı bir adam idare ediyordu, memleket eşrafından biri; garplılar gibi giyinmişti: Silindir şapkası ucuna kravat bağlanmış yüksek kolalı yaka, külot, redingot ve çizmeler. Bıyıkları kazınmıştı ve favorileri vardı.

“Floriçika dedi ki:

“– Merak etmeyin, onu tanırım, bir ahbaptır...

“Kozma hopladı:

“– Nasıl? Bu korkuluk, senin ahbabın mı?

“Asılzade yaklaştı, çok uzaktan şapkasını çıkardı, durdu ve kibar bir Rumence ile Floriçika‘yı selamladı:

“–*Jupanitza*, Floriçika‘ya en saygılı tazimlerimi sunarım.

“Floriçika, elini uzatınca adamcağız eli öptü. Kozma bunu görünce mahmuzlarını atının böğrüne öyle bir saplayış sapladı ki, hayvan dimdik şahlandı.

“– İstanbul‘dan döneli çok oldu mu? Çok hasretinizi çektik!

“– Ya! dedi; kadından mahrum muydunuz?

“– Kadından mı? Hayır, hayır, ama *zeki kadından*.

“Sonra, bize yukarıdan bir baktı ve sordu:

“– Bu yanınızdakiler de kim?

“– Beni kollamaları için tuttuğum orman bekçileri.

“– Hım!.. Hayduda benziyorlar!

“– Vallahi, orman bekçileri de, tıpkı haydutlar gibi sakallıdırlar, silah taşırlar ve nadiren yıkanırlar.

“– Haydut dedik de hatırıma geldi, hayduk Kozma‘nın memlekette yaptığı kötülükleri işittiniz mi? Pek üzücü bir hal, ama bizimkilerin de kabahati var, halkı soymayı katlanılmaz bir dereceye vardılar.

“Bunun üzerine, tekrar Floriçika‘nın elini öptü, yerlere kadar eğilerek onu selamladı; ve adi adımla hayvanı sürdü.

“Fakat Kozma yoluna devam etmedi. O zaman farkına vardık ki, bu konuşma arasında bıyığının bir tarafını dudağı hizasına kadar kemirmişti. Hiç kıpırdamıyordu. Beriki elli adım kadar uzaklaşınca, kaşla göz arasında tüfeğini omuzladı ve onu arkadan vurdu. Adam yere yığıldı; araba tarlalar arasında yoluna devam etti.

“Kozma söylendi:

“– Çirkef, bir daha *nadiren yıkanan adamların* yanındaki kadınların elini öpmemeyi öğren.

“Floriçika‘ya dönerek:

“– Bu korkulukla da mı yattın? Hay Allah kahretsin! İstanbul‘a gidip hepsini aramak ve öldürmek gerekecekse vay başıma gelenler!

“Sonra bana döndü:

“– Git Jeremi: Gebermemişse tabancayla işini bitir.

“Gittim ve döndüm: Herif kafası patlayarak ölmüştü.

“Floriçika dedi ki:

“– Seni gene seviyorum ama, artık saymıyorum, Kozma: Bana itaat vadettin, halbuki...

“– Halbuki, alışkın olmadığımdan unuttum...

“– Ama tanıdığım adamların en iyisini öldürdüm, onun yalnız bir kusuru vardı: Zengin yaratılmış olmak ve devrinin bütün zenginleri gibi, insanları bizzat Allahın eşitsiz yaratmış olduğuna inanmak. Fakat ötekilerin tersine, kendi topraklarında köleliği kaldırmış ve hastaneler yaptırmıştı...

“Kozma sinirli bir halde sözünü kesti:

“– Evet, adamın derisini yüzüp ona bir gömlek hediye etmiş... Daha sonra... Vız gelir bana?.. Beni kaygılandıran bu değil...

“Uzun ve acı bir sükûttan sonra:

“–... Silistre paşasına gidemeyiz: Onu senin tek aşığın sanarak cezalandırmayı düşünüyordum. Halbuki, senin aşıkların düzinelerle imiş, hem de İstanbul‘a varıncaya kadar. O halde: *Tut körü çıkar gözünü* hayır. Konak yerine dönmeyi tercih ederim. Orada bakarız... Yani, bakacak bir şeyimiz yok, orada şu nefesimi tıkayan düğümün keyfine tabi olurum.

*

Biz, tut keli perçeminden, deriz. (Çev.)

“Akşam sular kararırken, oraya vardık ve Kozma‘yı da, onun ‚nefesini tıkayan düğümü‘ de, ona karşı duyduğum kızgınlığı da unutarak insan eliyle henüz aşağılanmamış bir tabiatın kucağına çılgınca kendimi attım. Burada fıçılar kadar geniş yaşlı söğütler vardı ki, kovukları ayakta duran iki adamı alacak büyüklükteydi. Tuna‘nın cömert ve doğurgan damarları olan yüzlerce küçük dere, her yöne akıyor, onlarca kilometre mesafede, kimsenin sahip çıkmadığı, usareyle dolu su bitkilerinin can attığı bataklık bir araziye bereket getiriyordu. Balıklar, kuşlar ve böcekler, kurtlarla tilkilerle rağmen sükûn içinde yaşıyor, var olmanın zevkini duyuyor ve Yaradan‘ın eserine hürmet ediyorlardı.

“Yalnız o, yeryüzünde yaşayan hayvanların en yırtıcısı olan insan, geçtiği her yere ölüm, sefalet, kölelik tohumlarını eker, o yerlerdeki, küçük bir gayret sarf edilse, çok daha az cinayet ve bunca zevk ve saadet bizi beklerdi.

“Ben, arkadaşlarımızı biraz daha yaşlı buldum, onlar beni büyümüş ve güzelleşmiş buldular.

“Ayakla altı saat mesafede geniş ve ıssız bir adanın ortasında, son meskenlerden uzakta, küçük bir köy kurmuşlardı; nöbetçilerden geldiğimiz

haber alınca, on tüfeğin birden üç el ateşiyle bizi selamladılar ve haykırdılar:

"– Yaşasın kahraman reisimiz ve güzel eşi! Yaşasın ölmüş sandığımız akıllı Eli, yiğit Jeremi!

"Bu, beni biraz güldürdü, çünkü bu nümayiş, daha samimi olmasına rağmen, Arhont'un Floriçika ile birlikte İstanbul'dan dönüşünde konakta yapılan nümayişe tıpkı tıpkısına benziyordu. Şöyle düşündüm:

"– Hür veya köle, insanlar aşağı yukarı aynı itiyat ve hisleri taşıyorlar. Şeytan götürsün hepsini!

"Ve hemen bir buzağı gibi koşmaya ve çılgınlıklar yapmaya başladım. Hakkım da vardı ya!

"Biraz yükseltilmiş ve temizlenmiş bir meydan sağlamca yere tespit edilmiş çadırlarla doluydu, bu çadırların her birinde saz ve ottan yapılmış yalnız birer yatak ve birer örtü vardı. Bütün öbür eşyalar, silahlar da dahil olduğu halde, söğütlerin koyuklarına dolaba asılır gibi asılmıştı. Her kaçakçının bir kovuğu vardı.

"Kadınların da hemen hemen hepsinin birer kovuğu vardı, bu genç ve hoppa kadınlar yalınayak ve her yanları sivrisinek ısırıkları içinde, fıkırdaşıp duruyorlardı.

"Yemek zamanı yaklaştığından, küçük bir kışlanın mutfağında görülen faaliyete benzer bir şekilde çabalıyorlardı. Çırpıştırma ocak çengellerine asılmış kazanlarda güzel bir mısır unu kokusu yayan *mamaliga* kaynıyor ve içinden *terciu* ahçı kadınların ayaklarına yakıcı damlalar halinde sıçrıyordu. Başka kazanlarda soğan, maydanoz, dereotu, yabani kerevizle turna balığı çorbası hazırlanıyor, öte yanda kızgın ateşin üstünde, kırmızı bibere bulanmış on kiloluk sazanlar, *protzap*ları üstünde hâlâ çırpınıyorlardı. Sarımsak, soğan ve pastırma ile doldurulmuş on kadar yabani ördek ve kaz da kızarıyordu. Bu etlerin etrafa yaydığı koku o derece iştah verici idi ki, kurtlar bile gıpta ile uluyorlardı.

Suda haşlanmış mısır unu ekmeği.

Bu haşlamanın koyu suyu.

Eğri olarak yere saplanan odundan şiş.

"Fakat altmış boğazı doyuracak olan bu yiyecekler için içecek de lazımdı, hem malümdur ki, bataklık suları ‚karında kurbağacıkların doğmasına sebep olur.' İşte o içecek de vardı, hem de nasıl!

“Serin tutsun diye nemli bir saz yığını altına gömülmüş yüz *vadra*lık ‚damak çatlatan‘ cinsinden bir şarap fıçısı tanrısal bir mihraba benziyor, bu mihrabın yanında ise garp başka bir surette bir mihrap sandığına benzeyen, yirmi *modra*‘lık bir başka fıçı mübarek bir *tzuyka*nın Ruhül-Kudüs‘ünü ihtiva ediyordu. Öyle bir *tzuyka* ki, o civarda ölüler bulunsaydı bu ölüleri bile uyandırırdı.

“Ama çok şükür, o civarda öbür dünyayı gözlerimizde canlandıracak canımızı sıkacak ölülerden eser yoktu. İçinde ölümü taşıyan Kozma bile, o akşam bunu unuttu, herkese ön ayak oldu ve reis sıfatıyla, hücum işaretini verdi.

“At nalı şeklinde, herkes yere oturdu, her isteyen keyfine göre, gidip kendine mamaliga kesmekte ve *troaka‘sını* canının istediği yemekle doldurmakta, sonra yerine dönüp çorba için bir *leoşka* ve kızartmalar için de parmaklarını kullanarak dizleri üstünde yemekte serbestti. Şaraba gelince, İsa‘nın tanrısal kanının hükmettiği mihraba ardı kesilmez bir dini ziyaret halinde, kovalar boş gidip, hep dolu dönüyordu.

Bir vadra, 15 litre.

Erik rakısı.

Tahta çanak.

Tahta kaşık.

“Yüzü ortasından yarılmış kırmızı bir karpuz gibi keyifli, Kozma –bütün öteki hazır bulunanlar gibi, tzuyka çanağı elde– söze başladı.

“– Ahbaplar!.. Hayatla ölüm, Tanrının ıslağının iki ebedi eseridir: Burun delikleriyle yeryüzünde hayatları tutuşturan ve söndüren O‘dur. Dünyaya gelmemizi kendimiz istemedik onun için kimseye bir borcumuz yok. Yalnız bir vazifemiz var; sıhhatte olmak, sıhhatte olmak için de, üç şey yapmamız lazım; yani: İyice yemek, iyice içmek ve iyice yellenmek! Yiyip içmekten başlayalım. Sonra çadır altında yelleniriz.

“Bu nutkun cevabı gürültülü kahkahalar oldu. Çanaklar boğazlara devrildi, tzuyka iştahaları iyice açtı, sonra ‚her ağızda kırk deli boğuşmaya başladı‘. Zamandan tasarruf için, avuçta kabaca yuvarlandıktan sonra, bileğin mahir bir hareketiyle fırlatılan mamaliga topaçları uzaktan kurşun gibi ağızlara giriyordu. Leoşkalar dudaklara değmeden boşalıyordu. Turna balığıyla kızarmış sazanlar atıştırılırken, kılçıkları yiyeni fazla işgal etti mi, o münasebetsiz lokma, derhal arka tarafa tükürülüyordu. Kovaların içinde yüzler tamamen kayboluyor ve ta boyunların şişip mosmor kesildiği

görülünceye kadar oradan ayrılmıyordu. O zaman içenin tek düşüncesi şu oluyordu: İnsanın soluğu bu derece kısa ve karnındaki yer bu derece ölçülü olmasından Allaha şikâyette bulunmak. Bu ilahi beceriksizliğe bir dereceye kadar çare bulmak için, bu işte zararlı olduğuna hükmedenler çevik bir hareketle yerinden fırlıyor, yemekleri aşağı indirmek maksadıyla yerinde sıçramaya koyuluyor, sonra tekrar yemeye başlıyordu.

"İşi kolaylaştıran çıkarmalar da vardı, ama bunlar daima isabetli olmuyordu, çünkü tam ağzın dolu bulunduğu bir sırada vukua geliyor, yemekler yukarı fırlayarak burun deliklerinden fışkırıyordu.

"Beleşten ziyafetimizin sonuna doğru bir adam, hazım işimizi berbat etmek için ortaya çıktı. Dairenin ta öbür ucunda oturuyordu. Onun sağında oturan çetenin ikinci reisi ayağa kalktı, onu Kozma'ya gösterdi ve dedi ki:

"– Reis, aramızda bir yabancı bulunduğunu belki fark etmişsindir: İşte bu rahip, bir gün bizim nöbetçilerden birine gelmiş, kendisini asi, sadık ve cesur bulduğumuz için muvakkaten kabul ettik. Senin sıhhatine içmek ve kesin kabulünü dilemek istiyor.

"O zaman orta boylu, sağlam yapılı, henüz genç bir adamın ayağa kalktığını gördük. İyi taranmış kumral sakal ve bıyığı temizlikten pırıl pırı parlayan soluk yüzünü çerçeveliyordu. Bir kavun gibi şişkin ve çıplak alnının altında açık bakışlı kül rengi iri gözleri vardı. Ayak bileklerine kadar düşen buruşuk ve yamalı cübbesi kendisine hüzünlü bir manzara veriyordu.

"Berrak bir sesle aşağı yukarı şunları söyledi:

"– Evet, Koza... İlkin senin sıhhatine, sonra da bütün burada bulunanların afiyetine içmek istiyorum ve senin hayduk çetene girmek istiyorum. Ama müsaadenle söyleyeyim ki, deminki sözlerin beni biraz hayal kırıklığına uğrattı. Niçin mi? Hayat ve ölüm, bir kısrağın ebedi eserleri olabilir mi? Hatta bu kısrağa bizzat Allah binse bile; hayır, böyle şey olmaz!.. Hayat ve ölüm, Allahın eseridir, bir kısrağı olduğunu kabul etse bile, kısrağın değil. Ya insana yaptığın öteki hakaret! Sence, insanın tek vazifesi yiyip içmek ve yellenmek! Bu domuzların işidir. Hayal kırıklığına uğradım. Halk size kurtarıcıları gözüyle bakıyor, kaşla göz arasında ipe çekilmiyorsanız, bu onun dostça yardımı sayesindedir. O, sizin yiğitler gibi yemenize, içmenize engel olmuyor, ama bu yiyip içmeler sırf çadır altında yellenmek içinse, sizin asılzadelerden bir farkınız olduğuna şüphe ederim! Kim olduğumu ve buraya gelmek için hangi yolu takip ettiğimi bu akşam size söyleyemem. Yalnız şunu söyleyeceğim: *Kurtarıcılar olun, size yardım edeceğim!*

“Son kelime ağzından çıkar çıkmaz Floriçika yerinden fırladı, rahibin yanına koştu ve onu alnından öptü.

“Ona:

“– Kendi düşüncemi öpüyorum, dedi.

“Arkadaşlarımızın yavukluları gülüştüler, çünkü bu nevi kadınlarda gülüşme, düşüncenin yerini tutar, halbuki ötekiler bu hadise yüzünden Kozma‘nın keyfinin kaçtığını görünce güç durumda kalmışlardı.

“Eli memnun görünüyordu. Kozma ona sordu:

“– Bu acayip rahibe ne dersin, Eli?

“Eli omuz silkti ve Kozma‘nın şişkin yüzüne baktı:

“– Şunu derim ki, her rahibin kadınların hoşuna giden bir kirya kodromiyon‘u vardır: Seninkinin geçen hafta kazandığı başarıyı hatırla.

“Gün büsbütün karardı. Yüzler güçlükle fark ediliyordu. O zaman her çift, yatağının yolunu tuttu. Ve o gece, fazla yemek yüzünden, çadırların altından her nevi iniltiler geldiğini duydum.

“Ve işte bu hikâyenin sonu:

“Kozma ertesi sabah pek huysuz kalktı, çadırın önünden haykırdı:

“– Böyle devam edersek, çok geçmeden yarım düzine ebeye ihtiyacımız olacak. Haydi! Dişiler analarının yanında yumurtlamaya gitsinler. Biz de denklere! Atlara! Ve yola!

“Floriçika sordu:

“– Ya ben?

“– Sen dişi değilsin, bir ersin, bir hayduksun! Kader seni öldüğüm gün, benim yerimi almak ve benden iyi iş görmek için gönderdi. O gün yaklaşıyor: Gelecek sefer atacağı kurşunu mehtabın on beşinde düşmana isabet etmeyeceğini bu gece rüyamda gördüm. Bu, hayatımda, mehtabın on beşinde isabet ettiremediğim üçüncü kurşun olacak ve benim *ursitel*‘lerim bu sonuncu düşmanın eliyle öldürüleceğime hükmetmişlerdir. İşte böyle olacak. İsabet de olacak: Kozma yaşayacağı kadar yaşamıştır.

“Erkekler hemen eşyayı toplamaya başladılar, bu esnada yavuklular, bir yandan son yemeği hazırlarken, zaman zaman alınlarını bir söğüde veya giden dostlarının omuzlarına dayayarak ağlıyorlardı.

“Floriçika, kadın olmasına rağmen, Kozma‘nın düşündüğü gibi, gerçek bir hayduk kadar yürekli davrandı. Ağlayıp sızlayanlara hitap ederek:

“–Tabii, dedi, sizler acınacak haldesiniz, ama kabahat sizin. Bu adamların kanun dışına çıkmış olduklarını, at üstünde uyuyup kadını dörtnala sarmak

zorunda bulunduklarını unuttunuz. Burada yavuklunun tek vazifesi vardır: Erkeğin boşalttığı *flinta*'yı doldurmak. Size biraz yüz verselerdi, bir kilise yükseltecek, bir belediye yaratacak, bir ilçe vücuda getirecek, bir de muhafız kıtası teşkil edecektiniz.

"Ve kaçak eşyaları denk yapan adamlara dönerek:

"– Şu hırdavatçı bezirgânlara da bakın! Size hayduk mu derler? Güleyim bari! İşlemeler, inciler, dokumalar, kesmez bıçaklar ve oyuncak tabancalar, tıpkı İstanbul *mahalle*'lerinin kaldırımlarını dolduran işporta eşyasına benzeyen bir karnaval curcunası, – Hah!.. Hah!.. Hah!..

"Sonra, Kozma'ya:

"– Bu pazarın ‚reisi' sen misin?

"Bu sözler üzerine rahip, Floriçika'nın üstüne atıldı:

"– Kadın, bırak da düşüncemi saklayan alnını öpeyim!

"Floriçika, ona alnını uzattı.

"Kozma, bu acayip sahneye baktı, acı acı ıslık çaldı ve yalnız başına bir saz yığını içine girdi. Orada hayduk Yanko Jiyano'nun şu yanık türküsü duyuldu:

Bakla çiçekçiği
Seret kıyısında
Yanko'nun atı otluyor
Ot otluyor ve kişniyor.
Yanko yatmış düşünüyor:
Hayalinde: Bir yavuklu!
Ateşli yavuklu,
Yanko'ya bez dokuyor
Mayıs böceği vadisinde.
Ama bu bez
Yedek çamaşır için değil:
Bu bir kefendir ki örtecek
Sevmiş olan iki gözü!..

....

Yani, Floriçika.

Ourdit de la trame, aynı zamanda "tuzak kuruyor" manasına gelir.

“Uzakta türkü sustu. Hemen acımanın dehşeti beni sardı ve izini takip ederek, ihtiyatla Kozma‘yı aramaya çıktım. Bir saat sonra, birçok meydanlardan geçtiğimiz için, onu gözden kaybettiğimi sandım ve sazların ne tarafta kımıldayarak onun vücudunu haber vereceğini görmek için bir söğüde çıktım. Kozma artık sazlar içinde değildi, benden ancak yirmi adım mesafede, berrak bir gölceğizin kıyısındaydı, o zaman inanılmayacak şeyler gördüm ve işittim.

“Kozma, yere diz çökmüş, dua ediyordu. Uzun müddet alnı yerde kaldı, sonra, sesi bir inilti gibi duyuldu:

«– Hey Allahım! Adalet istiyorsan, adil olalım! Yüreğime koyduğun emirden bir parmak uzaklaştım mı? Beni kazanç ve hodbinlikten nefret ettirdiğin zaman daha bir çocuktum ve o zaman babamdan çalıp, fakirlere verdim. Sonra ormana kaçtım, canilik ve haydutlukla geçindim. Tıpkı Senin adına mabetler inşa eden ve Senin, yıldırımına çarpmaktan çekindiğin boyarlar ve asılzadeler gibi. Ben fakirlerin değil, onların başına bela oldum. Bazen öfkeden köpürerek Eli’nin sırtına binip, onu ezdimse buna sebep onun fazla haklı olmasıydı. Ama Sen, aynı şeyi yapmıyor musun? Öyleyse, yüreğimi parçalayan böyle bir acıyı bana göndermeye nasıl cesaret ediyorsun? Seni pek iyi tanıyan benim karşıma cellat gibi ne yüzle çıkıyorsun? Tuh!..

«Suya tükürdü. Sonra sırt üstü yattı.

«Biraz sonra ineğini sulamaya götüren bir kadın, saz yığınları arasından meydana çıktı. Hayvan su içerken, kadın Kozma’yı ‘Hıristiyan’ diyerek selamladı, içini çekti, ona baktı. Kozma kendisine hiç dikkat etmedi. Kolları göğsü üstünde kavuşmuş ve elinde bir sopa tutan kadın, dedi ki:

«– Senin Kozma olduğunu ve şuracıkta, bizim gibi işlenmemiş toprakta yaşadığını biliyorum. Eh! Allah yardımcın olsun! Ama, biz biçarelere de acı. Bu fakir insanlarız. Zenginler, gömleğimize kadar nemiz varsa alıyorlar. Eh! Ne yapalım? Günahlarımızın cezasını vermek için Mevlam öyle yazmış!

Kozma kımıldamadan, sözünü kesti:

“– Defol buradan!.. Beni iğrendiriyorsun!.. Biz-fa-kir-in-san-la-rız! Siz hayvansınız. Mev-lam-öy-le yaz-mış! Hay Mevlanıza da!..

“Ve ayağa fırlayarak, uzaklaştı.

“Kadın, ıstavroz çıkardı ve dua etti:

“– Affet beni, Allahcığım. O ne dediğini bilmiyor. Hayatı zorluklar içinde geçiyor onun.

....

“Tam bir ay avlanmak hariç, bir el tüfek atmadan, Macin dağına doğru Dobruca’ya çıkarken, idam mahkûmları gibi sürüklendik. Daima bir kenara çekilerek, hatta benim ve Eli’nin arkadaşlarını bile pek seyrek ve isteksiz kabul ederek, kendisini teselli için elinden geleni yapan Floriçika’yı yanına yanaştırmayarak, Kozma bizi tamamıyla kendi halimize terk etmişti. Çetenin ikinci reisinin idaresindeki adamlar Kozma’nın daima küçümsemiş olduğu aşağılık talanlar yaptılar.

“Ve işte yeniden İbrail önüne gelmiştik. Burası Poteralar için tuzaklarla dolu, çok tehlikeli, hür hayat için en uygun bölgedir.

“Buraya varır varmaz Kozma ile Eli, bir akşam ansızın bizden ayrıldılar, Tuna’yı geçtiler ve beş gün görünmediler. Geri döndükleri zaman, Kozma damdan düşer gibi haykırdı:

“– Mehtabın on beşinde üçüncü defa ateş ettim ve kurşunumu isabet ettiremedim. Bundan böyle, beni canlılar arasında saymayın.

“Bütün silahlarını yere atarak atına bindi ve adi yürüyüşle gitti. O gün ve sonraki günler. Eli ile ben, intihar etmesinden korkarak bir adım peşinden ayrılmadık, ama şüphelerimizin yerinde olmadığına pek çabuk kanaat getirdik. Esasen uzaklara gitmiyordu; konuk yeri etrafında gezintiler yapıyordu: Geri dönüyor, olmayacak saatlerde yiyip içiyor, tekrar gidiyordu. Ne pek keyifsiz, ne de pek keyifliydi; ama kendisine sorulan bütün sorulara, ancak omuzlarını silkmekle cevap veriyordu. Bazen, ağlayan Floriçika’nın saçlarını okşuyor, ellerini öpüyor ve sevgisi üzerine kendisine teminat veriyordu. Kozma gülümsüyordu.

“Ve Kozma, böyle silahsız halinde, bir domuz çobanı azmanını andırıyordu.

«Ah, o devrin korkunç güzel günleri! Yaz, sonuna yaklaşıyordu, işte o zamanlar güneşin doğuşu ve batışı bataklıklarda en küçük hayvancığa kadar bütün yaratıklara sevincini haykırtır... Yumurtlamalar son bulmuştur... Avcının elinden kurtulmuş olan yabani ördek ve kaz, angıt, kızkuşu nesilleri, berrak gökte sonu gelmez bulutlar halinde ve avcıyı çileden çıkaran yüksekliklerde çaprazlaşır. Çiftlikler etrafında dolaşan yavru kurt ve yavru tilki, ürkek tavrından ve kusursuz derisinden tanılır. Yaban arıları, mayıs böcekleri ve diğer böcekler, ağaçlara çarparak sersem sersem

uçuşurlar. Artık büyümeyen bitkiler haz içinde dinlenir. Bu, hayatın ölümü yenmesidir.

«Bizim konak yeri bunun tam zıddıydı.

«Kozma ile Eli'nin İbrail'e yaptıkları ziyarette şahsi bir intikam maksadıyla işlemiş oldukları ve Kozma'nın bir kurşununu isabet ettirememesine mal olan cinayet, hükümeti harekete geçirmişti; kalabalık bir Potera'nın peşimizde olduğunu hissettik. Tetikte duruyorduk. Hep tek gözle uyuyor ve konak yerimizi sık sık değiştiriyorduk.

«Bu hal, nihayet, herkesi sinirlendirdi. Yalnız Kozma aldırmıyordu. O, en rahat bir hayat içindeymiş gibi, gezintilerine devam ediyordu.

«Bir öğleden sonra, yemekten kalkar kalkmaz, yeni âdeti üzere, gezinmek için çıktı.

«Bir dirseği üzerine dayanarak yere uzanmış olan Eli, bir mezardan geliyormuş gibi, derin bir sesle irticalen söyledi:

Gitme be, bade Kozma
Bak geliyor Potera!..

"Kozma bir an geri döndü ve daha derin bir sesle irticalen cevap verdi:

Varsın gelsin be, boşver.
Geldiği gibi gider.

"Atına bindi.

"Biz de atla, otuz adım geriden kendisini takip ettik.

"İsakçea civarındaydı. İki yanı yüksek çalılarla çevrili tenha bir yol.

"Ansızın, gözlerimin önünde, bir çalı yığını içinden iki *filinta* namlusu çıktı ve Kozma'nın üstüne çevrildi. Kozma, kollarını kaldırarak haykırdı:

"– Silahsızım ben!

"– İsabet! cevabını verdiler.

"Ve iki silah sesi işitildi. Çalılığa doğru tüfek ve tabancalarımızla ancak ateş edecek kadar vakit bulmuştuk sonra, Kozma'nın atı üstüne eğildiğini, kollarıyla hayvanın boynuna sarıldığını bir ok gibi dörtnala gittiğini görünce, kurtulduğunu sanarak peşine düştük.

"Kurtulmamıştı, doludizgin kaçarken, vücudu, içi toprak dolu bir çuval gibi, parçalanmış göğsüyle, yolun üstüne devrildi, hayvan hâlâ koşuyordu."

SON